

Gradanska alijansa
Civil Alliance - Alianca qytetare

10 GODINA NEZAVISNOSTI Pogled iznutra

Gradanska alijansa

Civic Alliance - Aleanca qytetare

10 GODINA NEZAVISNOSTI

Pogled iznutra

Podgorica, maj 2016. godine

Naziv publikacije
10 godina nezavisnosti
Pogled iznutra

Izdavač

Za izdavača
Boris Raonić

Urednica publikacije
Sanja Rašović

Autori publikacije
Tim Građanske alijanse i partneri

Lektura i korektura
Biljana Orbović

Dizajn i priprema za štampu
Blažo Crvenica

Štampa
AP Print, Podgorica

Tiraž
1000 primjeraka

Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе,
Цетиње

ISBN 978-9940-9483-4-4
COBISS.CG-ID 30315536

Sadržaj

UVOD	5
DRŽAVA: LJUDSKA PRAVA	7
Dvadesetogodišnje čekanje pravde	8
Nerazumno duge istrage i dvostruki standardi	10
Zanemarljiva ovlašćenja Savjeta	12
Garantovana sloboda samo uz policijsku zaštitu	14
Tranzicija ugasila desetine hiljada radnih mjesta	16
Vujanović zloupotrijebio ovlašćenja	18
Izmjene zakona za potrebe izbora	19
Da li žene u Crnoj Gori dobijaju šansu kakvu zaslužuju?	20
Za šest godina nezakonito podijeljeno preko 5 miliona eura?	22
Slaba zastupljenost manjinskih naroda u državnim institucijama	23
Kako su Crnogorci prestali biti državljani Crne Gore... ..	25
Objekti u javnoj upotrebi nijesu prilagođeni osobama sa invaliditetom	27
Neophodna sistemska i koordinirana primjena usvojenih dokumenata	29
Bez strategije, Zakona i konkretnih finansijskih mjera	31
Atmosfera nekažnjivosti za napade na novinare	33
“Sedma sila” funkcioniše u uslovima straha i siromaštva	35
Crna Gora u vrhu po broju predstavki po glavi stanovnika	37
Krivični zakonik mijenjan 11 puta	38
DRŽAVA: EKONOMSKA POLITIKA	39
Neefikasne finansijske istrage	40
Država garantovala za preko pola milijarde eura	42
Kako je Vlada odobrila koncesije nepostojećoj firmi	44
Javni dug se za 10 godina utrostručio	46
Poreski dug dupliran	47
JP Nacionalni parkovi trošili bez pravdajuće dokumentacije i kontrole	49
Zloupotrebe Javnog preduzeća “Aerodromi Crne Gore”	51

Kumovo monopolističko preduzeće ne plaća obaveze državi	52
Privatizacija koju su platili građani	53
Sistemska uništavanje fabrike „Bajo Sekulić“	55
Privatizovano 85 odsto državnih firmi	58
Uvozno zavisna država	61
Duplo više javnih funkcionera.....	62
Broj zaposlenih u CBCG viši od evropskog prosjeka	63
Zašto ćute Centralna banka i Ministarstvo finansija?.....	64
Lokalne samouprave na rubu egzistencije	65
Građevinski apetiti ugrozili vrijedne prostorne resurse	66

DRŽAVA: JAVNA DOBRA 71

Bez ozbiljnog i sistemskog pristupa u zaštiti životne sredine.....	72
Građani pobijedili ekološki teror.....	75
Umjesto maslina planirali betoniranje	76
Posljednje mjesto među 35 evropskih zdravstvenih sistema	79
Pravo na lijekove i liječenje uz medijski pritisak	81
Neusklađenost obrazovne politike i tržišta rada	82
Zloupotrebe i ignorisanje sudskih presuda	85
Ponižavajući status za potomke poslednje crnogorske dinastije	87
Kultura za privilegovane	89
Ko su crnogorski “istaknuti kulturni stvaraoci“?	91
Sport je visokopolitizovan	92

DRŽAVA: SERVIS GRAĐANA 93

Opstrukcija progressa	94
Neophodno da Ustavni sud bude efikasniji	96
Građani nemaju povjerenja u izborni proces.....	97
“Jedan zaposleni, to su četiri glasa”	101
Sud dokazao samovolju jednog čovjeka	103
Jedna peticija za četiri godine	105
Službena vozila u privatne svrhe	107
Nekompetentna diplomatska služba	108

Uvod

Poštovani/e,

pred vama je pokušaj tima Građanske alijanse i partnera da prikaže dio iz prvih deset godina životnog ambijenta građanina u nezavisnoj državi Crnoj Gori. Državu čine jake institucije, a kakve su crnogorske, željeli smo da prikažemo ovom publikacijom i to na objektivan i neostrašćen način uz činjenice koje proističu iz zvaničnih dokumenata. Kvalitet izgradnje temelja državnosti opredjeljuje sudbinu „građevine“ te je ova publikacija doprinos spoznaji “temelja” koje smo kao država napravili.

Država Crna Gora je stekla nezavisnost 2006. godine ali ne kao nacionalna država Crnogoraca, niti kao omeđeni teritorij različitih nacionalnih i vjerskih grupa, već kao država svih građana Crne Gore. I kao takva, njen simbol bi trebali biti kvalitet i efikasnost javnih servisa. Tek tada himna, zastava i grb dobijaju puni smisao. Tek tada se može očekivati zdravi patriotski odnos svih poreskih obveznika. U protivnom, svi će i dalje ostati zatvoreni u svojim nacionalističkim krugovima koji su, po pravilu, direktno suprotstavljani jedni drugima. Upravo zato su odgovorni i profesionalni državni servisi najснаžniji garant održivosti jedne države, a ne količina emocija prema njenim simbolima.

Jubileji, po pravilu, služe za podvlačenje crte i otvaranje nove stranice ka uspješnijoj budućnosti. Naš pogled iznutra obiluje brojnim primjerima sa kojima smo željeli da prikazemo koliko smo kao nacija uspjeli u naumima od prije 10 godina.

Ubijeđeni smo da je prvi korak u prevazilaženju problema prihvatanje da problem postoji. Ova publikacija je i nastala sa namjerom da se kao društvo suočimo sa sobom i da kao savjesni građani učinimo sve kako bi izvršili pritisak na donosiocce odluka da se greške iz prošlosti ne ponavljaju. Tamo gdje se radilo kvalitetno i odgovorno treba dati podršku kako bi na sledećem jubileju imali mali broj primjera koji ovu državu čine lošijom za život njenih građana.

DRŽAVA: LJUDSKA PRAVA

MILIONI ZA ŽRTVE – KRIVACA NEMA

Dvadesetogodišnje čekanje pravde

Ratni zločini

▶ **Deportacije**

U maju 1992. godine sprovedeno je nezakonito hapšenje građana Bosne i Hercegovine (izbjeglica) koji su zatim isporučeni neprijateljskim oružanima snagama Srba u BiH. Ovi građani većinom su likvidirani. Na osnovu dostupnih informacija više od 66 muslimanskih izbjeglica je uhapšeno i deportovano. Za ratni zločin deportacije bosanskih izbjeglica sa teritorije Crne Gore u toku 1992. godine, je bilo optuženo devet lica. Svi optuženi su pravosnažno oslobođeni.

▶ **Bukovica**

Bukovica je devedesetih godina bila meta etničkog čišćenja. Početkom 1992. godine raseljena su 24 sela, čime je ukupno raseljena 221 osoba. Od 1992. do 1995. godine ubijeno je šest civila, oteto 11 ljudi a zbog posljedica torture samoubistvo su izvršile dvije osobe, njih 70 doživjelo je fizičku torturu, zapaljeno je osam kuća kao i seoska džamija. Svi optuženi su pravosnažno oslobođeni.

▶ **Kaluđerski laz**

Ratni zločin u Kaluđerskom laz u dogodio se 1999. godine u opštini Rožaje. U aprilu 1999. godine u Kaluđerskom laz ubijena su 22 albanska civila među kojima je bilo djece, žena i staraca. Svi optuženi pravosnažno su oslobođeni.

▶ **Morinj**

Zbog zlostavljanja hrvatskih vojnika 1991. i 1992. godine, koji su zarobljeni na ratištu u blizini Dubrovnika, a potom dovedeni u logor Morinj, u blizini Kotora osuđeni su na četiri godine zatvora I. M, na tri godine Š. L. i B. G, dok je I. G. osuđen na dvije godine zatvora.

▶ **Štrpci**

U Štrpcima je 1993. godine, iz voza broj 671 na relaciji Beograd - Bar, izvedeno 19 osoba, od kojih su 18 bili islamske vjeroispovjesti i jedan Hrvat. Oni su nakon pretrpljenog zlostavljanja pogubljeni a za njihovim posmrtnim ostacima se još uvijek traga. Do danas, pronađeni su posmrtni ostaci samo trojice ubijenih putnika. Za zločin koji je počinjen u Štrpcima osuđen je samo Nebojša Ranisavljević na kaznu zatvora od 15 godina koja je istekla 19. oktobra 2011. godine. Tokom suđenja ustanovljeno je da je organizator ovog zločina bio Milan Lukić, koji je u Hagu osuđen na doživotnu kaznu zatvora zbog ratnih zločina počinjenih '90 godina, ali mu za prethodno navedeni zločin nikada nije suđeno. Prije tri godine ponovo je otvorena istraga u sklopu regionalne saradnje nadležnih tužilaštava Bosne i Hercegovine i Srbije a kao posljedica toga 2014. godine uhapšeno je 15 osoba, pet u Srbiji i 10 u Bosni i Hercegovini. Najmlađa žrtva ovog zločina je imala 16 a najstarija 59 godina.

▶ **Dubrovnik**

Devetomjesečna opsada Dubrovnika započela je 1. oktobra 1991. godine. Za ratne zločine izvršene napadom na Dubrovnik osuđeni su samo bivši general JNA, Pavle Strugar i komandant Miodrag Jokić. Oni su osuđeni pred Haškim tribunalom. Crnogorske institucije još uvijek nijesu procesuirale napad na Dubrovnik, iako su tokom zauzimanja i granatiranja ovog grada počinjeni brojni ratni zločini prema civilnom stanovništvu, uništavana je i pljačkana imovina.

Odgovornost?

- ▶ Država je ipak posredno prihvatila odgovornost za ratne zločine tako što je Vlada Crne Gore donijela odluku o sudskom poravnanju sa članovima porodica stradalih u iznosu od četiri miliona i 135 hiljada eura.
- ▶ Na osnovu dostupnih informacija, preko milion i 500 hiljada eura dosuđeno je pred crnogorskim sudovima za naknadu štete žrtvama ratnih zločina.
- ▶ U cilju povratka protjeranih građana iz sela Bukovice, Vlada Crne Gore uložila je 4,5 miliona eura. Ovim projektom izgrađeno je oko 85 stambenih objekata (od kojih je 50 pomoćnih) saniran je postojeći asfaltni put, izgrađeni su prilazni putevi, nasuto i sanirano preko 51,1 km primarnih lokalnih puteva. Takođe je izvršena konstruktivna sanacija klizišta na glavnom putu prema Kovačevićima, te sanirano i rekonstruisano 13,5 km elektrodistributivne mreže. Na osnovu podataka NVO Udruženja građana Bukovice vratilo se i stalno živi osam porodica sa 14 članova, a povremeno tokom ljeta dolazi 11 porodica.

Foto: balkans.aljazeera.net

- ▶ **Gotovo 240 dana Dubrovčani su živjeli u kopненоj i pomorskoj blokadi, 138 dana bez struje i vode, a više od četiri mjeseca proveli su u skloništima.**

Ipak, odnos države u procesu suočavanja sa prošlošću bio je pasivan. Sudskim postupcima obuhvaćeni su neposredni izvršioци, dok pitanje komandne i huškačke odgovornosti

nije pokretano. U martu 2016. godine, vrhovni državni tužilac Ivica Stanković je kazao da je u Specijalnom državnom tužilaštvu formirano sedam predmeta koji se odnose na krivično djelo - ratni zločin, navodeći da je strategijom koju Državno tužilaštvo primjenjuje od 2015. godine predviđen i pregled starih predmeta. U poslednjoj rezoluciji Evropskog parlamenta (mart 2016.) poziva se crnogorska Vlada i tužilaštvo da povećaju napore u borbi protiv prakse nekažnjavanja ratnih zločina, kao i da proaktivnije reaguju na preostale navode o ratnim zločinima - posebno u pogledu odgovornosti funkcionera koji su bili na vrhu zapovjednog lanca.

4

godine zatvora je najviša kazna koju su crnogorski sudovi presudili u procesu suočavanja sa prošlošću. Kaznu je dobio kuvar I.M. u slučaju Morinj.

TORTURA I ZLOSTAVLJANJE

Nerazumno duge istrage i dvostruki standardi

Od 2006. godine, članica Građanske alijanse Inicijativa mladih za ljudska prava (YIHR) je pratila postupanja nadležnih institucija u slučajevima ozbiljnih navoda za zlostavljanje i torturu. Iako je u ovoj oblasti ostvaren napredak i dalje se dešavaju slučajevi zlostavljanja gdje nadležne državne institucije ne postupaju nepristrasno i profesionalno. Institucija zaštitnika ljudskih prava i sloboda i Savjet za građansku kontrolu rada policije značajno su unaprijedili rad i dali podršku NVO sektoru koji radi u ovoj oblasti.

Slučajevi

- ▶ GA je registrovala slučajeve u kojima je istraga po prijavi ozbiljnih navoda o torturi ili kasnila ili nije bila efikasna, djelotvorna i nezavisna. Prema mišljenju Komiteta protiv torture 15 mjeseci kašnjenja istrage po navodima o slučajevima torture je nerazumno dugo. Komitet je takođe istakao da nije potrebno formalno podnošenje žalbe za navodni slučaj torture, već da je dovoljno da žrtva samo iznese navod o počinjenom djelu torture kako bi država imala obavezu da bez odlaganja i nepristrasno istraži taj slučaj. Međutim, u praksi smo registrovali veliki broj slučajeva gdje su takve istrage izostale.
- ▶ U proteklom periodu je aktuelizovan i problem pravosnažno osuđenih policijskih službenika za kršenje ljudskih prava koji su i dalje službenici policije. Poslednji primjer su tri policijska službenika koji su osuđeni za krivično djelo - pomaganje u mučenju nad građaninom Aleksandrom Pejanovićem. Zbog ovog djela im je izrečena kazna od po tri mjeseca zatvora da bi oni, nakon odsluženja kazne zatvora, bili vraćeni na isto radno mjesto.
- ▶ Tokom protesta u oktobru 2015. godine GA je formirala 25 slučajeva po pritužbama građana za zlostavljanje, nehumano postupanje i nanošenje materijalne štete od strane policijskih službenika i to prema građanima koji, ni u jednom slučaju, nijesu optuženi ni za jedno krivično djelo. Novinari i poslanici kao i najveći broj građana, koji su uhapšeni tokom protesta, su oslobođeni. Svi slučajevi su dokumentovani kroz medicinske izvještaje, fotografije i svjedočenja. Još uvijek se čeka reakcija državnih institucija u identifikovanju i procesuiranju službenika policije koji su zlostavljali i maltretirali građane.
- ▶ U slučajevima kada prijave podnose građani ili službenici policije ili ZIKS-a, tužilaštvo u praksi često prijavu protiv građana procesuirao mnogo efikasnije i građani bivaju osuđeni a da sa druge strane suđenje protiv službenika nije ni započeto. Jedan od poslednjih primjera je incident koji se dogodio u januaru 2015. godine gdje su zatvorenici zbog napada na službenike osuđeni na ukupno 35 godina zatvorske kazne. Sa druge strane tek je započeto suđenje službenicima koji su, prema mišljenju Ombudsmana, prekomjerno upotrijebili sredstva prinude, zlostavljali, nečovječno i ponižavajuće postupali prema osuđenim licima time kršeći njihova ljudska prava. U ovom slučaju Ombudsman je potvrdio i da su tri osuđena lica pretrpjela torturu.

- ▶ Pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu, donijete su tri presude za torturu. U presudi u predmetu Bulatović povreda prava je utvrđena zbog loših uslova i dužine pritvora. U predmetu Milić/Nikezić, utvrđeno je da odluka državnog tužioca o odbacivanju krivične prijave nije bila bazirana na adekvatnoj ocjeni svih relevantnih činjenica, posebno uzimajući u obzir nalaze Ombudsmana i disciplinskog postupka kao i dokaze o pretjeranoj upotrebi sile i povredama. U predmetu Siništaj i drugi, između ostalog, crnogorski organi nijesu ispitali i istražili vidljive fizičke povrede sve dok istraga koju je sprovela Unutrašnja kontrola nije ocjenjena nezavisnom.

GA je u oktobru 2015. tokom protesta izvještavala i nakon toga registrovala više slučajeva torture gdje nadležne državne institucije nijesu sprovele brze, efikasne i djelotvorne istrage koje bi dovele do sankcionisanja svih prekršilaca ljudskih prava. Registrovani su i slučajevi dugog trajanja sudskih postupaka po prijavama za zlostavljanje i nehumano postupanje ili kažnjavanje, koji još uvijek traju. Nadležne institucije, a prije svega tužilaštva, nijesu brzo, efikasno i djelotvorno istražili sve navode o tome da su službenici policije prekršili ljudska prava. Najveći broj slučajeva nije završen pravosnažno osuđujućom presudom.

- ▶ **U slučaju torture nad Mijom Martinović** lišena su slobode samo dva službenika policije, pripadnika Specijalne antiterorističke jedinice (SAJ). Policijski službenici nijesu htjeli da sarađuju u istrazi odbijanjem da identifikuju kolege koje su učestvovala u prebijanju Martinovića.

GRAĐANSKA KONTROLA RADA POLICIJE

Zanemarljiva ovlašćenja Savjeta

U Crnoj Gori kontrola rada policije ostvaruje se parlamentarnom, građanskom i unutrašnjom kontrolom. Oblici nadzora nad policijom su različiti, no ipak neumreženi i nesinhronizovani. Neposredno uoči obnove crnogorske državnosti, uspostavljena je građanska kontrola policije.

Građanska kontrola policije pokazala se u praksi kao prilično efikasan mehanizam koji doprinosi policijskom integritetu i demokratskom upravljanju policijom. Time se unapređuje transparentnost policije, vladavina prava i poštovanje ljudskih prava i sloboda. Međutim, upravo je Savjet za građansku kontrolu policije¹ ostao sa najmanjim, gotovo zanemarljivim, ovlašćenjima. Savjet daje ocjene, mišljenja i preporuke u vezi sa postupanjem policije, koje dalje dostavlja ministru unutrašnjih poslova, koji je dužan da o preduzetim mjerama obavijesti Savjet, što u praksi nije uvijek činjeno. Posebno se to registruje kod predmeta koji govore o ozbiljnoj kompromitaciji policije.

Iako se Savjetu mogu obratiti i građani i službenici policije, obraćanje policijskih službenika je prava rijetkost. To dalje ukazuje na značajnu zatvorenost policijske organizacije kao i postojanje straha da prijavljuju neetičko, protivzakonito, neprofesionalno postupanje, kao i postupanja kojima se krše ljudska prava i slobode. Nadzor nad policijom, koji se reformski uspostavlja od 2005, ostvariće svoj puni uspjeh i smisao kada pritužbe i obavještenja od policijskih službenika u vezi sa zloupotrebom ili neprofesionalnom primjenom policijskih ovlašćenja, brojčano, nadmaše predstavljanje građana.

„Plava tišina“ prikriva brutalna kršenja prava

Činjenice u vezi sa brutalnim primjerima kršenja prava često se nisu mogle utvrditi iz razloga postojanja tzv. koda, pravila, „plave tišine“, policijske solidarnosti i „odanosti“ u svakoj, čak i totalno protivzakonitoj i neetičkoj situaciji.

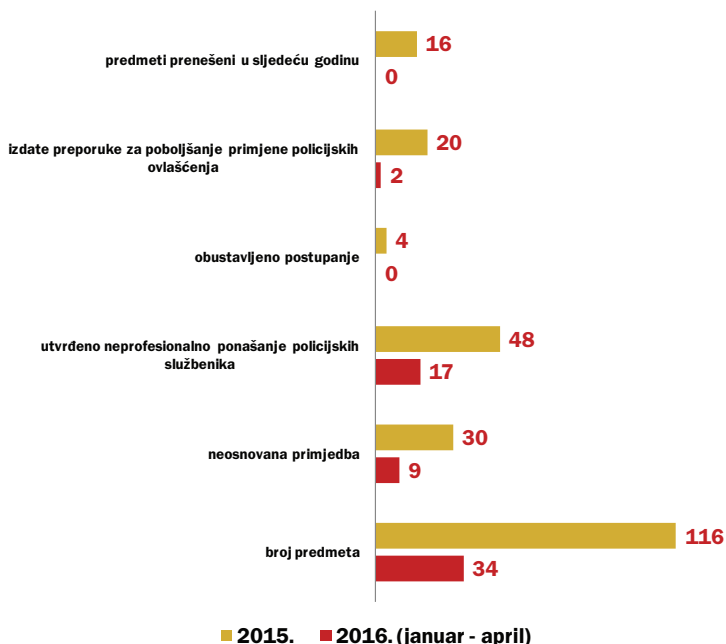
Savjet je, i pored svojih jako ograničenih kapaciteta i resursa, razvio praksu izvještavanja o poštovanju ljudskih prava u Crnoj Gori pri primjeni policijskih ovlašćenja (www.kontrolapolicije.me).

¹ *Autorski tekst predsjednika Savjeta za građansku kontrolu rada policije Aleksandra Saše Zekovića*

Rad u ime građana

Savjet za građansku kontrolu rada policije je kolektivno ombudsman tijelo specijalizovano za policiju koje, u ime građana Crne Gore, prati i poboljšava policijsku praksu u vezi sa poštovanjem ljudskih prava i s tim u vezi primjenu policijskih ovlaštenja.

Rad Savjeta za građansku kontrolu rada policije u 2015. i prva četiri mjeseca 2016.

Policija s integritetom znači da je riječ o servisu oslobođenom od korupcije i zloupotreba bilo koje vrste ili su takvi primjeri zaista rijetkost. Od svog osnivanja Savjet se trudi da promoviše sasvim novu policijsku kulturu. To je kultura visoke posvećenosti policijskom poslu i zadacima, kultura poštovanja svih propisa koji uređuju policijske poslove. To je policijska kultura koja podrazumijeva odsustvo svake solidarnosti s onima koji nisu dostojni policijske profesije i posla, i kultura koja ukazuje na protivzakonitosti i zloupotrebe unutar policije.

Promociju i "slavljenje države" pametno je iskoristiti za potenciranje izgradnje nove policijske kulture na koju će demokratska javnost i državni organi, koji se bave istragama, uvijek moći računati.

POLOŽAJ LGBT OSOBA

Garantovana sloboda samo uz policijsku zaštitu

U trenutku obnove državne samostalnosti, homoseksualnost se u Crnoj Gori koristila za društvenu kriminalizaciju, progon i diskreditaciju političkih protivnika. Brojni su primjeri ucjenjivanja, zaustavljanja i preusmjerenja fantastičnih profesionalnih karijera. Krivičnopravni progon, posebno onih u bezbjednosnom sektoru, do danas se nije desio i pored činjenice da je samostalna Crna Gora usvojila evropske vrijednosti i na ozbiljnom je putu ka članstvu u EU i NATO.

Od sticanja nezavisnosti Crna Gora je dobila vidljivu LGBT zajednicu. Istina, daleko je to još od zajednice i organizovane stabilne društvene grupe koja konstruktivno i na dovoljno ozbiljan način zastupa svoje ukupne interese, ali je činjenica da postoji i kako-tako djeluje. U odnosu na region, LGBT organizacije u Crnoj Gori, u društvu bilježe najviše povjerenje. I zaista LGBT organizacije su, uz medije, jedine koje aktivno i predano rade na društvenom prihvatanju LGBT osoba. Međutim, evidentna je nesloga a postala je očigledna i mržnja i brojne opstrukcije između LGBT lidera i aktivista.

Prvi javno deklarirani pripadnik LGBT zajednice, Zdravko Cimbalević, usljed nedostatka adekvatne zaštite, napustio je zemlju nakon organizovanja prve crnogorske Povorke ponosa. Kanada mu je zbog prijetnji smrću, odsustva bezbjednosti i pravne zaštite u našoj državi, odobrila politički azil.

► Prvu Paradu ponosa u Podgorici
štitilo je 2.000 policajaca

DRŽAVA: LJUDSKA PRAVA

U samostalnoj Crnoj Gori pravo na mirno okupljanje LGBT zajednice je (donekle) dozvoljeno. Povorke ponosa u Podgorici se kontinuirano organizuju od 2013. i to u tzv. Vladinoj četvrti, bez prisustva javnosti i uz nekoliko prstena policijske zaštite. Tri puta je zabranjena Povorka ponosa u Nikšiću a performans zbog odsustva policijske zaštite zakazan u Baru, pod snažnim pritiscima policijskih krugova je otkazan - da ne bi bio zabranjen.

U samostalnoj Crnoj Gori je usvojena, ali skoro da se i ne primjenjuju LGBT politika - Strategija za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba. U ovom dokumentu sve djeluje kao da je pisano za neku drugu zemlju, sa drugačijem mentalitetom, ozbiljnijim institucijama i dužom demokratskom tradicijom. Iskorak u samostalnoj Crnoj Gori je i taj što premijer ima i savjetnika za nas, LGBT osobe. To je trebalo biti potvrda diskontinuiteta u odnosu na ucjenjivače ali i na ranijeg ministra ljudskih i manjinskih prava, sada ambasadora u susjedstvu, koji je zagovarao politiku po kojoj LGBT ne treba da dišu ali da isto tako treba paziti da se ne zaguše. Premijerov savjetnik jeste, ili bar misli da jeste, nacionalni LGBT koordinator. Savjet za zaštitu od diskriminacije, čijim se obrazovanjem Vlada ranije hvalila i koji bi trebao da brine o monitoringu Strategije, je ukinut, bez njegovog znanja. Suština primjene LGBT politike u Crnoj Gori ogleda se u tihom ratu između ministra i savjetnika koji su u službi istog Premijera.

Nijedan napad nije rasvijetljen

Uz ogroman trud LGBT organizacija, u Crnoj Gori je otvoren prvi LGBTIQ kulturni centar koji je kamenovan preko 30 puta (nekoliko puta i demoliran). Nijedan od pomenutih napada nije rasvijetljen. Godinama uspješno funkcionišu Drop In Centar kao i LGBT Sklonište. LGBT organizacije su pokrenule intenzivnu izdavačku produkciju koja se posebno pokazala korisnom za policiju, tužilaštvo i sudstvo. Uspostavljen je Tim povjerenja LGBT zajednice i Uprave policije, prvi te vrste na Balkanu. Formirana je i policijska LGBT kontakt mreža. Tužilaštvo i sudstvo su, kroz saradnju sa LGBT grupama, unaprijedili svoje kapacitete i posvećenost standardima. Možemo, sa ponosom, konstatovati da je danas u Crnoj Gori obezbijeđena solidna i korektna krivičnopravna i sudska zaštita. Ipak, brojni incidenti ostali su i dalje nerasvijetljeni.

Više su za društveno prihvatanje LGBT osoba u Crnoj Gori učinile akcije LGBT aktivista i susreti sa protivnicima naše ravnopravnosti, uz aktivno, vidljivo, učešće u građanskim protestima, nego svi napori Vlade u cjelini.

UGROŽAVANJE RADNIH I SINDIKALNIH PRAVA

Tranzicija ugasila desetine hiljada radnih mjesta

U prethodnim godinama, Crna Gora je prošla kroz radikalne političke, ekonomske i socijalne transformacije. Zahvaljujući direktnim stranim investicijama, period nakon sticanja nezavisnosti bio je period dvocifrene stope rasta BDP-a, sa turizmom kao pokretačem rasta. Međutim, struktura ekonomije radikalno se promijenila, tako da je sada oko 70 odsto radne snage zapošljeno u sektoru usluga. Mala i srednja preduzeća čine skoro 99 procenata svih preduzeća i učestvuju u stvaranju bruto domaćeg proizvoda sa 60 odsto. Ekonomski procvat u periodu nakon sticanja nezavisnosti prekinula je globalna ekonomska kriza, a izgledi za brz i potpun ekonomski oporavak se trenutno ne naziru. Ekonomski pad ponovo je uzrokovao rast siromaštva, pri čemu se sve više produbljuju regionalne razlike u pogledu ekonomskog razvoja i životnog standarda. Tržište rada u tranziciji je doživjelo značajna pomjeranja, u kojem periodu je bez posla ostalo na desetine hiljada radnika. Samo u 2010. godini otpušteno je preko 10.000 radnika, što je bio ogroman udar za našu, inače malu, ekonomiju. Na drugoj strani, zanemarljiv je procenat otvaranja novih radnih mjesta, kao preduslov rješavanja brojnih problema sa kojima se crnogorsko društvo suočava, od kojih nezaposlenost čini najveći problem, a posebno je visoka stopa nezaposlenosti

mladih i teže zapošljivih kategorija stanovništva. Od avgusta 2008. godine, nakon usvajanja novog Zakona o radu koji je bio poguban za radničku klasu, broj ugovora o radu na određeno vrijeme drastično raste (prema podacima Ministarstva rada do kraja 2010. godine oko 90 odsto svih ugovora o radu, koji su zaključeni u tom periodu, bili su ugovori na određeno vrijeme). Tržište rada karakteriše visok stepen učešća sive ekonomije. Prema nezvaničnim procjenama od 35 do 40 hiljada lica radi u zoni neformalnog rada (rad na crno). Na stalno ukazivanje sindikata, Vlada je u prethodnom periodu konačno prihvatila da pokrene sve institucionalne mehanizme borbe protiv sive ekonomije. Međutim, efekti istih još uvijek nijesu vidljivi, te borba protiv sive ekonomije ostaje i dalje jedan od najvećih izazova za sve aktere u društvu.

► Sa proslave Praznika rada 1. maja 2016. godine

Kršenje radnih prava zaposlenih sve više postaje pravilo, ne izuzetak, kako u pogledu neredovnih isplata zarada i doprinosa za obavezno socijalno osiguranje, tako i nezakonitim uvođenjem prekovremenog rada, nezakonitog rada za vrijeme državnih, drugih i vjerskih praznika, zloupotrebom instituta aneksa ugovora o radu i obesmišljavanjem instituta privremenog ustupanja zaposlenih putem agencija. Nedovoljno razvijena kultura socijalnog dijaloga na bipartitnom nivou doprinosi negativnom ambijentu na tržištu rada.

Neraskidivo sa kršenjem radnih prava, u Crnoj Gori su sveprisutna drastična kršenja sindikalnih prava, odnosno prava na sindikalno organizovanje i djelovanje. Slobodu sindikalnog organizovanja pored domaćih, garantuju i brojni međunarodni propisi.

Primjeri ugrožavanja sindikalnih prava

- ▶ Predsjedniku Sindikalne organizacije “Željezara” Nikšić AD Nikšić je, bez vođenja disciplinskog postupka, uručeno rešenje o prestanku radnog odnosa zbog toga što je navodno “iznosio netačne podatke o radu i poslovanju Željezare, kao i podatke koji predstavljaju poslovnu tajnu”, pri čemu Poslodavac nije naveo pravni osnov (Pravilnik o poslovnoj tajni) koji je prekršen.
- ▶ Karakterističan primjer je dugogodišnje uskraćivanje prava na sindikalno djelovanje i šikaniranje članova Sindikalne organizacije Vojske Crne Gore od strane poslodavca, dok se istovremeno članovima druge sindikalne organizacije (Sindikata vojske CG) daju sve privilegije i logistička podrška za učlanjenje zaposlenih u taj sindikat.
- ▶ Jedan od najdrastičnijih primjera kršenja radnih i sindikalnih prava jeste primjer iz Kombinata aluminijuma Podgorica u stečaju. U konkretnom slučaju, predsjednica jedinog reprezentativnog sindikata u KAP-u dobila je otkaz i pored činjenice da domaći i međunarodni dokumenti garantuju zaštitu od otkaza predstavnicima radnika za vrijeme obavljanja funkcije kao i najmanje šest mjeseci nakon prestanka obavljanja dužnosti. Pored toga, predsjednica ovog sindikata se o odluci menadžmenta da raskine njen radni odnos prvenstveno upozнала putem sredstava javnog informisanja. U pokušajima da pred nadležnim institucijama riješi problem, USSCG je došla do još pogubnijeg zaključka koji se ogleda u činjenici da su nadležne institucije u Crnoj Gori zauzele stav da zaposleni koji su, po ugovoru o radu, angažovani u stečajnom postupku, nemaju ista prava kao ostali zaposleni u Crnoj Gori.
- ▶ Još jedan od slučajeva kršenja sindikalnih prava predstavlja i otkaz ugovora o radu dat predsjednici Sindikata medija Crne Gore. Da je otkaz nezakonit dokazano je i u sudskom postupku, s obzirom da je pravosnažnom odlukom suda, predsjednica ovog sindikata vraćena na posao.
- ▶ Slučaj sprječavanja sindikalnog djelovanja i organizovanja ogleda se i kroz osujećenje pokušaja zaposlenih u Ericson-u a.b. Stockholm (dio stranog društva u Crnoj Gori) da se slobodno opredijele za članstvo u sindikatu čiji članovi žele da budu (u konkretnom slučaju – njihovo pridruživanje Sindikatu Telekomu Crne Gore). I u ovom slučaju institucije sistema, nasuprot obavezama i univerzalnim pravima propisanim međunarodnim propisima, zabranjuju formalno ostvarivanje slobodno izražene volje zaposlenih koja je preduslov za sindikalno djelovanje.

POMILOVANJA PREDSEDNIKA CRNE GORE

Vujanović zloupotrijebio ovlašćenja

► Izvor: www.predsjednik.me

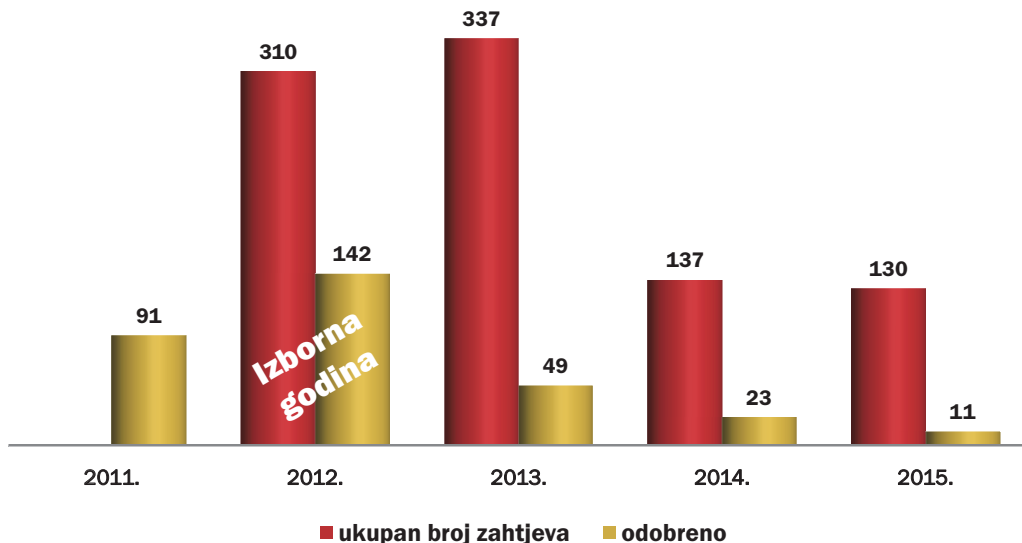
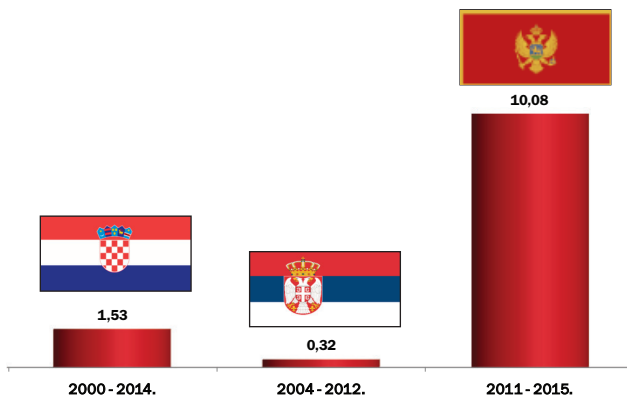

Foto: www.podgorica.me

► Vujanović najviše pomilovanja odobrio u izbornoj godini

Godišnji prosjek pomilovanja na 100.000 stanovnika

MANIPULACIJE PRAVNIM AKTIMA

Izmjene zakona za potrebe izbora

Crna Gora je, od nezavisnosti do sada, imala četiri Zakona o amnestiji, i to 2006, 2008, 2010, i 2013. godine. Indikativno je to da se izmjene ovog Zakona poklapaju sa izbornim ciklusima. 2006. godine održali su se izbori i referendum, a 2008. izbori za predsjednika Crne Gore, 2010. lokalni izbori u Podgorici i opštinama Bar, Bijelo Polje, Danilovgrad, Žabljak, Kolašin, Plav, Plužine, Pljevlja, Rožaje, Šavnik i Gusinje. Poslednji Zakon o amnestiji je usvojen u godini kada nije bilo izbora, na inicijativu SNP-a, kako ovaj zakon ne bi bio zloupotrijebljen kao za sve prethodne izbore.

Često usvajanje Zakona o amnestiji obesmišljava i kaznenu politiku, jer lica u zatvoru ne zaokružuju proces resocijalizacije u obimu u kom bi trebalo, dok sa druge strane ne konsultuju se psiholozi, sociolozi i druga stručna lica o negativnom uticaju prečeste amnestije, kako na žrtve i porodice žrtava tako i na kompletno društvo.

► Često usvajanje Zakona o amnestiji obesmišljava kaznenu politiku

RODNA RAVNOPRAVNOST U PRAKSI

Da li žene u Crnoj Gori dobijaju šansu kakvu zaslužuju?

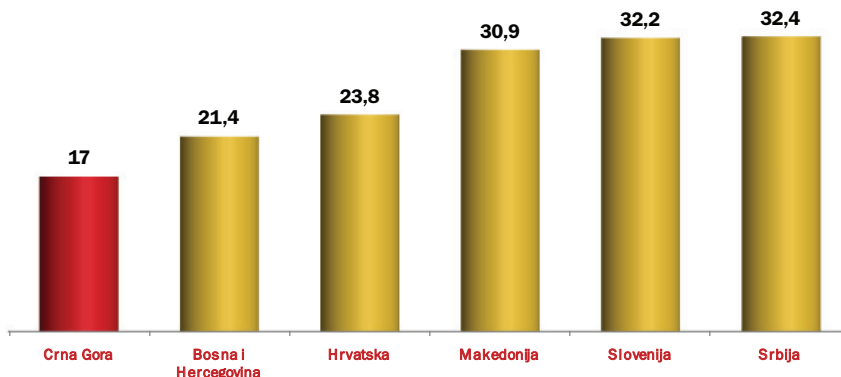
Prema podacima državnog Zavoda za statistiku iz 2014. godine žene su činile većinu stanovništva u Crnoj Gori (50,6 odsto) i uspješnije su završavale fakultete (60,5 procenata osobe ženskog pola, u odnosu na 39,5 odsto muškog pola). Ipak, gledajući njihovu zastupljenost u političkom životu, te na pozicijama vlasti, ne stiže se utisak da im je pružena šansa kakvu zaslužuju u odnosu na brojnost i kvalifikacije.

Po podacima Ministarstva za ljudska i manjinska prava, u izvršnoj vlasti, od ukupno zaposlenih u svim ministarstvima 2015. godine, žene predstavljaju većinu (59,68 posto), što nije ohrabrujući pokazatelj njihovog stvarnog političkog aktivizma u izvršnoj vlasti. Vlada ima ukupno 17 ministarskih mjesta a četiri žene obavljaju ministarsku funkciju: ministarka odbrane, ministarka nauke, ministarka rada i socijalnog staranja i ministarka bez portfelja. Predsjednik i Generalni sekretar Vlade su i dalje muškarci. U crnogorskoj Vladi su četiri potpredsjednika, i svi su muškarci. Na pozicijama pomoćnica ministara je preko 44 odsto žena. Žene su na čelu osam od 28 organa uprave u sastavu ministarstava. U Vojsci Crne Gore i Upravi policije prosječan procenat zaposlenih žena ne prelazi devet procenata. U diplomatsko-konzularnim predstavništvima Crne Gore, žene su podzastupljene, naročito na višim pozicijama.

► Iz Evropske komisije poručuju da je neophodno prilagoditi zakone kako bi se povećala zastupljenost žena u politici

Učešće poslanica u parlamentima regiona (%)

Prosječan udio žena na pozicijama sudija/tkinja je 37 odsto. Situacija je nešto bolja u tužilaštvu i Vrhovnom sudu, pa su 60 posto nosilaca tužilačkih funkcija - žene.

Podaci o rodnom sastavu predstavnika/ca lokalnih vlasti na najvišim položajima ukazuju na jako malo učešće žena. Samo u tri opštine (Andrijevica, Kolašin i Podgorica) udio žena u lokalnoj zakonodavnoj vlasti jedva prelazi trećinu, dok je u Ulcinju udio drastično nizak svega 6,25 odsto. Samo je šest žena među 78 osoba na ključnim pozicijama predsjednika opštine i potpredsjednika kao i predsjednika skupštine. U samo jednoj opštini je predsjednica žena - Opština Kolašin. Nešto je bolja situacija u zakonodavnoj vlasti sa 23 odsto odbornica u 23 skupštine opštine.

Žene u Crnoj Gori, iako čine polovinu radne snage u privredi, učestvuju sa manje od 10 odsto u preduzetništvu. To je duplo manje od prosjeka država (članica Evropske unije) sa najnižom stopom ženskog preduzetništva. I kada rade, pod istim uslovima, isti posao, istraživanja pokazuju da su žene u prosjeku manje plaćene od muškaraca za 14 odsto.

Poruke koje stižu iz Evropske komisije opominju da je zastupljenost žena u politici u Crnoj Gori jako loša i da je na crnogorskom parlamentu i Odboru za rodnu ravnopravnost velika odgovornost kako bi mijenjanjem zakona o zastupljenosti žena, mijenjali kulturu. Smatraju i da je neophodno prilagoditi i promijeniti sve zakone o političkim partijama kako bi se povećala zastupljenost žena u procesu pristupanju Evropskoj uniji kako u nacionalnom parlamentu tako i na lokalnom nivou. I u nadležnom ministarstvu su mišljenja da je neophodno znatno povećati zastupljenost žena u predstavničkim i izvršnim tijelima vlasti na svim nivoima.

RAD FONDA ZA ZAŠTITU I OSTVARIVANJE MANJINSKIH PRAVA

Za šest godina nezakonito podijeljeno preko 5 miliona eura?

Podijeljena sredstva od strane Fonda

2015.	796.030,00 €
2014.	743.230,00 €
2013.	727.500,00 €
2012.	738.390,00 €
2011.	800.000,00 €
2010.	850.000,00 €
2009.	900.000,00 €
ukupno	5.555.150,00 €

► Izvor: www.fzm.me

Državna revizorska institucija utvrdila je brojne nepravilnosti u radu Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava. I sami članovi Upravnog odbora

zvanično su ukazivali na brojne nepravilnosti dok izvještaji o napretku Evropske komisije, među rijetkim institucijama, upravo funkcionisanje ovog Fonda pominju u negativnom kontekstu. Poznata je činjenica da rad Fonda funkcionira kroz konflikt interesa i da pojedini članovi UO odobravaju sredstva svojim organizacijama i da u pojedinim slučajevima primaju i do pet honorara za različite funkcije. Da se novac rasipa govori i činjenica da direktor Fonda vozi sportski skupoceni automobil. Posebno problematično u radu ove institucije je to što ne podržavaju multietničke projekte.

Godišnje, Fond potroši oko milion eura na raspodjele i administraciju. Iako je Upravni sud do sada, nakon inicijativa GA poništio četiri odluke o raspodjeli sredstava Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, sankcija za neizvršenje sudskih odluka do sada nije bilo. U sudskoj proceduri je i poslednja raspodjela.

Činjenice

Izveštaj Ministarstva za ljudska i manjinska prava iz 2015. godine pokazuje da pripadnici manjinskih naroda još uvijek nijesu zastupljeni u državnim organima i institucijama, posebno na rukovodećim pozicijama.

MONSTAT: Najmanja prosječna zarada u Ulcinju (februar 2016 - 400 eura)

Građani sa sjevera države gdje dominantno žive pripadnici manjinskih naroda masovno napuštaju državu, posebno u toku prošle godine, zbog lošeg ekonomskog stanja i nezaposlenosti

Nisu proglašeni datumi obilježavanja zločina koji su se dogodili u Crnoj Gori tokom 90-tih. Najveći broj žrtava pripada manjinskim narodima.

Ne postoji održivi način finansiranja manjinskih medija - Izveštaj o sprovođenju Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima, 2015.

Romi su i dalje najugroženija i najdiskriminisana manjinska populacija u različitim područjima života - Izveštaj EU o napretku Crne Gore 2015.

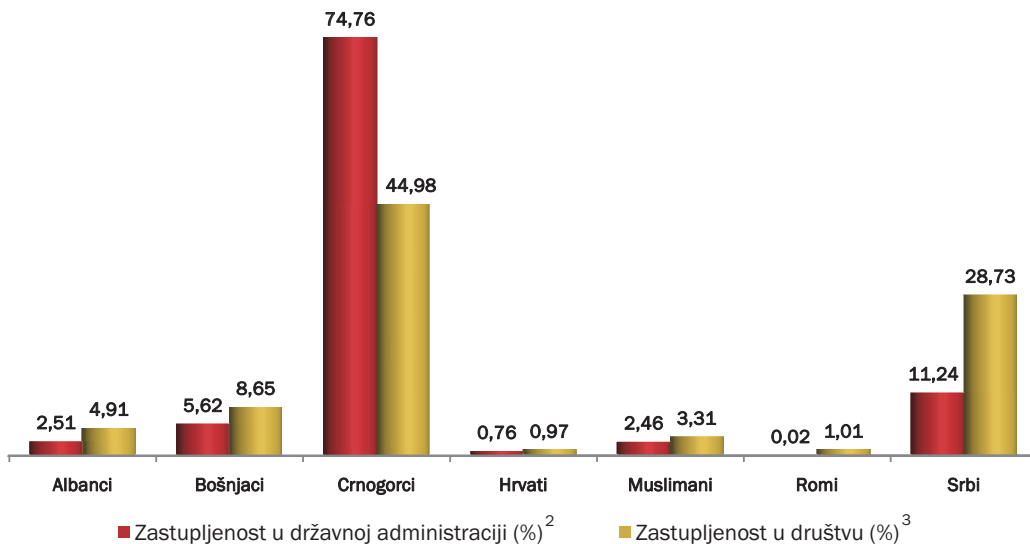
Neophodno usvojiti izmjene i dopune Zakona o manjinama koje treba da uklone moguće konflikte interesa u procedurama za opredjeljivanje i kontrolisanje fondova za manjine - Izveštaj EU o napretku Crne Gore 2015.

Slaba transparentnost i kontrola sredstava za manjine su pitanja koja treba hitno rješavati - Izveštaj EU o napretku Crne Gore 2015.

KRŠENJE MEĐUNARODNIH PROPISA, USTAVA I ZAKONA

Slaba zastupljenost manjinskih naroda u državnim institucijama

Od 2008. godine, od kada GA prati ovu oblast, rezultati istraživanja pokazuju da su državne institucije zatvorene za pripadnike manjinskih naroda i da je diskriminacija vrlo prisutna. Na neadekvatnu zastupljenost još prije osam godina ukazala je Institucija zaštitnika. Poslednji rezultati, iz 2015. godine, ukazuju da se stanje nije promijenilo i da je i dalje prisutna neadekvatna nacionalna zastupljenost, što je u suprotnosti sa članom 79 Ustava Crne Gore koji garantuje pravo manjinama na autentičnu zastupljenost u Skupštini Crne Gore, jedinicama lokalne samouprave (gdje čine značajan dio stanovništva) kao i pravo na srazmjernu zastupljenost u javnim službama i organima državne vlasti i lokalne samouprave.

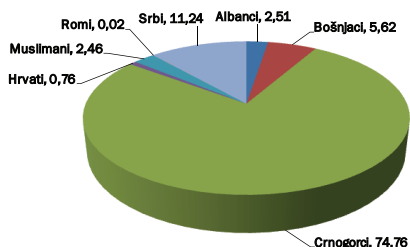

² Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Informacija o zastupljenosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u državnim organima, organima državne uprave, organima lokalnih uprava, sudovima i Državnom tužilaštvu, 2015.

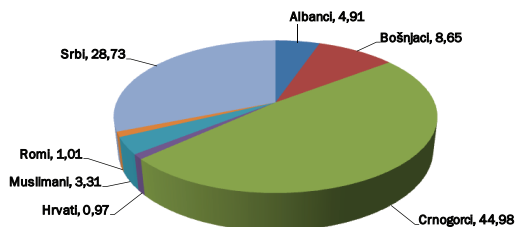
³ Monstat: [http://www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/saopstenje\(1\).pdf](http://www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/saopstenje(1).pdf)

Zastupljenost u državnoj administraciji (%)

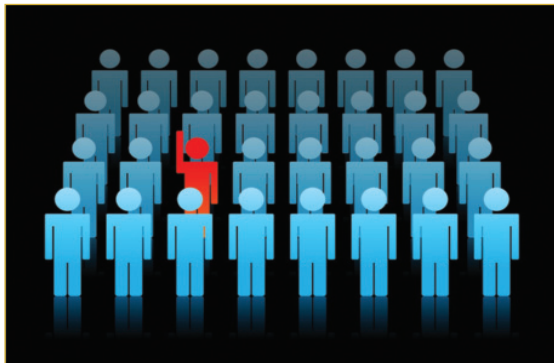

Zastupljenost u društvu (%)

Član 15 Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina propisuje da država koja je ratifikovala taj dokument mora „stvoriti neophodne uslove za efikasno učešće pripadnika nacionalnih manjina u kulturnom, socijalnom i ekonomskom životu i u javnim poslovima, naročito onim koji se tiču njih“. Zakonom o manjinskim pravima i slobodama takođe je definisana srazmjerna zastupljenost u državnim organima i organima lokalne uprave.

Ipak, brojni državni organi i institucije krše Ustav, međunarodne standarde i domaće propise. Na nivou Vlade (ministri, direktori direktorata i savjetnici užeg kabineta) među više od stotinu njih, svega su dva Albanci. U Sudskom savjetu od devet članova samo jedan je iz reda manjinskih naroda, dok je ista situacija i u Tužilačkom savjetu gdje je zaposlen jedan pripadnik manjinskih naroda od 11 članova. U Specijalnoj antiterorističkoj jedinici (SAJ), kao elitnoj jedinici Uprave policije, nema pripadnika manjinskih naroda, dok je u Agenciji za nacionalnu bezbjednost zanemarljiv njihov broj. U Centralnoj banci Crne Gore, od ukupno 260 zaposlenih, manje od četiri odsto zaposlenih su pripadnici manjinskih naroda.

Rezultati istraživanja Ministarstva za ljudska i manjinska prava ukazali su na postojanje velikog broja institucija koje su jednonacionalne što zapravo pokazuje odnos koji naša „građanska“ država ima prema interkulturalnosti.

- ▶ Iako je Zakonom o manjinskim pravima i slobodama definisana srazmjerna zastupljenost u državnim i organima lokalne uprave u praksi je situacija potpuno drugačija.

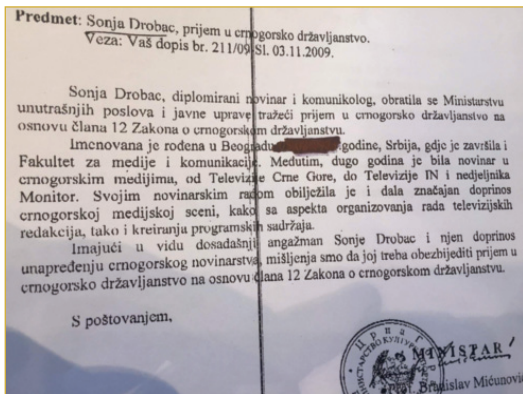
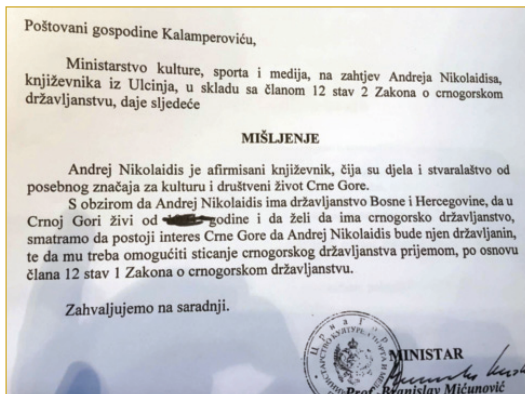
ZAKON O DRŽAVLJANSTVU

Kako su Crnogorci prestali biti državljani Crne Gore...

Sticanje prava na državljanstvo, nakon 10 godina je haotično, i za mnoge Crnogorce i bolno. Ljudi koji su cijeli život živjeli u Crnoj Gori, koji nisu mijenjali mjesto prebivališta poslednjih 20, 30 godina, koji su zaradili penziju u Crnoj Gori, suočili su se sa surovom istinom. Iako oni nisu mijenjali ništa, država se promjenila i oni su prestali biti državljani države u kojoj žive, bez obzira što su to do juče bili. Brojna su svjedočenja ljudi koliko je bolno i ponižavajuće na početku, a zatim frustrirajuće i zabrinjavajuće, kad su shvatili koja ih procedura i troškovi čekaju, ni krive ni dužne.

Brojne su primjedbe na nepristupačnost, neprijatnost i nepreciznost u davanju informacija i uputstava od strane službenika MUP-a. Tako su neki ljudi po „ljubaznim“ uputstvima službenika uzeli ličnu kartu za strance kao jedino rješenje, a da im niko nije rekao da će time izgubiti državljanstvo iako su ispunjavali uslove. Neki drugi su, davnih devedesetih došli u Crnu Goru kao izbjegla ili raseljena lica. Značajan dio njih je do 25 godine živio u Crnoj Gori ili su im roditelji iz Crne Gore, rođeni su u ovoj državi ili su do sklapanja braka (najčešće u nekoj od zemalja bivše Jugoslavije) živjeli u Crnoj Gori, a onda su im službenici objasnili da treba da odu i pribave dokumenta kako bi postali državljani. Poslali bi ih u matičnu državu da izvade potvrdu iz suda, koja se tamo ne može dobiti bez lične karte, pa su oni onda bili prinuđeni i na to. Kada su konačno

- **Od stupanja na snagu ovog Zakona do kraja prošle godine 177 lica od “posebnog značaja” je dobilo crnogorsko državljanstvo**

došli do šalter-a MUP-a Crne Gore dobili su odgovor u smislu da su izvadili ličnu kartu u drugoj državi i time automatski prekinuli zakonito prebivalište u Crnoj Gori, te da time više ne ispunjavaju uslove za državljanstvo. I dok su građani imali ovakva iskustva, država je odlučila da treba da napravi povlašćena pravila za neke druge, u zakonu naznačene kao “značajne” za Crnu Goru. Kriterijum je bio da neki od ministara napišu mišljenje kako je neko značajan za našu državu u oblasti za koju je nadležno njegovo ministarstvo i taj bi, iako ne ispunjava uslove, od ministra unutrašnjih poslova dobio državljanstvo. Ipak, bitno je napomenuti da je bilo lica koja su to zaslužila a među kojima su ljekari, sportisti, umjetnici. Međutim, bilo je i onih koji su postali značajni iz razloga koji nikad neće biti jasni. Taksin Šinavatra je bio najviše pominjana ličnost među njma. Za Taksina Šinavatra nema podataka da je bilo ko dao mišljenje, samo mu je ministar omogućio državljanstvo. Slično njegovom slučaju državljanstvo su dobili još neki koji su možda i zadužili neke u Crnoj Gori ali konkretno Crnu Goru - nijesu.

Posebno je zanimljiva Uredba MUP-a, kojom se propisuje da je za državljanstvo po osnovu braka sa crnogorskim državljaninom potrebno tri godine braka i pet godina zakonitog i neprekidnog boravka u Crnoj Gori. Tek na šalteru građani su saznavali da, kad su ispunili pet godina i ponadali se konačno državljanstvu to nije dovoljno, nego da treba još pet, jer je ovih prvih pet godina privremenog zakonitog boravka, a neophodno je još pet godina stalnog.

Konvencija Savjeta Evrope o državljanstvu posebno naglašava povlašćene uslove za bračne partnere, a prije godinu dana Parlamentarna Skupština Savjeta Evrope je novim dokumentom preporučila državama da svim građanima najduže traženi rezidencijalni uslov bude pet godina. Kod nas se traži deset godina onim građanima koji su po Konvenciji u povlašćenom statusu. Traženo je da se na poseban način tretiraju djeca iz mješovitih brakova, dok se kod nas radi upravo suprotno, tj. traži se da se dijete odluči između državljanstva oca ili majke.

Na kraju, dok traje borba u Skupštini da ovaj Zakon konačno učini pravednim u odnosu na sve građane, dok se nadamo da ćemo ga konačno upodobiti sa Evropskom konvencijom o državljanstvu, nemoguće je ne primijetiti da je diskriminacija i poniženje jedini osjećaj koji trpi svaki građanin Crne Gore koji se suočio sa ovim problemom.

REHABILITACIJA I ZAPOŠLJAVANJE LICA SA INVALIDITETOM

Objekti u javnoj upotrebi nijesu prilagođeni osobama sa invaliditetom

Pristupačnost je preduslov za uključivanje osoba sa invaliditetom u društvo i prožima se kroz sve ostale oblasti života. Prema istraživanjima organizacija osoba sa invaliditetom i Ministarstva održivog razvoja i turizma, nijedan objekat u javnoj upotrebi u Crnoj Gori nije u potpunosti prilagođen os-

obama sa invaliditetom, u skladu sa standardima pristupačnosti koji su propisani Zakonom o uređenju prostora i izgradnji objekata i Pravilnikom o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom. Prvi Fakultet prilagođen potrebama osoba sa invaliditetom je Pravni fakultet u Podgorici (time i Fakultet političkih nauka) gdje je ugrađen vertikalni hidraulični lift po važećim evropskim standardima, toalet za potrebe osoba sa invaliditetom, a napravljena je i prilazna betonska rampa i zakošeni trotoari.

U obrazovnom sistemu je, uvođenjem inkluzije, došlo do promjene u načinu rada sa djecom kojoj je inkluzija namijenjena. Ona su počela da se uključuju u redovan sistem obrazovanja, a različiti sistemi podrške se iz godine u godinu razvijaju. Značajan segment prava osoba sa invaliditetom odnosi se i na njihovo pravo na donošenje odluke o tome da postanu roditelji. Tokom 2014. godine je sprovedeno prvo empirijsko istraživanje o pravima osoba sa invaliditetom na roditeljstvo sa ciljem dobijanja opšte slike o ostvarenosti i iskustvu osoba sa invaliditetom u roditeljskoj ulozi i njihovim potrebama u tom pogledu.

Na papiru prava zagantovana

Vlada Crne Gore je krajem 2007. godine donijela Strategiju za integraciju osoba sa invaliditetom u Crnoj Gori (2008 – 2016). To je prvi strateški dokument kojim je analizirano postojeće stanje u kojem se nalaze osobe sa invaliditetom sa mjerama koje treba preduzeti da bi se unaprijedio položaj pomenute populacije. Dvije godine kasnije ratifikovana je Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima lica sa invaliditetom. Ova Konvencija ima za cilj da promoviše, štiti i osigura puno i ravnopravno uživanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda osoba sa invaliditetom i da promoviše poštovanje njihovog urođenog dostojanstva. U prethodnom periodu nacionalno zakonodavstvo je usklađivano sa Konvencijom, međutim, postoji još mnogo prostora za usklađivanje a najveći izazovi su u implementaciji zakona.

Prva utakmica košarke u kolicima

Prijateljska utakmica između reprezentacija Crne Gore i Srbije, sa direktnim prenosom na drugom programu RTV Crne Gore, odigrana je u decembru 2014. godine. Utakmica je imala za cilj da sport osoba s invaliditetom popularizuje u našoj državi i da stavi akcenat na sposobnosti osoba sa tjelesnim invaliditetom.

Prije osam godina je otvoren račun Budžeta Crne Gore - Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom, namijenjen uplati posebnog doprinosa za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom. Prema nalazu Državne revizorske institucije, u periodu od početka 2009. do kraja 2014. godine prihodi po osnovu doprinosa za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom iznosili su 36,5 miliona eura. Prema godišnjim izvještajima Zavoda za zapošljavanje, koje dostavlja Ministarstvu rada i socijalnog staranja, u periodu od osnivanja Fonda 2009. godine zaključno sa 2014. godinom na rehabilitaciju lica sa invaliditetom ukupno je utrošeno 1,9 miliona eura.

ZAKONSKI OKVIR PRILAGOĐEN

Neophodna sistemska i koordinirana primjena usvojenih dokumenata

I pored relativno dugog perioda u kojem je cijeli društveni proces i državno uređenje dobilo drugačiji oblik, zasnovan na novom sistemu vrijednosti i slobodi pojedinca, još uvijek postoje očekivanja da će se sistemski i koordinirano pristupiti primjeni usvojenih zakona i strateških dokumenata koje će doprinijeti boljem statusu djece u Crnoj Gori. Nakon obnove nezavisnosti, Crna Gora je podnijela sukcesorsku izjavu u odnosu na Konvenciju o pravima djeteta i Fakultativne protokole 23. oktobra 2006. godine.

U skladu sa tim, svi novi zakoni uglavnom prolaze kontrolu usaglašenosti sa međunarodnim, naročito evropskim zakonodavstvom (Savjet Evrope i Evropska unija). Analize novih i inoviranih zakona pokazuju znake progressa u stvaranju osnove za poštovanje i zaštitu prava djeteta mada koncept shvatanja djeteta u skladu sa Konvencijom još uvijek nije zaživio u punoj mjeri u zakonodavstvu Crne Gore. U najopštijem smislu novi zakoni su omogućili normativnu implementaciju osnovnih principa Konvencije: nediskriminaciju, načelo života i razvoja, načelo najboljih interesa djeteta i načelo aktivnog učešća djeteta u rješavanju pitanja koja se tiču njih samih.

U prethodnom periodu usvojen je značajan broj strategija i akcionih planova koji su djecu označili kao prioritetnu i ranjivu ciljnu grupu čije potrebe i problemi traže pravovremenu i kvalitetnu reakciju države. Te strategije i akcioni planovi predstavljaju srednjoročne i dugoročne planske instrumente ostvarivanja sektorskih politika i čine zbir dobro projektovanih aktivnosti, ali ono što nas brine je nepotpuna i nedosljedna njihova implementacija. Sistem socijalne i dječje zaštite još uvijek nije na potrebnom nivou, a kao prepreke posebno se ističu: nedostatak specijalizovanih kadrova, slabo razvijen sistem monitoringa i procjene socijalnih potreba, nedostatak vaninstitucionalnih oblika socijalne zaštite djece, i kao opšti limit, nedostatak materijalnih sredstava za kvalitetno zadovoljenje socijalnih potreba.

U svim opštinama rađa se više dječaka

U većini opština Crne Gore više je dječaka nego djevojčica. U 2003. godini najveća razlika bila je u Kotoru, gdje je bilo 110 dječaka na 100 djevojčica, u 2011. godini pronađena je još veća razlika, i to u Baru, Herceg Novom i Rožaju sa 111 dječaka na 100 djevojčica, u Danilovgradu i Beranama sa 110, i Budvi, Kotoru, Mojkovcu i Podgorici sa 109 dječaka na 100 djevojčica.

Sudeći po materijalnim ulaganjima, a još više po reformskim zahvatima, obrazovanje je sektor u kojemu je došlo do vidnijeg napretka. 3.802 djece (pet posto) osnovnoškolskog uzrasta se ne školuje, dok se od djece uzrasta od 6 do 17 godina ne školuje njih 5.313. Po popisu iz 2011. radno aktivno je 443 djece starosti od 15 do 17 godina, što je 1,7 posto od ukupnog broja djece tog uzrasta, a nezaposleno ih je 58 posto. Rad djece u bilo kom obliku sive ekonomije je u vezi sa materijalnim položajem porodice, ali se u Crnoj Gori pod jakim uticajem solidarnosti njenih članova ovaj fenomen ne čini tako teškim po socijalni status djeteta, osim u dijelovima romske populacije koja se najviše suočava sa siromaštvom i kod kojih je problem dječijeg prosjačenja najizraženiji. Studija Unicefa pokazuje da je svako deseto dijete u Crnoj Gori, uzrasta do 17 godina, tokom 2009. godine živjelo u siromaštvu. Imajući u vidu da je siromaštvo učestalija i dublja pojava u populaciji djece u odnosu na odrasle, djeca su posebno vulnerabilna kategorija stanovništva.

Centar za socijalni rad uglavnom nema urednu evidenciju o slučajevima prosjačenja. Djeca zatečena u prosjačenju i skitnji su najčešće muškog pola i uzrasta od 10 do 13 godina. Najveći broj slučajeva prosjačenja maloljetnika, prema rezultatima istraživanja koje je u 2011. godini realizovala institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, zabilježen je u Baru (37 posto), Beranama i Andrijevici (34 posto) i Podgorici (15 posto).

Problem uživanja opojnih droga i alkohola sada postaje ozbiljan problem koji zahtijeva brzu reakciju kako porodice tako i svih institucija sistema. Po istraživanju NVO Juventas 84 odsto ispitanika prvi

put je probalo psihoaktivne supstance u periodu dok su bili mlađi od 18 godina, a čak 44 odsto njih u uzrastu mlađem od 15 godina. Problem dostupnosti narkotika u školskim dvorištima se posebno aktuelizuje u posljednje vrijeme.

Posmatrajući period od sticanja nezavisnosti pa do danas može se govoriti o izvjesnom napretku u smislu zakonske regulative na polju poštovanja prava djeteta u Crnoj Gori. Ipak evidentni problemi ukazuju na neophodnost preduzimanja konkretnijih koraka.

► **Djeca romske populacije se najviše suočavaju sa siromaštvom**

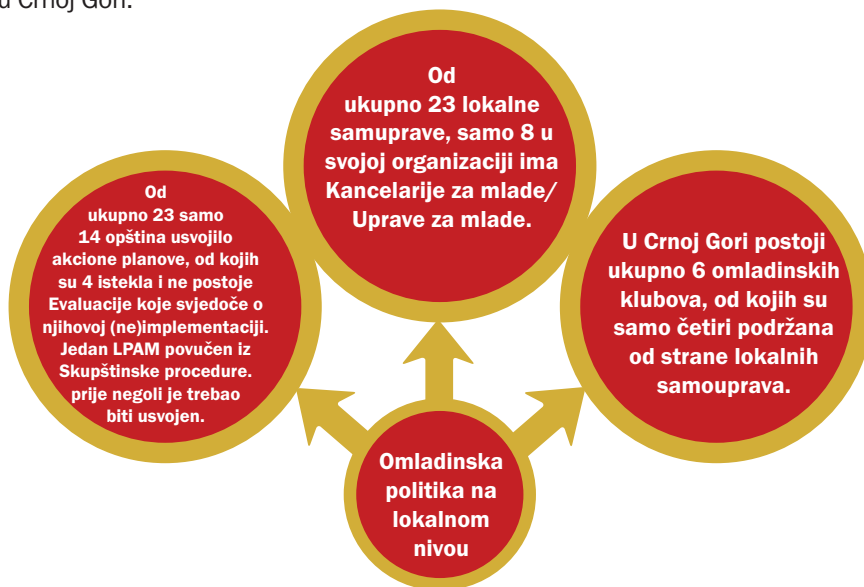
OMLADINSKA POLITIKA

Bez strategije, Zakona i konkretnih finansijskih mjera

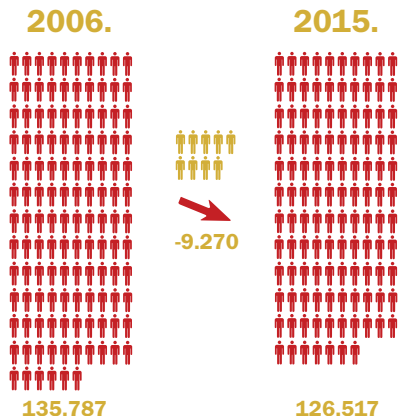
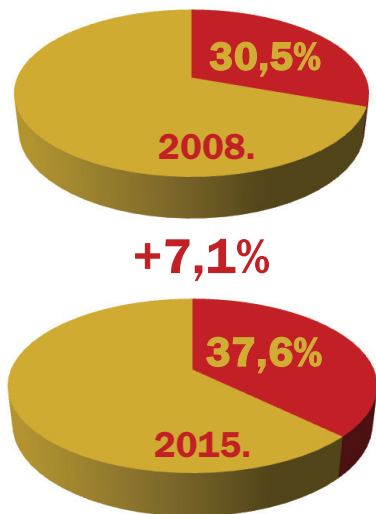

Kada deset godina nakon sticanja nezavisnosti pravimo bilans razvoja omladinske politike, imamo sljedeće podatke: Crna Gora nema nacionalnu strategiju za mlade, Crna Gora nema Zakon o mladima i Crna Gora ne odvaja jasna finansijska sredstva za sprovođenje omladinske politike. Sredstva koja se izdvajaju su najvećim dijelom od stranih donatora.

Da ipak nije sve tako negativno i da postoji određeni potencijal za razvoj, potvrđuje i činjenica da je Crna Gora, u desetogodišnjem periodu koji je sad već iza nas, jedino u periodu od 2006. do 2011. godine imala strateški dokument na nacionalnom nivou koji se odnosio na mlade - Nacionalni plan akcije za mlade (NPAM), u čijoj je izradi i implementaciji Forum MNE (tada Forum Syd) imao aktivnu ulogu. Za praćenje njegove realizacije su, u ime Vlade Crne Gore, bili zaduženi Savjet za mlade koji je osnovan 2007. godine i Kancelarija za mlade koja djeluje od 2009. godine. Trenutno, Uprava za mlade i sport (pri Ministarstvu prosvjete) koordiniše sprovođenje omladinske politike u Crnoj Gori.

Broj mladih u Crnoj Gori

Nezaposlenost mladih

► Izvor: Monstat

U evaluaciji NPAM-a⁴, koja je objavljena u martu 2015. godine navodi se da je NPAM kao strateški dokument imao izuzetno ograničen uticaj u smislu prioritizovanja i postavljanja pitanja mladih u fokus drugih resora. Ono što naročito zabrinjava je činjenica da i Savjet za mlade, koji je osnovala Vlada Crne Gore, u svojoj internoj evaluaciji⁵ naveo da je: „usled nedostatka planiranja i procjene realnih kapaciteta institucija implementatora NPAM-a nakon njegovog usvajanja, došlo do vakuma i diskontinuiteta u njegovom sprovođenju, odnosno nedostatka mehanizama za prevazilaženje novonastalih prepreka.“

U periodu od 2011. do 2016. godine na nacionalnom nivou nije usvojen niti jedan dokument koji se konkretno odnosi na omladinsku politiku. Tek krajem 2015. godine formirana je radna grupa za izradu nove nacionalne strategije za mlade i usvajanje se očekuje krajem ove godine.

U cilju kvalitetne implementacije omladinske politike na lokalnom nivou, NPAM je zahtijevao i brzu lokalizaciju tj. izradu lokalnih planova akcije za mlade. Preporuka je međunarodnih organizacija da pored državne, treba pristupiti izradi proaktivnih politika za mlade na lokalnom nivou. Bilo je predviđeno da lokalne omladinske politike poštuju preporuke NPAM-a, ali i specifičnosti konkretne zajednice kao i potrebe mladih u istima.

Posebno zabrinjavajuće je nepostojanje zakonske regulative na nacionalnom nivou. Proces kreiranja Zakona za mlade je započet 2012. godine kada je osnovana radna grupa za izradu zakona i čiji je finalni nacrt prošao javne konsultacije do kraja 2014. kada je bilo predviđeno njegovo usvajanje. Međutim usvajanje tog zakona se, iz nepoznatih okolnosti, i dalje odlaže.

⁴ Građanska alijansa (2015), *Konsultacije sa mladima i evaluacija Nacionalnog plana akcije za mlade*

⁵ Savjet za mlade Crne Gore (2011), *Interna evaluacija rada, Podgorica; Konsultacije sa mladima i evaluacija NPAMa*

Atmosfera nekažnjivosti za napade na novinare

Posljednjih godina, umjesto da slave dane koji obilježavaju profesiju koju obavljaju, novinari i novinarka ih doživljavaju kao dane žalosti. Tako su prošle godine Svjetski dan slobode medija, 3. maj dočekali na 114. mjestu svjetske rang liste o slobodi medija. Ove godine, Crna Gora je po indeksu medijskih sloboda koji su objavili Reporteri bez granica, na 106. mjestu. Od evropskih zemalja jedino su lošije rangirane Makedonija i Turska.

Ovoj statistici doprinose mnogobrojni (još uvijek nerasvijetljeni) napadi na poslenike javne riječi i čuvare demokratije. U februaru 2014. godine, na insistiranje međunarodne zajednice, uspostavljena je Komisija za istraživanje napada na novinare i imovinu medija u kojoj učestvuju predstavnici policije, tužilaštva, nevladinog sektora i medija. U januaru prošle godine, Vlada je produžila rok za rad Komisije za rasvjetljavanje napada na novinare, no mandat Komisije je okončan a da članovima nije omogućen ni uvid u sva tražena dokumenta.

Neki od slučajeva napada na novinare u proteklih deset godina

▶ **Septembar 2007**

Nakon proslave desetogodišnjice lista „Vijesti“ u blizini restorana „Ribnica“ u Podgorici, pretučen direktor lista Željko Ivanović. Tada je policija uhapsila Nikšičanina Radomana Petrušića i Mitra Blagojevića iz Foče. Njih dvojica su kasnije u Osnovnom sudu u Podgorici prvo bili osuđeni na višegodišnje kazne zatvora, koje su kasnije smanjene na po godinu zatvora.

▶ **Novembar 2007**

Dva maskirana lica su napala novinara Radio Berane i dopisnika lista Republika, Tufika Softića, ispred njegove kuće u Beranama, koji je zadobio teže povrede ruke i glave. Softić je izvještavao o organizovanim kriminalnim grupama, a napadači nisu otkriveni i slučaj nikada nije dobio sudski epilog.

▶ **Av gust 2009**

Mihaila Jovovića i fotoreporter lista „Vijesti“ Borisa Pejovića su ispred kafića „Art“ u Podgorici fizički napali tadašnji gradonačelnik Podgorice Miomir Mugoša i njegov sin Miljan. Viši sud u Podgorici potvrdio je presudu kojom je glavni urednik „Vijesti“ Mihailo Jovović oslobođen optužbi da je Draganu Radonjiću, vozaču Miomira Mugoše, nanio lake tjelesne povrede. Istom presudom, Miljan Mugoša, osuđen je uslovno zbog napada na ekipu „Vijesti“ prije četiri godine. Potvrđenom presudom sudije Osnovnog suda Nade Rabrenović, mlađi Mugoša osuđen je na uslovnu kaznu od šest mjeseci, na dvije godine, zbog nanošenja teške tjelesne povrede Jovoviću, u vidu pucanja bubne opne. Miomir Mugoša je prekršajno kažnjen sa 400 eura zbog napada na ekipu „Vijesti“.

▶ **Februar 2011**

Novinarka "Vijesti" Olivera Lakić je nakon serije tekstova o fabrici duvana u Mojkovcu telefonskim putem primila veoma teške prijetnje. Do kraja januara 2014, pravosnažno je osuđen samo Slavko Musić, zaposlen u pomenutoj firmi, koji joj je prvi prijetio.

▶ **Mart 2012**

Novinarka „Vijesti“ Olivera Lakić fizički je napadnuta dok je otključavala ulazna vrata zgrade u kojoj živi. Uhapšen je Ivan Bušković zbog sumnje da je izvršio napad, koji je zbog krivičnog djela - nasilničko ponašanje osuđen na zatvorsku kaznu od 9 mjeseci. Iako je Bušković pravosnažno osuđen zbog napada na Lakić, motiv nikada nije utvrđen.

▶ **Avgust 2013**

Zabiljžen je još jedan napad na novinara „Vijesti“ i „Monitora“ Tufika Softića, kada je u dvorište njegove porodične kuće bačena eksplozivna naprava. Još uvijek nisu otkriveni ni izvršioци ni nalogodavci.

▶ **Decembar 2013**

Eksploziv velike razorne moći bačen je na redakciju nezavisnog dnevnika "Vijesti", ispod prozora kancelarije glavnog i odgovornog urednika Mihaila Jovovića, koji se u tom trenutku nalazio u kancelariji. U redakciji je tokom napada bilo još petnaestak ljudi. Od jake detonacije polomljeni su prozori na Jovovićevoj kancelariji, ali i stakla u susjednoj prostoriji. Marko Šofranac i Nemanja Vukmirović, prema odluci sudije podgoričkog Osnovnog suda Nenada Vujanovića, oslobođeni su optužbi da su 26. decembra 2013. postavili 300-400 grama eksploziva, ispod kancelarije glavnog urednika "Vijesti" Mihaila Jovovića.

▶ **Decembar 2013**

Objeno je vozilo novinara i urednika emisije Robin Hud, Darka Ivanovića, ispred zgrade u kojoj stanuje u Podgorici. Policija je uhapsila Roberta Banušija, koji je nakon mjesec dana kazao da je priznanje potpisao pod prinudom policijskog inspektora.

▶ **Januar 2014**

Prebijena novinarka dnevnog lista „Dan“ Lidija Nikčević ispred dopisništva pomenutog lista u Nikšiću. U junu 2015. godine Viši sud u Podgorici potvrdio je presudu kojom su Nikšićani Željko Miletić (vlasnik firme za pogrebne usluge „Narcis“), Vukašin Đurđevac, Milovan Gardašević, Zoran Abramović i Vladimir Mitrović osuđeni na ukupno 61 mjesec zatvora, odnosno, pet godina i mjesec dana zbog prebijanja novinarke.

▶ **Februar 2014**

Zapaljeno vozilo u vlasništvu crnogorskog dnevnog lista "Vijesti" na Bulevaru vojvode Stanka Radonjića, u Podgorici. Vozilo marke "nisan" poliveno je benzinom i zapaljeno, a u požaru je izgorio prednji dio automobila.

U četvrtoj presudi u slučaju ubistva urednika lista Dan, Duška Jovanovića, Damir Mandić osuđen je zbog saučesništva na zatvorsku kaznu od 19 godina. Jovanović je ubijen 27. maja 2004. godine ispred redakcije lista Dan. Ne zna se ko je sve te noći bio u automobilu iz kojeg se pucalo, ko je imao kakvu ulogu u organizaciji ubistva a još manje ko je i zbog kog motiva naručio ubistvo vlasnika i glavnog urednika Dan-a.

Nosioci javne riječi, istraživači i pokretači afera, i oni koji svojim pričama i zalaganjem najdirektnije doprinose razvoju demokratije, istražuju i izvještavaju u atmosferi gdje su inspiratori i nalogodavci napada na njih ohrabreni činjenicom da zločin gotovo uvijek ostaje nerasvjetljen.

“Sedma sila” funkcioniše u uslovima straha i siromaštva

Za crnogorske medije najkarakterističniji je međusobni, konstantni rat u kojem se i provladini i oni koji sebe nazivaju nezavisnima trude da izvuku što više prljavog veša o svojim protivnicima, jer oni odavno nisu konkurenti. Zbog previše buke oko njihovih sukoba i mržnje, ne vidi se dovoljno jasno šta se dešava u samim medijima, kada je u pitanju odnos prema zaposlenima, ali ni kada su u pitanju standardi njihovo poštovanje.

Prema podacima Monstata, tokom 2014. godine u medijskoj industriji bilo je zaposleno svega 1.382 ljudi, dok je dvije godine ranije ta brojka bila viša za 588. U međuvremenu je Pobjeda privatizovana pa se kroz taj postupak „oslobodila“ polovine zaposlenih, više od njih 100. U privatnim medijima, u više navrata, bilo je otpuštanja. Neki mediji su počeli sa radom ali ubrzo su i ugašeni (Blic Crna Gora). Prije toga ugašena je Televizija IN - vlasnici su zaposlenima ostali dužni zarade i sada oni, iako imaju pravosnažne sudske presude, ne mogu da naplate potraživanja jer nema dovoljno stečajne mase. Otvorena je i zatvorena Televizija Boka, a zaposlenima se i dalje duguje. Ista situacija je i sa Televizijom Montena.

Istraživanje CEDEM-a iz 2014. godine pokazalo je da je prosječna zarada novinara u Crnoj Gori manja od državnog prosjeka i da iznosi 470 eura, dok je državni prosjek bio 480 eura. Tokom prethodne, 2015. godine, gotovo u svim redakcijama je došlo do smanjenja zarada tako da je izvjesno da je ta cifra sada znatno niža. Istraživanje je obuhvatilo samo novinare, koji su inače bolje plaćeni od fotoreportera, snimatelja i kolega koji se bave tehničkim dijelom posla i administracije, što znači da je prosjek na nivou pojedinačnih medija ili ukupne djelatnosti sigurno manji.

Javni servis zapošljava oko 750 ljudi

Prema izjavama tadašnjeg generalnog direktora Radovana Miljanića, u julu 2006. godine, u RTCG je bilo viška preko 300 zaposlenih dok je bila nepovoljna i stručna i starosna struktura. Po novoj sistematizaciji, predviđeno je da 320 radnih mjesta pokrivaju 684 izvršioca pa je Upravni odbor RTCG dao zeleno svjetlo menadžmentu za otpuštanje viška zaposlenih. Državna revizorska institucija je u izvještaju za 2010. godinu konstatovala da je broj zaposlenih 747, odnosno za 63 (šesdeset tri) više u odnosu na akt o sistematizaciji. Danas RTCG zapošljava oko 750 ljudi.

Bez solidarnosti među novinarima

Ni solidarnost (kao načelo profesije) nije jača strana. Rijetkost je da se ljudi solidarišu sa kolegama iz sopstvene redakcije, a gotovo da nije zabilježeno da se bilo koji oblik solidarnosti iskaže prema kolegama iz „konkurentskih“ medija. Izuzetak su fizički napadi kojima su novinari bili izloženi prethodnih godina.

Svako ko radi mora biti plaćen za taj posao. Da se i u Crnoj Gori poštuje to pravilo ne bismo bili u situaciji da se, na primjer, zaposlenima u Radiju Berane i Radiju Ulcinj duguje čak 12 zarada, ili da kolegama iz Televizije Vijesti ne uplaćuju doprinose na zarade tri godine, kao ni da se honorarnim saradnicima Pobjede 28 mjeseci ne uplate honorari.

Nepoznavanje osnovnih prava iz radnog odnosa i bespogovorno pristajanje na njihovo kršenje

je bio jedan od osnovnih motiva za osnivanje Sindikata medija Crne Gore. Iako se često čini da izlaza nema rješenje je zapravo jednostavno. Mi predlažemo ono što funkcioniše u svakoj uređenoj državi, a to je poštovanje zakonskih rješenja. Crnogorski mediji nijesu slobodni i neće ni biti sve dok njihovi zaposleni rade u uslovima straha i siromaštva.

► U periodu od 2012. do 2014. godine bez posla je ostalo 588 novinara

Kredibilitet novinara počiva na profesionalizmu

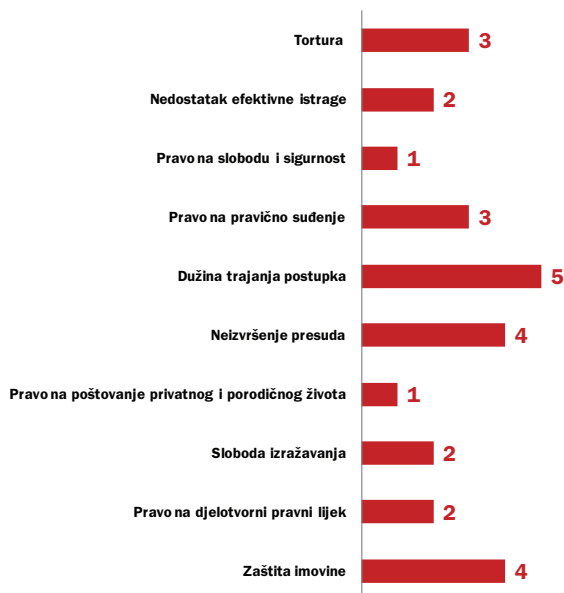
Iako je krajem prošle godine usvojen inovirani Kodeks novinara Crne Gore, i dalje se krše njegova osnovna načela. Prvi Kodeks novinara je usvojen 2002. godine a nakon 13 godina Radna grupa koju su činili predstavnici Medijskog savjeta za samoregulaciju (dnevnika Vijesti i Dan, te nedjeljnika Monitor) završila je Nacrt izmjena i dopuna Kodeksa koje su na snagu stupile 2015. godine. Osnovno načelo kaže da je novinar u službi javnog interesa, te da kredibilitet novinara i novinarske profesije uopšte, počiva na profesionalnom poštenju, integritetu i znanju. No, u praksi se i dalje krše osnovna načela novinarske branše, od pretpostavke nevinosti, neobjavlivanja demantija do objavljivanja podataka maloljetnika. Novi Kodeks novinara predstavljen je javnosti u aprilu 2016. godine.

EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

Crna Gora u vrhu po broju predstavki po glavi stanovnika

Na osnovu podataka Evropskog suda za ljudska prava, Crna Gora je u samom vrhu po broju predstavki po glavi stanovnika. Na osnovu izvještaja Suda za ljudska prava za 2015. godinu, po broju primljenih predstavki po glavi stanovnika Crna Gora je na 7. poziciji od 47 država. U 2015. godini Sud je primio 129 predstavki u odnosu na Crnu Goru, što je u poređenju na ranije godine značajno manji broj (na primjer 2013. godine bilo je 289 i tada smo zauzimali 2. poziciju po broju predstavki po glavi stanovnika). Evropski sud za ljudska prava je ukupno do kraja 2015. godine imao u radu 171 predstavku protiv Crne Gore. Na osnovu toga se može zaključiti da crnogorski građani, između ostalog, nijesu imali adekvatnu sudsku zaštitu pred domaćim sudovima.

Struktura presuda po utvrđenim povredama konvencijskih prava (ukupno 27 predmeta u kojima je utvrđena povreda prava)

IZMJENE SISTEMSKIH ZAKONA

Krivični zakonik mijenjan 11 puta

Crna Gora je od 2009. godine do sada imala 6 izmjena i dopuna Zakonika o krivičnom postupku a od 2006. godine čak 11 izmjena i dopuna Krivičnog zakonika. Prečesto usvajanje sistemskih zakona prije svega pokazuje da zakonodavac nije sagledao sve aspekte prilikom pisanja zakonskih rješenja kao i da nije urađena detaljna analiza. Ovo uključuje i dodatne finansijske troškove angažovanja stručnjaka.

Veoma zbunjujuće i konfuzno djeluje za svakog sudiju koji počinje da sudi po jednom zakonskom rješenju da mora da isprati više izmjena koje se dese u toku istog suđenja. Ovo u krajnjem šalje sliku o zemlji u kojoj je lakše promijeniti zakon nego ljude.

DRŽAVA: EKONOMSKA POLITIKA

PRANJE NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA

Neefikasne finansijske istrage

Mlade države bez jakih institucija su posebno osjetljive i podložne pranju novca. Crna Gora se u izvještaju Anti-Money Laundering Indeksa (AML indeks) za 2015. godinu, koji je objavio Međunarodni centar za povrat sredstava, našla na 121. mjestu na listi država rangiranih po stepenu rizičnosti od pranja novca i finansiranja terorizma. Po ovom izvještaju, naša država se nalazi u grupi onih zemalja čiji se položaj pogoršao u odnosu na prethodnu godinu. Države u kojima se stanje pogoršalo prema AML indeksu su Gvineja, Gvatemala, Jamajka i Crna Gora a ovim indeksom su analizirani standardi finansijskog sektora i transparentnost javne vlasti u 152 svjetske države.

U prošlogodišnjem izvještaju Komiteta Savjeta Evrope za borbu protiv pranja novca (MONEYVAL) Crnoj Gori je ukazano na neophodnost identifikovanja pravnih i praktičnih prepreka koje ometaju istrage u slučajevima pranja novca i njihovog procesuiranja, ali i uspostavljanja efikasne politike za proaktivne finansijske istrage.

Iznijeti novac iz Crne Gore

U poslednjoj rezoluciji o Crnoj Gori Evropski parlament je izrazio zabrinutost zbog, još uvijek, vrlo malog broja pravosnažno osuđujućih presuda za organizovani kriminal i slučajeva oduzimanja i zaplijene imovine stečene kaznenim djelom. U ovom dokumentu se podstiče snažnija i bolja saradnja između pravosudnih tijela i tužilaštva... Ističe se da je pravni okvir o pranju novca velikim dijelom uspostavljen, no takođe se poziva na znatno osnaživanje relevantnog nadzornog okvira i povećavanje broja istraža, kaznenih postupaka i osuđujućih presuda za pranje novca.

► Izvor: Global Financial Integrity

Rad sudova

PROJEKTI OD JAVNOG INTERESA ILI...

Država garantovala za preko pola milijarde eura

Ukupno izdato garancija

(podaci Ministarstva finansija dostavljeni dnevnom listu Pobjeda)

Ukupan iznos izdatih garancija

(podaci iz godišnjeg Izvještaja Vladine Komisije za kontrolu državne pomoći iz 2014. godine)

Država je od 2006. zaključno do kraja 2014. godine, izdala oko 613 miliona eura, 94 miliona dolara i 87 miliona dirhama Ujedinjenih Arapskih Emirata (oko 24 miliona dolara) vrijednih garancija za državne i privatne firme. Prema podacima Ministarstva finansija, od ovog iznosa iz budžeta je isplaćeno 184 miliona eura, ne računajući kamate. Međutim, uračunaju li se kamate, država je platila trećinu ukupno izdatih garancija.

Državna revizorska institucija je još prije tri godine u Izvještaju o reviziji državnih garancija za 2010. i 2011. godinu konstatovala kako je crnogorska Vlada izdavala garancije bez detaljnih analiza finansijskog položaja preduzeća, ekonomske održivosti programa restrukturiranja, kao i bez odgovarajuće procjene posljedica koje bi aktiviranje garancija imalo po državni budžet.

- ▶ **Evidentno je da postoje ogromne, milionske, razlike u zvaničnim podacima Ministarstva finansija koji su dostavljeni ovom dnevnom listu i podacima koji su objavljeni u Godišnjem izvještaju za 2014. godinu Vladine Komisije za kontrolu državne pomoći. Nameće se pitanje da li se i koliko manipuliše ovim podacima?**

► **Garancije koje je platila država od 2011. do 2014. godine**
(Izvor: Ministarstvo finansija)

Kompanija	Iznos u milionima €
KAP	126,0
Željezara Nikšić	32,9
Pobjeda	7,2
Rudnik boksita Nikšić	5,5
Megalonia Primorka	4,5
Mi-Rai	1,7
FEP	1,7
Lenka	0,6

DRI je kontrolisala sve Vladine aranžmane koji su “teži” od deset miliona eura a koji su obuhvatili KAP, Željezaru, Pobjedu, Željezničku infrastrukturu i Željeznički prevoz. Ovim kompanijama država je garantovala (i uglavnom) već platila pozajmice u ukupnom iznosu od 214,53 miliona eura dok su revizori upozorili da je bilo neophodno i da se obuhvate garancije koje je KAP dobio i 2009. godine, kada je potpisan Ugovor o poravnanju. Ugovor su tada potpisali predstavnici crnogorske Vlade i ruskog partnera CEAC-a a predviđao je izdavanje pet garancija, od kojih su tri (u iznosu od 49,6 miliona eura) date iste godine.

Državni revizori ocijenili su da tri odgovorna subjekta ministarstva ekonomije i finansija i Komisija za kontrolu državne pomoći nijesu sa potrebnom pažnjom procijenili

finansijsku situaciju KAP-a, Željezare i Pobjede i da nijesu dovoljno cijenili nalaze komercijalnih revizora.

Prema analizi DRI, finansijski pokazatelji poslovanja ovih kompanija ukazivali su da nijesu sposobne da iz sopstvenih izvora finansiranja uredno servisiraju kredite te da je i njihov nastavak poslovanja bio pod znakom pitanja.

Prema poslednjim medijskim navodima, Državno tužilaštvo ispituje da li ima osnova za pokretanje krivičnog postupka na osnovu ovog izvještaja vrhovne državne revizije iako je DRI nedvosmisleno ukazala kako su garancije za ove kompanije teklo mimo propisa a što je za posledicu imalo isplatu više stotina miliona eura novca poreskih obveznika.

U prošloj godini garantovali za 208,6 miliona eura

Zakonom o budžetu Crne Gore za 2015. godinu Vlada je planirala da izda garancije u iznosu od 101,6 miliona eura. Odlukom Vlade iz septembra 2015. godine taj iznos je uvećan na 208,6 miliona eura. Predlogom Zakona o budžetu za 2016. godinu država je planirala da garantuje za kredite u iznosu do 26 miliona eura.

GAZDOVANJE PRIRODNIM BOGATSTVIMA

Kako je Vlada odobrila koncesije nepostojećoj firmi

Prema izvještaju Državne revizorske institucije⁶ u trogodišnjem periodu (2009 - 2012) državni budžet je oštećen za pet miliona eura na ime naknada za korišćenje dobara od opšteg interesa i interesa prirodnih dobara.

Državna revizija je utvrdila da koncesionari mineralnih sirovina, u najvećem broju slučajeva, nisu izvršavali ugovorne obaveze te da kod nekih od njih koncesiona naknada nije naplaćivana duži niz godina. Bilo je slučajeva da su koncesioni ugovori sklapani sa firmama koje nijesu registrovane u Centralnom registru Privrednog suda niti kod nadležnog poreskog organa, ali i slučajeva da su ugovori zaključivani sa firmama koje su u stečaju. DRI je utvrdila da u ovim slučajevima Ministarstvo ekonomije, kao nadzorni organ zadužen za kontrolu, nije vodilo evidenciju o potraživanjima po ovom osnovu, kao i da su neki ugovori raskinuti a da koncesionari pritom nijesu izmirili zaostala dugovanja. Koncesionari mineralnih sirovina su na kraju 2013. godine dugovali državi preko 728 hiljada eura.

► U 2015. godini prema podacima Monstata ukupno je izvezeno 30 miliona eura drveta

⁶ <http://www.dri.co.me/1/doc/Izvjestaj%20o%20reviziji%20-%20Prihodi%20budzeta%20Crne%20Gore%20po%20osnovu%20zaključenih%20ugovora%20o%20koncesijama%20za%20koriscenje%20prirodnih%20bogastava.pdf>

DRI je posebno ukazala na neodgovorno i nezakonito gazdovanje šumama. Revizijom je utvrđeno da je u periodu od 2007. do 2012. godine Uprava za šume na nezakonit i netransparentan način davala šume na korišćenje. DRI je konstatovala da nijedan kontrolisani ugovor o koncesiji nije bio obezbijeđen garancijom što je u suprotnosti sa Zakonom o koncesijama.

“Revizijom je utvrđeno da je Vlada dala saglasnost za davanje koncesije za korišćenje šuma prije zvaničnog osnivanja i registracije DOO “Vektra Jakić”- Pljevlja i raspisivanja i rješavanja po predmetnom konkursu” (navodi se u izvještaju DRI). Ugovor sa ovom firmom ima više „priloga“ kojima se utvrđuju obaveze koncesionara, a revizijom je utvrđeno da ovi dokumenti nemaju datum, niko ih nije ovjerio, nijesu potpisani ni od jedne ugovorne strane i nijesu nigdje zavedeni. Uprava za šume je više puta mijenjala “priloge ugovora” i umanjivala rješenja o obračunatoj koncesionoj naknadi bez jasnog obrazloženja. Obračunavanje koncesione naknade je vršeno na nezakonit način, u pojedinim slučajevima i retroaktivno, pa su obaveze koncesionarima u periodu od 2007. do 2012. godine umanjene za preko million i 742 hiljade eura. Od toga je samo “Vektri Jakić” neosnovano oprosteno preko milion i 670 hiljada. Iako za trogodišnji period „Vektra Jakić” nije platila ni jednu ratu koncesione naknade, Uprava za šume nije pokrenula postupak oduzimanja koncesije.

U 2012. godini zaključivani su ugovori o davanju šuma na korišćenje firmama koje ne poštuju ranije ugovore, i imaju nagomilane gubitke i dugove prema državi.

Koncesionari šuma su, prema podacima Poreske uprave, na kraju 2012. godine dugovali preko 4,5 miliona eura, dok je u prošloj godini taj iznos dostigao cifru od preko 18 miliona eura. Kako su saopštili iz Poreske uprave, 11 miliona eura vjerovatno nikada neće biti naplaćeno. Prema informacijama iz medija, izvještajem DRI i načinom dodjele koncesija trenutno se bavi Specijalno državno tužilaštvo.

Foto: www.javniservis.me

► **Vlasniku firme d.o.o "Vektra Jakić" Draganu Brkoviću neosnovano oprosteno preko milion i 670 hiljada eura po osnovu koncesionih naknada za eksploataciju šuma.**

UPRAVLJANJE DRŽAVNIM FINANSIJAMA

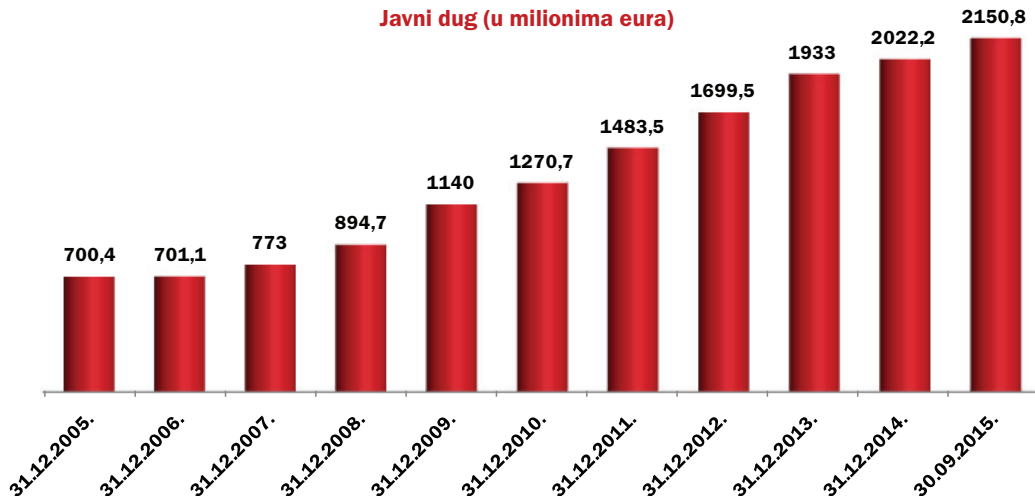
Javni dug se za 10 godina utrostručio

Prema poslednjim podacima Vlade, javni dug Crne Gore (bez državnih garancija od 315 miliona eura) iznosi 2,34 milijarde eura, odnosno 64 odsto BDP-a.

U strukturu javnog duga ne ulazi dug opština, koji je na početku prethodne godine iznosio 166,9 miliona eura. Uz to, procjene su da će izgradnja prve dionice autoputa Bar - Boljari iznositi 1,167 miliona eura. Od tog iznosa, za sada, je povučeno svega 188,8 miliona dolara, ili samo petina ukupnog kredita za autoput.

Javni dug (u milionima eura)

► Izvor: Ministarstvo finansija

Poreski dug dupliran

Poreski dug je na kraju 2005. godine iznosio 258,8 miliona eura. U godini obnove crnogorske državnosti porastao je za preko 76 miliona i iznosio je 334,9 miliona eura.

Poslednji podaci o iznosu poreskog duga, koji datiraju sa početka ove godine, govore da je taj iznos na nivou od preko 541 milion eura.

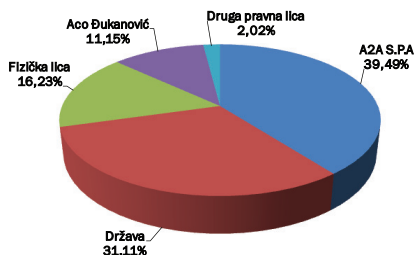
Prema izvještaju Državne revizorske institucije na kraju 2014. godine poreski dug je iznosio 720,1 milion eura. Taj iznos ne uključuje dug državnih organa 85,9 miliona (jer su u pretplati zbog pogrešnih uplata državnog trezora), reprogram iz 2003. godine 25,97 miliona eura, odložena plaćanja 39,9 miliona, nerealizovana preusmjeravanja 8,5 miliona i naslijeđeni dug Saveznog Ministarstva odbrane u iznosu od osam miliona eura. Vrhovna državna revizija konstatovala je da nije mogla da se uvjeri u tačnost podataka o strukturi i ukupnom iznosu poreskog duga na kraju 2014, jer evidencija obaveza po osnovu poreskog duga nije jedinstvena niti je dovoljno ažurna.

Milionski profiti poreskih dužnika

Prema podacima Poreske uprave Crne Gore, iz aprila 2016. Akcionarsko društvo "Rudnik uglja" - Pljevlja ima ukupan poreski dug od 12,2 miliona eura. Prema podacima iz izvještaja o poslovanju, koji je objavljen na sajtu Montenegroberze, profit ove kompanije u 2015. je bio 4,92 miliona eura.

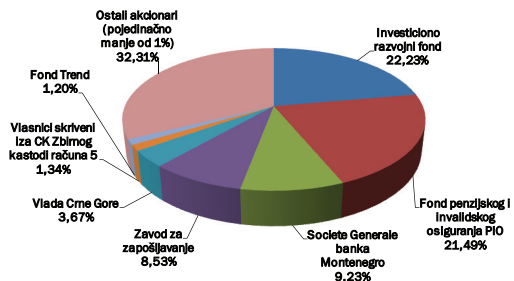
I kompanija AD "13 jul - Plantaže" Podgorica završila je prošlu godinu sa neto dobiti od 1,61 milion eura, dok istovremeno duguje za poreze 3,2 miliona eura.

Vlasnička struktura Rudnika uglja Pljevlja

► Izvor: sajt Rudnika uglja Pljevlja

Vlasnička struktura Plantaža

► Izvor: Centralna depozitarna agencija

Dug po osnovu poreza i doprinosa iz i na lična primanja

Naziv kompanije	Dug u eurima	Odgovorna lica
AD Montenegro airlines	12.367.582	Daliborka Pejović, predsjednica Borda direktora
AD Radoje Dakić	9.079.001	Obrisan iz CRPS-a
AD Željeznička infrastruktura Crne Gore	3.444.300	Žarko Šturanović, predsjednik Odbora direktora
AD Željeznički prevoz Crne Gore	2.778.849	Dušan Radonjić predsjednik Odbora direktora
AD 13 – jul Plantaže	2.720.478	Veselin Vukotić predsjednik Borda direktora
AD Tara – precision works, Mojkovac	1.700.974	Obrisan iz CRPS-a
DOO Galenika Crna Gora	1.599.530	Nedeljko Pantić, predsjednik Odbora direktora
AD Bjelasica Rada – Bijelo Polje	1.533.116	Boiša Šotra, predsjednik Odbora direktora
DOO Work Finder	1.520.641	Osnivač Kadri Hadžilari
AD Održavanje željezničkih voznih sredstava	1.498.059	Momčilo Mićunović, predsjednik Odbora direktora
AD Luka Bar	1.221.115	Predrag Ivanović, Predsjednik Odbora direktora
DOO Tehnopot	1.180.883	Saša Aćimić, osnivač

Dug po osnovu neplaćenog poreza na dodatu vrijednost, na dobit, na promet nepokretnosti, koncesija i akcija

Naziv kompanije	Dug u eurima	Odgovorna lica
DOO Ave Maria Koljčević	7.051.707	Miloš Živaljević, osnivač
DOO Mercur Budva	4.443.465	Milan Mrvaljević, osnivač
DOO Vektra Montenegro	4.210.170	Dragan Brković, osnivač i predsjednik Odbora direktora
DOO Tehnopot	2.853.123	Saša Aćimić, osnivač
AD Mercur system	2.608.498	Stevan Čenić, predsjednik Odbora direktora
DOO Vektra - Jakić	2.533.465	Dragan Brković, osnivač i izvršni direktor
DOO Džemo	2.194.781	Branka Otašević, osnivač i izvršni direktor
DOO Mercantura	1.753.838	Predrag Bulajić, osnivač i izvršni direktor
Emona Stambena zadruga Budva	1.405.371	Ljuboje Martić, lice ovlašćeno za zastupanje
DOO Astra Montenegro trade	1.399.234	MAIONIA MARINE INC, SCOFIELD LLC, osnivači
DOO M & P Engineering	1.243.586	Milan Pribić, osnivač
DOO "Monterra Construction"	1.227.022	ROXBURGH BUSINESS INC. LIMITED, osnivač

► Izvori: Poreska uprava i Centralni registar Privrednog suda, april 2016.

RASPOLAGANJE DRŽAVNIM NOVCEM I IMOVINOM

Danas u Crnoj Gori veliki problem predstavlja način funkcionisanja javnih preduzeća, koja još uvijek nose nasljeđe upravljanja iz tranzicionog perioda devedesetih. U to vrijeme transparentnost i javnost u radu gotovo da nijesu postojali, a nivo zloupotreba službenog položaja i državnih resursa je bio na vrhuncu. Sledeći primjeri funkcionisanja javnih preduzeća su modeli po kojima većina njih i danas funkcioniše, a gdje i pored očiglednih nepostupanja po zakonu takvo djelovanje ne povlači nikakvu odgovornost. Upravo ta činjenica na najbolji mogući način oslikava nemoć crnogorskih institucija.

JP Nacionalni parkovi trošili bez pravedajuće dokumentacije i kontrole

Državna revizorska institucija dala je negativno mišljenje na finansijsku, i reviziju pravilnosti godišnjeg finansijskog izvještaja Javnog preduzeća Nacionalni parkovi Crne Gore za 2014. godinu, i utvrdila je da su Nacionalni parkovi kroz izvještaj prikazali podatke koji se ne poklapaju sa realnim stanjem. Nacionalni parkovi Crne Gore su tokom 2014. prikazali gotovo 159.000 eura manje gotovine i 1,7 miliona manju vrijednost kapitala. Najproblematičnije je blagajničko poslovanje, a posebno u NP Durmitor i NP Biogradska Gora, gdje je utvrđeno da se u pojedinim slučajevima ne poštuje Zakon o sprječavanju nelegalnog poslovanja i ne vrše se isplate zarada u punom iznosu preko žiro računa, te da nema unutrašnje kontrole blagajničkog poslovanja. DRI je u izvještaju JP Nacionalni parkovi dala rekordnih 50 preporuka i to: 13 u odnosu na Bilans uspjeha prihodi, devet na unutrašnje kontrole i računovodstveni sistem, osam na blagajne, po pet na zapošljavanje, radni odnosi i javne nabavke, četiri na Bilans stanja i po dva na finansijski izvještaj, poslovne rashode i sudske sporove.

Paragon blokovima pravdano preko 15 hiljada eura

Paragon blokovima su JP Nacionalni parkovi pravdali troškove za: gorivo 4.200 eura, usluge prevoza 2.409 eura, troškove reprezentacije 3.837 eura, održavanje opreme 881 euro, kancelarijski materijal 418 eura, nabavka sredstava higijene 672 eura. Isplate na osnovu paragon bloka bez podataka o vrsti robe iznosile su 2.822 eura.

Zapošljavali kršeći zakon

Ovo Javno preduzeće učinilo je i neprihvatljiva kršenja zakona prilikom zapošljavanja. Kod dvanaest zaposlenih je utvrđeno da preduzeće nije postupilo u skladu sa članom 16 Zakona o radu kojim je predviđeno da “ugovor o radu može zaključiti lice koje ispunjava opšte uslove predviđene ovim zakonom, i posebne uslove predviđene zakonom, drugim propisima i aktom o sistematizaciji”, a koji se odnose na posjedovanje dokaza o opštoj zdravstvenoj sposobnosti, potrebnog radnog iskustva, odnosno potvrde o radnom iskustvu, uvjerenje o završenoj školskoj spremi, odnosno odgovarajuća školska sprema, poznavanja engleskog jezika, rada na računaru... Preduzeće je gotovinskim putem izvršilo i isplatu po osnovu pet ugovora o djelu u iznosu od 1.550 eura. Preduzeće je takođe ugovore o djelu zaključivalo za poslove iz svoje nadležnosti, što je u suprotnosti sa odredbama propisa kojima se regulišu radni odnosi, kao i Zakonom o sprječavanju nelegalnog poslovanja i Pravilnikom o blagajničkom poslovanju.

2014. godina	Realni utvrđeni troškovi od strane DRI	Prikazani troškovi od strane JP Nacionalni parkovi
Iskaz o promjenama na kapitalu i rezervama	2.563.840 eura (60% od iskazanog)	4.266.430 eura
Vrijednost sredstava preduzeća	DRI nije dobila obrazloženje za razliku od 16.926 eura	2013 – 1,5 milion eura 2014 – 1,48 milion eura
Izveštaj o tokovima gotovine	317.606 eura (duplo više)	159.033 eura
Dnevnik Glavne blagajne / gotovinske isplate na ime ličnih primanja zaposlenih	DRI evidentirala iznos od 21.604,91 eura za šta ne postoji adekvatna dokumentacija koja obrazlaže način isplate i tok novca	106.334 eura
Dnevnik Glavne blagajne / gotovinske isplate ostalih naknada	Nije postojala propratna dokumentacija za isplate od 3.131 euro Isplate u iznosu od 2.944 eura izvršene su samo na osnovu spiskova ili dopisa bez propratnog akta (Odluke/rješenja) direktora kojim se odobravaju navedene isplate	8.654 eura

► Izvor: Izveštaj DRI

Na osnovu navedenog, nadležni Kolegijum DRI jasno je izrazio negativno mišljenje na finansijsku reviziju i reviziju pravilnosti godišnjeg finansijskog izvještaja Javnog preduzeća Nacionalni parkovi Crne Gore za 2014. godinu. Krajem prošle godine Specijalno državno tužilaštvo formiralo je predmet zbog poslovanja Nacionalnih parkova Crne Gore a na osnovu izvještaja DRI. Prema posljednjim dostupnim podacima, predmet je u fazi izviđaja.

Zloupotrebe Javnog preduzeća “Aerodromi Crne Gore”

Državna preduzeća itekako neodgovorno raspolažu državnim novcem. Često se dešava trošenje ogromnih iznosa koji nijesu opravdani odgovarajućim dokumentima, nepoklapanje bilansa i stanja novca u blagajni usljed ogromnih gotovinskih transfera, koji takođe nijesu u skladu sa propisima koji definišu način poslovanja ovih preduzeća. Međutim, jedan od gorućih problema, protiv kojeg se država još uvijek ne bori na pravi način, jeste sistem javnih nabavki. Rad Javnog preduzeća “Aerodromi Crne Gore”, u kojem je Državna revizorska institucija utvrdila niz flagrantnih kršenja Zakona o javnim nabavkama, najbolji je primjer za to.

Revizijom rada ovog preduzeća u sprovođenju procedura javnih nabavki utvrđene su činjenice koje su zajedničke za veći broj postupaka, a koje opisuju opšti pristup realizaciji javnih nabavki koji je postavljen na pogrešnim osnovama. Komisija za otvaranje i vrednovanje ponuda je formirana nakon objavljenog poziva za javno nadmetanje, što je u suprotnosti sa Zakonom. Ovakvo kršenje utvrđeno je u čak šest postupaka javnih nabavki. Zakon je u ovom dijelu vrlo jasan i precizirano je da Komisija priprema i sprovodi postupak javne nabavke, što znači da je Komisija bila u obavezi da, između ostalog, pripremi tendersku dokumentaciju i pripremi tekst poziva za javno nadmetanje. Ovo preduzeće je u nekoliko navrata ugovore o javnoj nabavci zaključivalo prije isteka roka za podnošenje prigovora, što je takođe suprotno Zakonu. Ovakvo postupanje evidentirano je u tri slučaja javnih nabavki.

Prema izvještaju DRI, tokom 2008. godine, Aerodromi su izvršili nabavku dva čistača aerodromske piste. Donesena je Odluka o raspisivanju tendera krajem 2007. godine, a tender je raspisan 22.01.2008. godine. Plan Javne nabavke za 2008. godinu je zaveden u arhivi 30.01.2008, što jasno ukazuje da je poziv raspisan prije nego je usvojen Plan javnih nabavki za tu godinu, što je takođe u suprotnosti sa Zakonom. Ovo preduzeće je uzelo pod zakup poslovni prostor na period od godinu dana, gdje je u pozivu bila navedena procijenjena cijena zakupa na mjesečnom nivou, a morala se dati procjena vrijednosti ukupne nabavke. Za ovaj posao Direkcija za javne nabavke nije dala saglasnost da se zaključi Aneks ugovora sa izvođačem, što se ipak desilo. Time je drastično prekršen Zakon.

DRI je konstatovala da je izvođenje radova na rekonstrukciji i adaptaciji stare pristanišne zgrade na Aerodromu Podgorica, koštalo građane čak 24,9 odsto više od ugovorene vrijednosti. Ugovorena vrijednost radova, nakon sprovedenog postupka javne nabavke, iznosila je 3,8 miliona eura, dok je na kraju taj projekat koštao 4,7 miliona. Planirana vrijednost projekta bila je 3,5 miliona eura. Zakonom je propisana obaveza postojanja Studije opravdanosti za ovakvo kapitalno ulaganje dok u ovom slučaju takva analiza ne postoji. Ne postoji ni saglasnost Direkcije za javne nabavke da se zaključi Aneks ugovora sa izvođačem što je takođe ozbiljno kršenje Zakona.

Izvođenje radova na proširenju platforme za generalnu avijaciju na aerodromu Tivat je bilo predmet javnih nabavki u 2008. godini. Ovi radovi su građane koštali 244 hiljade eura više nego što je bilo ugovoreno. Dogovorena vrijednost za ove radove je iznosila 1,9 miliona eura, dok je vrijednost izvršenih radova bila 2,2 miliona. Za ove radove ne postoji Aneks ugovora za prekoračenu vrijednost, što je suprotno Zakonu o obligacionim odnosima ali i Zakonu o javnim nabavkama.

Nakon izvještaja DRI, interne procedure za utvrđivanje odgovornosti nijesu pokrenute niti je Tužilaštvo pokrenulo postupke ispitivanja postojanja eventualnih krivičnih djela. Ovakvo postupanje nadležnih, zapravo, predstavlja toleranciju neodgovornosti i zloupotreba, i daje legitimitet i ohrabruje svako buduće slično postupanje u radu javnih preduzeća.

Kumovo monopolističko preduzeće ne plaća obaveze državi

Preduzeće "Pomorski saobraćaj" iz Kamenara, koje uživa monopol na izuzetno frekventnoj trajektnoj liniji Lepetane - Kamenari je privatizovano i prodato. Većinski vlasnik je kompanija ProHouse Duška Bana (kum premijera Crne Gore Mila Đukanovića) dok ostatak od 33,42 odsto pripada Duškovom bratu - Dejanu Banu, koji je i izvršni direktor kompanije. Državna revizorska institucija je još 2010. godine revizijom Javnog Preduzeća "Morsko dobro" (JPMD) konstatovala da je Apelacioni sud Crne Gore po tužbi JPMD donio presudu (27.11.2007. godine) kojom je obavezao preduzeće „Pomorski saobraćaj“ da poštuje odredbe zaključenog kupoprodajnog Ugovora iz 2004. godine. Taj Ugovor je podrazumijevao mjesečno dostavljanje obračuna ostvarene realizacije a kako bi JPMD moglo utvrditi naknadu za korišćenje morskog dobra (četiri odsto na ostvareni prihod). Obaveza se odnosi na period od početka 2006. godine do isteka Ugovora krajem 2018. godine. „Pomorski saobraćaj“ ne poštuje odluku suda a JPMD na kraju svake poslovne godine ispostavlja fakturu ovom preduzeću u visini uplaćenih naknada u toku godine, što verifikuje Upravni odbor (UO) Javnog preduzeća. Državni revizori izrazili su rezervu na način i visinu ovih uplata od strane AD "Pomorski saobraćaj". DRI je ukazala kako UO JPMD treba da preduzme sve zakonom predviđene mjere i aktivnosti kako bi „Pomorski saobraćaj“ ispoštovao presudu Apelacionog suda. Sudski sporovi koji se vode po tužbama JPMD za dug koji je nastao iz ugovornog odnosa, prema procjenama pravne službe preduzeća, mnogo su izvjesniji što se tiče konačnog ishoda.

Privatizacija koju su platili građani

Kombinat aluminijuma Podgorica (KAP) je prodat 2005. godine za 48,5 miliona eura ofšor kompaniji Salomon Enterprises (kasnije Centralno evropska aluminijumska kompanija - CEAC) za koju se tvrdilo da je u većinskom vlasništvu ruskog tajkuna Olega Deripaske. Rusi su preuzeli KAP, a četiri godine nakon njihovog upravljanja potpisan je Ugovor o poravnanju kojim je Vlada garantovala za oko 130 miliona kredita ovoj kompaniji. Ruskim partnerima je Vlada Crne Gore dala i subvencije za struju od 60 miliona i reprogramirala dugove za poreze i doprinose od 8,8 miliona eura. Garancije su pale i novcem poreskih obveznika je 2013. i 2014. godine plaćen iznos od preko 126 miliona eura Dojče, VT i OTP banci. Skupštinska Komisija za praćenje postupka privatizacije je zaključila da su razlozi neuspješne privatizacije KAP-a, osim lošeg upravljanja i ekonomske krize, bili i nezakonito sklopljeni ugovori o kupoprodaji akcija i o poravnanju.

U periodu kada je potpisan Ugovor o poravnanju dugovanja KAP-a dostigla su nivo od preko 350 miliona eura. Rusi su izašli iz fabrike nakon uvođenja stečaja 2013. godine i pokrenuli dvije arbitraže čiji je odštetni zahtjev 910 miliona eura.

- **Predsjednik Parlamenta Crne Gore Ranko Krivokapić je u februaru prošle godine ocijenio da je KAP šteta kroz koju je nestalo 800 miliona eura državnog novca.**

**Krajem
80-ih godina KAP
je zapošljavao i do
5.300
ljudi dok je plan novog
vlasnika da ih zadrži
300.**

KAP je ponovo prodat 2014. godine za 28 miliona eura nikšičkoj kompaniji "Uniprom" biznismena Veselina Pejovića, iako je vrijednost kompanije provobitno procijenjena na preko 50 miliona eura. Novi vlasnik je postavio uslov da cijena struje ne bude viša od 38 eura po megavat-satu, s troškovima prenosa, i da se ne mijenja narednih pet godina. Prema medijskim navodima samo u toku 2013. godine protiv Pejovića je podnijeto pet krivičnih prijava zbog prijetnji i pokušaja iznude.

KAP je u toku ruskog gazdovanja firmom, skoro četiri mjeseca, uz pomoć Crnogorskog elektroprenosnog sistema, nelegalno povlačio struju iz evropske interkonekcije.

To se desilo nakon što je Elektroprivreda Crne Gore zbog duga od 44 miliona eura obustavila snabdijevanje strujom ovoj kompaniji. Krađa struje je koštala Crnu Goru skoro sedam miliona eura ali je koštala i međunarodnog ugleda jer su iz Energetske zajednice ukazali da je takvo postupanje "prava hajdučija koja se nije desila nakon Drugog svjetskog rata".

U posljednjoj rezoluciji o Crnoj Gori (mart 2016. godine) Evropski parlament "ohrabruje pokretanje potpune i nezavisne finansijske revizije KAP-a od momenta preuzimanja fabrike od strane CEAC-a do danas".⁷

► **"Privatizacija stoljeća" kako su predstavnici izvršne vlasti nazivali prodaju ovog preduzeća 2005. godine, ubrzo se pretvorila u noćnu moru svih građana Crne Gore**

⁷ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P8-TA-2016-0092>

MEĐUNARODNO ZAŠTIĆENO PODRUČJE

Sistemska uništavanje fabrike „Bajo Sekulić“

Ulcinjska Solana pripada grupi najvećih solana na Mediteranu, koja posljednjih 15 godina predstavlja predmet posebne pažnje ornitoloških istraživanja, koja jasno ukazuju da ovo područje predstavlja najznačajnije stanište za ptice na istočnoj obali Jadrana, kako za gniježđenje i zimovanje, tako i kao odmorište tokom njihove seobe ka Africi i obratno.

Ulcinjska Solana predstavlja idealan primjer sinergije ekonomskog iskorišćavanja prostora (proizvodnje soli) i zaštite prirode, kao i primjer fabrike održive proizvodnje, zasnovane na djelovanju sunca i vjetra, koja omogućava opstanak pticama na ovom području. Zbog svoje važnosti za ornitofaunu, ovo područje izrazitih prirodnih vrijednosti je u strateškim dokumentima prepoznato kao potencijalno međunarodno zaštićeno područje. To je skrenulo pažnju međunarodne zajednice, tačnije EU i kampanja za zaštitu se pojačala angažmanom Njemačke, Francuske, Poljske i drugih ambasada, koje su prepoznali značaj ovog prostora za biodiverzitet cijele Evrope.

Opština Ulcinj čeka na saglasnost Ministarstva održivog razvoja i turizma, kako bi na skupštinskoj sjednici Solana mogla zvanično biti proglašena “spomenikom prirode”, kao što je to i Zakonom o zaštiti prirode određeno. Međutim, Ministarstvo zapravo igra dvostruku igru i to prvenstveno zbog činjenice da je područje Solane imenovano za ovogodišnje Bijenale u Veneciji i to u momentu kada se očekivala potrebna saglasnost, ali i zbog činjenice da je skoro istovremeno Ustavni sud oborio odluku crnogorskog Parlamenta iz 2012. godine o zaštiti Solane. Resorno Ministarstvo aktivno sabotira napore da se Solana i formalno zaštiti međunarodnim dokumentima i predlaže planove u kojima je Solana „već“ privatno vlasništvo (prejudiciran stav u tekstualnom dijelu Knjiga 2 Nacrt Prostornog plana posebne namjene za obalno područje- PPPN OP). U javno dostupnim podacima ulcinjskog katastra, zemljište Solane se vodi kao državna svojina, na kojoj kompanija „Bajo Sekulić“ u stečaju ima samo pravo korišćenja. Ova kompanija je pravo korišćenja zemljišta Solane dobila po osnovu koncesija za eksploataciju soli, koje već nekoliko godina nisu obnavljane, niti se so eksploatisala.

U Vladi je spremna odluka o priznanju da je za zemljište Solane prilikom privatizacije plaćena tržišna naknada od 800.000 eura za blizu 15 miliona kvadrata na samoj obali mora. Usvajanjem ove odluke na sjednici Savjeta za privatizaciju (čiji je predsjednik premijer Milo Đukanović) bi se priznalo da je Eurofond za kontrolni paket akcija Solane platio tržišnu naknadu. To bi omogućilo Prvoj banci da aktivira hipoteke a njenom vlasniku, Acu Đukanoviću (bratu premijera)

► **Solana je 1989. godine priznata za međunarodno značajno područje za boravak ptica (Important Bird Area-IBA)**

da dođe u posjed vrijedne imovine. Sa takvom odlukom Savjet za privatizaciju planira da verifikuje jednu od najvećih pljački državne imovine u istoriji Crne Gore. Odluke Ustavnog suda, resornog Ministarstva i Savjeta za privatizaciju pokazuju u kojoj mjeri su državne institucije podređene privatnom interesu. Sama izrada planskog dokumenta je konflikt interesa. Naime, Vlada je, preko Ministarstva, povjerila izradu PPPN OP konzorcijumu kompanija u kojoj se nalazi i Republički zavod za urbanizam i projektovanje (RZUP), privatna kompanija u vlasništvu Aca Đukanovića.

Ako je zaštita ulcinjske Solane primarni cilj Vlade, kao što se to javnosti konstantno ukazuje, onda se postavljaju pitanja: zašto se u Nacrtu PPPN OP predviđa mogućnost izgradnje turističkih kapaciteta od 1500 kreveta, na 70 hektara, gdje se taj prostor nalazi i zašto se jednoglasni stavovi i zaključci Opštine Ulcinj ne uvažavaju već toliko dugo vremena?

Koliko nesuglasica i neusklađenosti Nacrt PPPN OP sadrži, ukazuju i preporuke date u dokumentu Strateške procjene uticaja (SPU): „Preporuka je da se ova dva lokaliteta (Tivatska solila i Ulcinjska solana), zbog specifičnosti habitatnog i specijskog diverziteta izuzmu iz projekata za urbanizaciju...“

Veličinu kriminalnih aktivnosti najbolje ilustruje podatak da najveći kredit (u iznosu od tri miliona eura) za koji se garantovalo državnom imovinom, nije čak ni isplaćen preduzeću „Bajo Sekulić“, već je direktno išao na račun podgoričke kompanije „Flash“ koja je u Solani posjedovala tek dio akcija. Ovaj kredit je dala Prva banka koju je u tom poslu zastupala tadašnja zamjenica generalnog direktora Jelica Petričević, a ispred „Flasha“ ugovor je potpisao jedan od njegovih osnivača, Bećir Perazić. Kompaniju „Flash je osnovala barska firma „Absolute“ zajedno sa premijerovim prijateljem Veselinom Barovićem, Bojšom Šotrom i Zijadom Blekićem. Pored Perazića, ovu kompaniju su osnovali i Vlatko Aprcović, te kajmanska offshore kompanija „Balkan Investment Menagment Limited“ sa, za sada, nepoznatom vlasničkom strukturom. Prema podacima iz Centralnog registra Privrednog suda, „Flash“ i „Absolute“ su obrisane, što sudbinu zemljišta Solane koja je opterećena hipotekama čini još neizvjesnijom. Imajući

u vidu da se radi o preko 15 miliona kvadrata državnog zemljišta i to na jednoj od najatraktivnijih lokacija na primorju, veoma je malo prostora za sumnju da tadašnji direktor Uprave za nekretnine, Mićo Orlandić nije imao informaciju o tome šta se dešava u područnoj jedinici katastra u Ulcinju. Nakon što je na račun državnog zemljišta podignut i sedmi kredit, Orlandić ni tada nije preduzeo nikakve mjere kako bi spriječio očigledno kršenje zakona i ugrožavanje državne imovine.

Nedavno je MANS podnio krivičnu prijavu protiv Orlandića i Dževdeta Čaprićija, sadašnjeg načelnika katastra, koji tu funkciju obavlja još od 2002. godine, kada je postao član Opštinskog odbora i Izvršnog odbora vladajuće Demokatske partije socijalista (DPS) za Ulcinj, Jelice Petričević, bivše zamjenice generalnog direktora Prve Banke CG, Dragana Đuranovića, službenika Crnogorske komercijalne banke (CKB), te osnivača kompanije Flash i Absolute, Veselina Barovića, Boiše Šotre, Zijada Blekića, Bećira Perazića i Vlatka Aprcovića. U periodu od 2005. do sredine 2008. godine pomenuta lica su sklopila ili posredovala u sklapanju više štetnih kreditnih ugovora kojima je protivzakonito državna imovina založena kao sredstvo obezbijedenja, kojom je preduzeće „Bajo Sekulić” imalo samo pravo korištenja, nikako svojine.

Prema izvještaju Evropske komisije, otvaranje poglavlja 27 zavisi od toga kako će se Vlada Crne Gore ophoditi po pitanju zaštite ulcinjske Solane. Oni ukazuju na činjenicu da Solana treba da se revitalizira, da je proizvodnja soli jedina namjena ovog područja i jedina održiva zaštita evropskog biodiverziteta.

2000.	Vrijednost solane Bajo Sekulić je bila 110,3 miliona njemačkih maraka ili 55 miliona eura.
2005.	Eurofond (Veselin Barović) je kupio početni paket akcija za oko 800.000 eura i počinje proces sistematskog uništavanja kroz štetne poslovne poteze i zaduživanje kreditima.
2005-2006.	Na ime Solane uzeta su od CKB tri kredita ukupne vrijednosti preko 500.000 eura.
2005-2009.	Realizovano je nekoliko emisija akcija ovog preduzeća nakon kojih je udio Eurofonda povećan na 75% akcija i prihodovano je blizu 6 miliona eura - novac nije išao u investicije već se nenamjenski trošio. Novi vlasnici su pod hipoteku stavili gotovo kompletnu imovinu preduzeća, uključujući i zemljište nad kojim nemaju pravo vlasništva.
2007-2008.	Potpisani su ugovori o stavljanju državne imovine pod hipoteku za još četiri kredita kod Prve banke ukupne vrijednosti od 4.7 miliona eura. Ugovori o kreditu i hipoteci su bez problema verifikovani od strane ulcinjskog katastra.
2012.	Prvi oglas za prodaju je objavljen u januaru. Imovina Solane nuđena je po početnoj cijeni od oko 257 miliona eura.
2014.	Nakon 80 godina aktivnog rada Solana je prestala sa proizvodnjom soli i ukinuto je od 450 do 600 radnih mjesta.
2015.	Objavljen je posljednji oglas za prodaju na koji se niko nije javio, a Solana je nuđena za 149 miliona eura.

RASPRODAJA DRŽAVNE IMOVINE

Privatizovano 85 odsto državnih firmi

Prema planu privatizacije iz 2006. godine, „osnovni cilj privatizacije predstavlja povećanje konkurentnosti i efikasnosti funkcionisanja društava, podsticanje stranih ulaganja i preduzetništva u svim oblastima, povećanje zaposlenosti i poboljšanje životnog standarda.“

Nijesmo uspjeli doći u posjed podatka o broju preduzeća u državnom vlasništvu prije društveno-ekonomske tranzicije i danas. Najbliži podatak je iz plana privatizacije iz 1999. godine kada je planirana masovna vaučerska privatizacija 226 preduzeća u cjelosti i dio imovine 53 preduzeća. Od tada do 2015. privatizovano je oko 85 odsto državnih preduzeća, uključujući kompletno bankarstvo, telekomunikacije i distribuciju goriva⁸.

U trogodišnjem periodu (2006 - 2009) 49 državnih preduzeća je otišlo u stečaj (73 odsto sa sjevera Crne Gore), a prodajom njihove imovine prihodovano je svega 38,5 miliona eura od čega su četiri hotela HTP „Ulcinjnska rivijera“ prodata za 21,99 miliona.

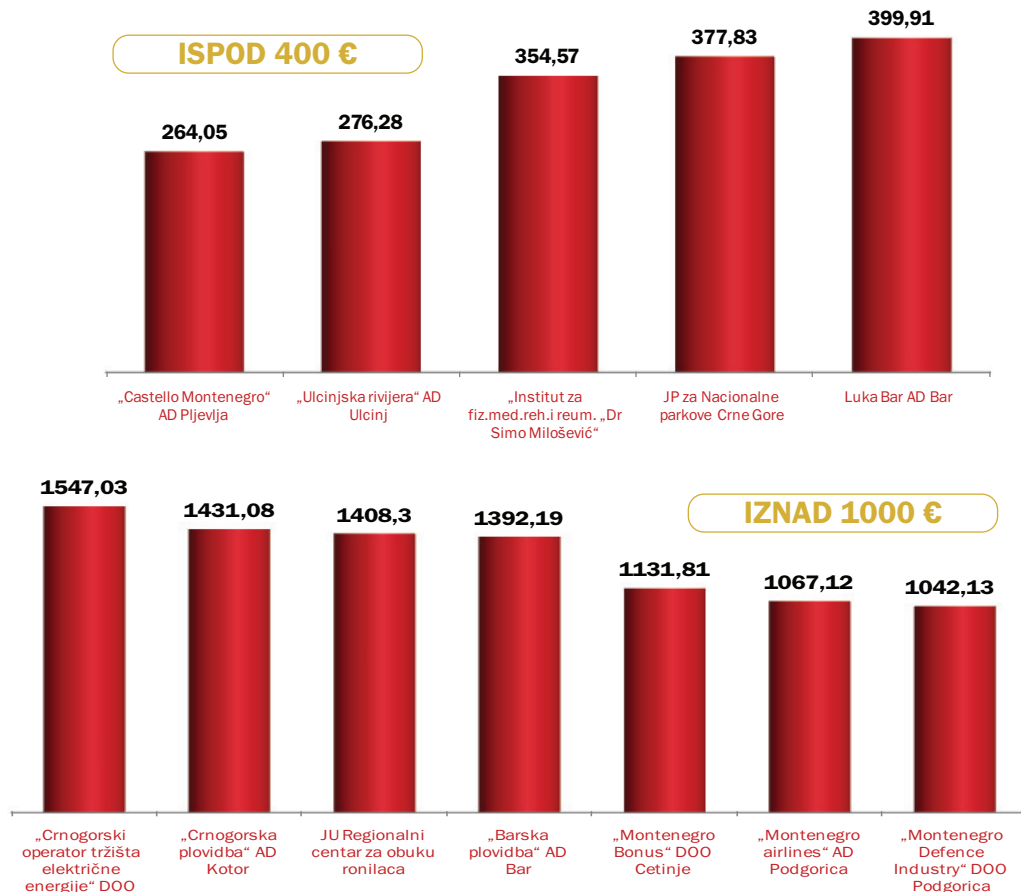
Prema planu unutrašnje reorganizacije javnog sektora iz 2013. godine, “jedna od važnih karakteristika preduzeća u većinskom vlasništvu države je da uglavnom proizvode gubitke, da većina preduzeća ima višak zaposlenih, kao i da su prosječne zarade, a posebno menadžmenta, više u odnosu na prosjek u državnoj administraciji - centralnoj Vladi“. U istom dokumentu se evidentira postojanje šest javnih ustanova, četiri javna preduzeća, sedam društava sa ograničenom odgovornošću i Radio Televizija Crne Gore koji ukupno zapošljavaju preko devet hiljada ljudi. Ovaj spisak ne uključuje Elektroprivredu Crne Gore, iako je ova kompanija i dalje u većinskom vlasništvu države.

Bez odgovornosti stečajne uprave

Pozicija stečajnih upravnika nije bila profesionalizovana, pa su angažovani u preduzećima koja se nalaze u stečaju, bila lica koja su položila stručni ispit, a stalno su bili angažovani na drugim poslovima. Ne postoji nijedan javnosti poznat slučaj u Crnoj Gori, da je stečajni upravnik od tužilaštva i policije gonjen zbog nezakonitog rada, niti sudski procesuiran, dok su preduzeća u stečaju uglavnom propadala, imovina rasprodana, a brojnim radnicima se duguju zarade, radni staž im nije povezan pa ne mogu da ostvare čak ni pravo na penziju.

⁸ <http://www.forbes.com/places/montenegro/>

Prosječan iznos zarada preduzeća u državnom vlasništvu

► Izvor: Vlada Crne Gore - plan unutrašnje reorganizacije javnog sektora, 2013. godina

Nastavak rasprodaje

Po planu privatizacije za 2016. planirane su prodaje javnim tenderom akcija i imovine devet preduzeća, valorizacija 31 turističkog lokaliteta ili privrednih društava kroz javno privatno partnerstvo, kao i berzanska prodaja akcija u vlasništvu Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, Fonda PIO, Investiciono-razvojnog fonda i to u osam preduzeća.

Savjet za privatizaciju

Predsjednik	Broj članova	Sekretar	Godina	Izvještaj o radu savjeta	Prihod od privatizacije (u eurima)
Milo Đukanović	11	Vojin Vlahović	2006.	DA	79,7 miliona
Vujica Lazović	14	Vojin Vlahović	2007.	DA	60,9 miliona
Vujica Lazović	14	Vojin Vlahović	2008.	DA	11,5 miliona
Vujica Lazović	15	Vojin Vlahović	2009.	DA	213,5 miliona
Vujica Lazović	15	Vojin Vlahović	2010.	DA	6 miliona
/	/	/	2011.	NE	/
Milo Đukanović	/	/	2012.	NE	/
Milo Đukanović	17	Aleksandar Ticić	2013.	DA	15,5 miliona
Milo Đukanović	17	Aleksandar Ticić	2014. (jul-dec)	DA	0,5 miliona
Milo Đukanović	/	/	2015.	NE	/

Nekada rentabilna, a sada potpuno (ili u velikoj mjeri) uništena preduzeća u Crnoj Gori

- ▶ Vunarski kombinat "Vunko"
- ▶ Konfekcija "Jekon"
- ▶ Fabrika obuće "Lenka" i "Mladost"
- ▶ Metalska industrija "Imako"
- ▶ Vojna fabrika "Prva petoljetka"
- ▶ Prehrambeni kombinat "Bjelasica"
- ▶ Fabrika mineralne vode "Rada"
- ▶ Transportno preduzeće "Transservis"
- ▶ Građevinsko preduzeće "Radnik"
- ▶ Drvni kombinat "Špiro Dacić"
- ▶ Pogon "Polipak"
- ▶ "Obod" Cetinje
- ▶ "Košuta" Cetinje
- ▶ IGM "Radoje Dakić".
- ▶ "Celuloza" u Beranama
- ▶ Fabrika kože "Polimka"
- ▶ Fabrika za proizvodnju guma "Guminig"
- ▶ Ciglana na Rudešu
- ▶ "Gornji Ibar" Rožaje
- ▶ "Velimir Jakić" Pljevlja
- ▶ "Titeks" u Podgorici, Murini i
- ▶ Fabrika za proizvodnju elektroda Plužine
- ▶ DP "Vukman Kruščić" Mojkovac
- ▶ Fabrika "Vukman Kruščić", Mojkovac
- ▶ Rudnik Brskovo
- ▶ Željezara Nikšić
- ▶ Fabrika alu-čeličnih užadi FAK Kolašin
- ▶ Javorak Nikšić,
- ▶ Građevinsko preduzeće Nikšić,

- ▶ Rudnici boksita Nikšić,
- ▶ Autoprevozno Nikšić,
- ▶ HTP Onogošt Nikšić,
- ▶ Solana "Bajo Sekulić" Ulcinj
- ▶ "Prvoborac" Herceg Novi
- ▶ Mljekara Podgorica
- ▶ Duvanski kombinat, Podgorica
- ▶ "Marko Radović" Podgorica
- ▶ Kombinat aluminijuma Podgorica
- ▶ "19. decembar" Podgorica
- ▶ "Gorica" Podgorica
- ▶ "Elastik" Podgorica
- ▶ Termovent
- ▶ Šuplja stijena
- ▶ Optel
- ▶ Građevinar Pljevlja,
- ▶ Velimir Jakić
- ▶ Ugostiteljstvo Pljevlja
- ▶ Gornji Ibar
- ▶ Šumarsko preduzeće Rožaje
- ▶ Rotex (Titex) Rožaje
- ▶ Ski-centar Bjelasica
- ▶ Impregnacija drveta
- ▶ Ski-centar Durmitor
- ▶ Vukman Kruščić
- ▶ Trgopromet Cetinje
- ▶ Košuta Cetinje
- ▶ Tara Cetinje
- ▶ Riviera Kotorbarmond

- ▶ Kristal
- ▶ Dekor
- ▶ Famod Rožaje
- ▶ Livnica Nikšić...

- ▶ Izvor: U.S. Department of State 2015 Investment Climate Statement, jun 2015.

NEOLIBERALNI EKONOMSKI KONCEPT

Uvozno zavisna država

Uvoz (u milionima eura)	Izvoz (u milionima eurima)	Godina	Pokrivenost izvoza uvozom (%)
1,457	0,441	2006.	30,26
2,074	0,455	2007.	21,93
2,530	0,416	2008.	16,45
1,654	0,277	2009.	16,74
1,657	0,333	2010.	24,33
1,823	0,454	2011.	24,9
1,821	0,367	2012.	20,1
1,773	0,375	2013.	21,17
1,784	0,333	2014.	18,67
1,840	0,317	2015.	17,2

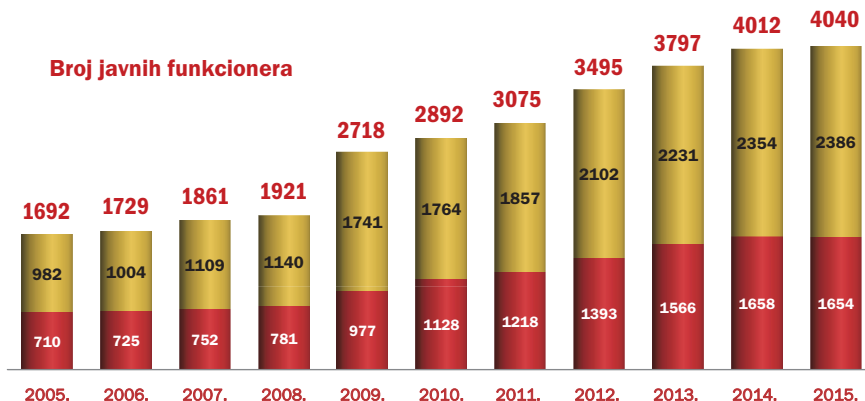

Foto: www.rtcg.me

- ▶ Iako u Crnoj Gori postoji sedam fabrika za proizvodnju vode država je samo u 2014. godini, prema zvaničnoj statistici, uvezla 31 milion litara u vrijednosti od sedam miliona eura.

RACIONALIZACIJA JAVNE UPRAVE

Duplo više javnih funkcionera

► Izvor: Agencija za sprječavanje korupcije

■ državni ■ lokalni

► Izvor: Monstat

Evropski parlament u Rezoluciji o Crnoj Gori ukazuje na značaj usvajanja kvalitetnog strateškog okvira za reformu javne uprave u narednom četvorogodišnjem periodu, a koji mora utvrditi osnov za depolitizaciju administracije, te obezbijediti poštovanje principa napredovanja i zapošljavanja na osnovu zasluga, kao i odgovornost i transparentnost.

Najviše policajaca u Evropi

Crna Gora je 2011. godine imala ubjedljivo najveći broj policajaca (808) na 100.000 stanovnika što je skoro tri puta više u odnosu na zemlje Evropske unije i među najvećim u svijetu. Prosjek zaposlenih policajaca na 100 hiljada stanovnika je 300. Prekobrojnu zaposlenost policije Vlada je konstatovala u dokumentu „Uporedna analiza zaposlenosti u javnom sektoru“.

Broj zaposlenih u CBCG viši od evropskog prosjeka

Ukoliko se uporedi broj zaposlenih u Centralnim bankama na 100.000 stanovnika, Crna Gora ima jedan od najvećih prosjeka - 57,1. Prema izvorima Economic i Central Bank Directory ovaj prosjek je u Rusiji 50,6 dok je u Francuskoj oko 20. Posmatrajuću ukupnu evropsku oblast ovaj prosjek je 15 dok je u Sjedinjenim američkim državama oko sedam. U zemljama sa velikim brojem stanovnika taj je prosjek još niži pa je, recimo, u Indiji oko dva a u Kini 0,19.

KREDITI U ŠVAJCARSKIM FRANCIMA

Zašto ćute Centralna banka i Ministarstvo finansija?

200
klijenata
Hypo Alpe Adria
banke grubo su
oštećeni i dovedeni u
zabludu od strane te
banke jer im je otplatu
kredita vezala za
švajcarski franak.

Kredit nije
isplaćivan u
švajcarskim francima
nego u eurima, a
prema tvrdnjama
bankarskog
Ombudsmana ti
franci nikada nijesu
ni ušli u državu.

Kurs franka
je porastao za
80%
u odnosu na euro,
pa je rata od,
recimo, 500 eura u
startu povećana na
900 eura.

Glavnica
je i pored 9 godina
redovne otplate
kamate uvećana za
30%
u odnosu na
početnu.

HYPO GROUP
ALPE ADRIA

U toku 2013.
godine podnijete
su tužbe protiv
Hypo Alpe
Adria banke.

Skupština
Crne Gore je, nakon ovog,
donijela Zakon o konverziji
svih kredita odobrenih sa
valutnom klauzulom CHF u
EUR. HYPO banka
obesmišljava pravni sistem
Crne Gore, budući da se
samo djelimično
primjenjuje zakon i da isti
važi za oko 300 partija
kredita.

Centralna
banka Crne Gore i
Ministarstvo finansija
do sada nijesu
reagovali na
selektivnu i
nedosljednu
primjenu
Zakona.

Slična
situacija je bila u
Hrvatskoj koja je imala
55.000 ovakvih kredita.
Nakon donošenja sličnog
Zakona hrvatsko Ministarstvo
finansija bankama je naložilo
da u roku od 48 sati riješe sve
što je sporno oko primjene
zakona ili se banke zatvaraju.
Na taj način je riješena
situacija u svih
osam banaka.

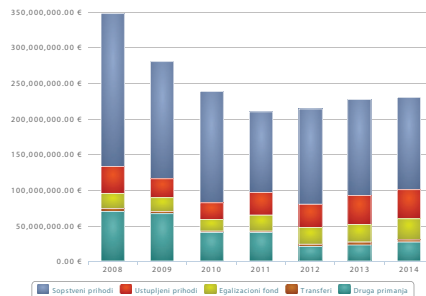
NEODRŽIVE OPŠTINSKE FINANSIJE

Lokalne samouprave na rubu egzistencije

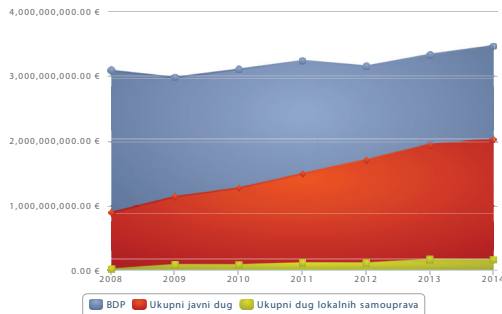
Ukupna dugovanja crnogorskih opština, po podacima Ministarstva finansija, po osnovu kredita i neizmirenih obaveza na kraju prošle godine iznosila su 286,13 miliona eura, i za godinu dana uvećala su se za 120 miliona eura.

Sredstva iz Egalizacionog fonda, koji je jedan od izvora finansiranja opština, ustanovljen je Zakonom o finansiranju lokalne samouprave i koristi se kao instrument za ujednačavanje finansijski slabijih opština. Novac iz ovog Fonda ne koristi samo osam opština. Prema Zakonu o finansiranju lokalne samouprave, pravo na korišćenje novca iz Fonda ima ona opština čiji je prosječni fiskalni kapacitet po glavi stanovnika za posljednje tri godine (koje prethode godini za koju se vrši raspodjela) niži od prosječnog fiskalnog kapaciteta po glavi stanovnika svih opština za isti period. I pored očigledne finansijske neodrživosti skoro sve opštine imaju višak zaposlenih.

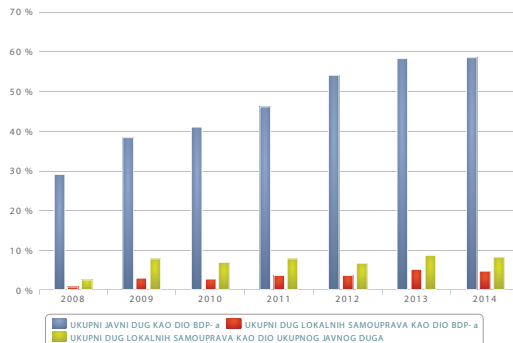
Struktura ukupnih prihoda lokalnih samouprava

Kretanje BDP-a, ukupnih javnih prihoda i ukupnih prihoda lokalnih samouprava

Opšti indikatori duga

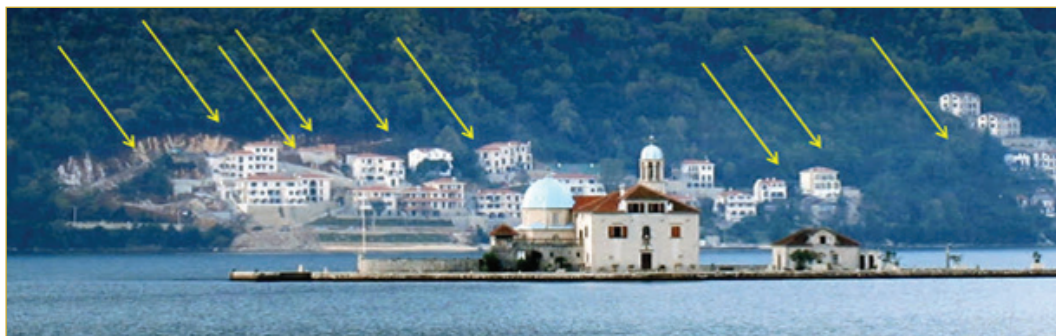
► Izvor grafikona: Zajednica opština Crne Gore

PROSTORNO PLANIRANJE I ARHITEKTURA

Građevinski apetiti ugrozili vrijedne prostorne resurse

Iako je uspostavljanje nezavisnosti trebalo da predstavlja početak nove vizije i uzleta u razvoju svakog segmenta društva, koje bi se samim tim odrazilo i u prostornom razvoju, doživjeli smo upravo suprotno. Kako se ni razvoj društva, demokratije i ekonomije nije desio u mjeri u kojoj smo svi priželjkivali (nažalost, često smo bilježili negativne trendove) isto tako je prostor Crne Gore upravo iste te nedostatke prikazao. Poslednjih 10 godina predstavljaju i najozbiljniji atak na izuzetno vrijedne i ograničene prostorne resurse.

► Fotografije koje rezimiraju svu nesreću planiranja i uređenje prostora u Crnoj Gori u proteklih 10 godina, neznanje, bahatost, odnos prema kulturnoj baštini ali i razvoju turizma. Devastiranje opšte vrijednosti zarad privatnog interesa.

Očekivanja prije 10 godina	Realnost 2016. godine
<p>Uravnotežen prostorni razvoj kroz više aspekata (sjever – jug, grad – selo, centar - periferija...)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sjeverni region i dalje bilježi demografski i ekonomski, samim tim i prostorno negativne trendove • Podgorica polako prostorno “guta” i sjever i jug • Crnogorska sela i dalje predstavljaju nepovoljna mjesta za život i rad, prije svega mladih • Periferije gradova nijesu postala najkvalitetnija mjesta za život što bi trebalo da jesu
<p>Gradovi su prijatni za život i rad jer su:</p> <ul style="list-style-type: none"> • javni prostori opremljeni i ima ih dovoljno • javni servisi su efikasni i zadovoljavaju potrebe • zelene površine su uređene i sve više građana/ki provodi svoje vrijeme na otvorenom baveći se rekreacijom i družeći se • trotoari, pješakačke i biciklističke staze i javni prevoz su, s obzirom na veličinu naših gradova, okosnica mobilnosti građana/ki • u svakom gradu postoji mreža društvenih centara za bavljenje kulturom, za mlade i stare • svaki grad ima svoje privredne i biznis zone • širenje gradova je kontrolisano i u skladu sa potrebama 	<ul style="list-style-type: none"> • Javni prostori su zapušteni i pod stalnim pritiskom građevinskih lobija da postanu građevinske površine, posebno na primorju • Primjetan je nedostatak javnih službi i servisa kao što su vrtići, škole, kulturni centri • Otvorene javne površine su potpuno zanemarene, sve ih je manje, ne planiraju se nove, ne unapređuje se stanje rekreativnih površina (kao što su trim staze), prostori za vježbanje na otvorenom i generalno mreža sportskih objekata, ne povećava se mreža biciklističkih staza niti se podstiče taj vid transporta (samo dva grada imaju započetu mrežu biciklističkih staza) • Postojeći prostori u javnom vlasništvu su nedovoljno iskorišteni, netransparentno se dodjeljuju dok je praktično potpuno zanemarena izgradnja novih kao što su galerije, kulturni centri, naučno istraživački centri, neprofitni društveni centri • Gradske uprave jedva da išta čine da se pomogne lokalnom privatnom sektoru da se razvija, dok država sa druge strane, sve čini da se pretjerano izlazi u susret odabranim investitorima bez jasnih dokaza da je to zaista i javni interes. Gradovi ne podstiču uspostavljanje biznis zona niti privreda pokazuje znake oporavka nakon neuspješne privatizacije i globalne ekonomske krize • Gradovi su preplanirani, i šire se nekontrolisano, devastirajući rubne zone
<p>Planiranje gradova se vrši na osnovu jasnih indikatora sa ciljem da se postigne uravnotežen održivi prostorni razvoj</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Gradovi se razvijaju stihijski, bez prepoznavanja i očuvanja autentičnog karaktera svakog grada, i ne postoji vizija njegovog odnosa sa susjednim gradovima ili sa kontekstom cijele Crne Gore
<p>Arhitektura i građevinarstvo prate savremene trendove, posebno kada su u pitanju poštovanje zatečenih vrijednosti i kontekstura, održivost gradnje, upotreba ekoloških i principa energetske efikasnosti...</p>	<p>lako je donekle unaprijeđen kvalitet gradnje ne možemo biti ni blizu zadovoljni sa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • poštovanjem naslijeđenog konteksta (primjer rušenja hotela Crne Gora; trenutno aktuelan krajnje neprihvatljiv atak na izuzetan arhitektonski objekat, hotel Podgorica) • Praktično ne postoji upotreba ekoloških materijala za izgradnju kao što su upotreba trske i recikliranog papira za termoizolaciju objekata, zatim korišćenje biljnih prečišćivača za tretman otpadnih voda • Objekti su i dalje nedovoljno energetski efikasni, ne koriste se dobre prakse kao što su zeleni krovovi, korišćenje solarnih kolektora u većoj mjeri

Očekivanja prije 10 godina	Realnost 2016. godine
<p>Korupcija u društvu, samim tim i u procesu planiranja će biti svedena na najmanju moguću mjeru a planiranje prostora će služiti društvenim a ne privatnim interesima</p>	<p>Korupcija u građevinarstvu svakim danom uzima sve veći danak i to kroz:</p> <ul style="list-style-type: none"> • izradnju objekata na potpuno neprimjerenim mjestima, često van građevinskih područja • mišljenja građana se najčešće ignorišu u procesima donošenja planova, već se planira u skladu sa željama investitora, po svaku cijenu • početak otkrivanja nezakonitih radnji pojedinih funkcionera uglavnom su u vezi upravo sa mahinacijama u građevinskom sektoru, i opšti je utisak da nismo ni blizu razotkrivanja svih koji zaslužuju da budu procesuirani • Veliki broj problematičnih lokacija vezuju se za imena pojedinaca bliskih vlasti i očigledno je da je sistem stavljen u službu njihovih građevinskih apetita • Iako je prostor Crne Gore, posebno na primorju, u velikoj mjeri potrošen, to ne sprječava razne "investitore" da podižu svoje objekte sada već u visinu, stvarajući strukture neprimjerene veličini prostora u kojem nastaju, a najgori primjeri su u Petrovcu i Budvi
<p>Kulturna baština i zaštita pejzaža će postati osnovna komponenta prostornog razvoja</p>	<p>Kulturna baština je u potpunosti zanemarena, posmatra se kao teret a ne kao resurs. Institucije za njenu zaštitu su oslabljene, bez dovoljno autoriteta i kapaciteta da ga odbrane od pretjerane urbanizacije a zaštita pejzaža se još uvijek nije počela ni primjenjivati kao veoma važan aspekt očuvanja vrijednosti prostora</p>

Foto: www.booking.me

Divlja gradnja ugrozila nacionalni park

U toku 2012. godine granice nacionalnog parka Durmitor su pomjerene za 1.199 hektara a odluka u tome je donešena zbog dugogodišnje nelegalne gradnje koja je devastirala područje na izlazu iz Žabljaka.

Hotel As - Perazića do

Hotel As u Perazića dolu kod Budve je, iako najavljivan kao velelepni turistički rizort, postao još jedna u nizu promašenih Vladinih privatizacija. Nakon 12 godina kašnjenja, umjesto elitnog hotela, Crnoj Gori je ostala ogromna betonska građevina, nenaplativa garancija i čak mogućnost da država plati investitoru 30 miliona eura. Ovaj hotel je 2002. godine prodat kompaniji Nega tours za pet miliona maraka.

Petrovac

Iako su Petrovčani peticijom sa više od 700 potpisa tražili obustavljanje građevinskih radova u centru grada, od „soliterizacije“ Petrovca, turističkog dragulja budvanske rivijere, nije se odustalo.

Hotel Podgorica

Gradnja višespratnice tik uz hotel Podgorica izazvala je buru u javnosti kao i apel da se ovaj hotel proglasi kulturnim dobrom. Stručnjaci su stava da ovakav vid devastacije prostora kod hotela Podgorica predstavlja svojevrsni kulturni genocid.

Kino Kultura - Podgorica

Na mjestu kina "Kultura", simbola grada Podgorice, koji je srušen prije pet godina, planirana je izgradnja velike podzemne garaže, poslovno stambenog kompleksa i gradskog pozorišta. Danas je tu parking prostor.

Hotel Crna Gora - Podgorica

Hotel Crna Gora, simbol grada Podgorice, izgrađen je još daleke 1953. godine. Nakon što je, greškom i mimo projektne dokumentacije, srušen stari hotel Crna Gora za potrebe novog sa potpisom Hilton, graditelj Žarko Burić poručio je da će izgraditi hotel kakav je i bio.

Arhitektura je uvijek odraz društva i dokle god ne unaprijedimo nivo razvoja crnogorskog društva, njegovu otvorenost, zasnovanu na principima održivosti, vladavini prava i kultu obrazovanja i posvećenosti javnom interesu i svim zažarantovanim slobodama, dotle će nam i prostor izgledati kao materijalizacija vrijednosti koje kao društvo negujemo. To trenutno nije ni blizu onoga što smo priželjkivali od trenutka kada smo se vizionarski proglasili ekološkom državom, i kasnije odabrali nezavisnost.

DRŽAVA: JAVNA DOBRA

PRVA SVJETSKA EKOLOŠKA DRŽAVA

Bez ozbiljnog i sistemskog pristupa u zaštiti životne sredine

Na osnovu trendova više segmenata životne sredine (kakvi su kvalitet vazduha ili upravljane otpadom i otpadnim vodama, divljom faunom, zaštićenim područjima ili onim koja su imala potencijal da to postanu) može se utvrditi da donosioci odluka ovu važnu oblast za kvalitet života ljudi, još uvijek nijesu postavili u vrh prioriteta, što je apsurd ako se zna da je Crna Gora svojim Ustavom deklarirana kao ekološka država.

Nakon višedecenijskog insistiranja na industrijskom razvoju, što je podrazumijevalo eksploataciju prirodnih resursa, nakon raspada SFRJ i nestanka zajedničkog tržišta, ostale su devastirane površine koje se moraju sanirati, a posledice ublažiti u najvećoj mogućoj mjeri. Takođe, usled višedecenijske ekonomske krize i tranzicionog perioda, u velikoj mjeri se promijenila i kultura življenja i stvorile pogubne navike kod stanovništva, kao što su: "divlja" gradnja, nekontrolisano odlaganje otpada,

- ▶ **Deponija Mislov do u Nikšiću koja je prije 10 godina određena kao privremeno odlagalište otpada, sada je pretvorena u nelegalnu deponiju**

upotreba "prljavih" goriva za grijanje, nelegalna sječa, nekontrolisana eksploatacija riječnog materijala, krivolov (što je uz izostanak efikasne i neselektivne primjene važećih zakona u dijelu sankcionisanja prekršilaca još jedna od posljedica neadekvatnog upravljanja institucija sistema).

Kvalitet vazduha naročito tokom zimskih (grejnih) mjeseci, karakteriše veliki broj prekoračenja srednjih dnevnih vrijednosti suspendovanih čestica PM10 i PM2,5 u urbanim zonama Pljevalja, Nikšića i Podgorice, a shodno

naučnim pretpostavkama, i druge opštine u centralnom i sjevernom regionu Crne Gore imaju isti ili sličan problem. Upravo je u tom djelu potrebno unaprijediti monitoring putem državne mreže automatskih stanica, kako bi se moglo na odgovarajući način reagovati i zaštititi javno zdravlje i kvalitet životne sredine. Nacionalna strategija upravljanja kvalitetom vazduha, koju je uradilo Ministarstvo održivog razvoja i turizma, u saradnji sa Agencijom za zaštitu životne sredine

► **Nekontrolisano odlaganje otpada na gradskoj deponiji u Šavniku - smeće se sliva u rijeku Bijelu**

,morala se mnogo više baviti konkretnim mjerama i uključiti veći broj institucija u dijelu preuzimanja odgovornosti za potrebne mjere i planirane aktivnosti.

Kada je upravljanje otpadom u pitanju (kako komunalnim tako i industrijskim) postojeće katastrofalno stanje, u kom postoje samo dvije donekle uređene regionalne sanitarne deponije i to u Podgorici i Baru, čiji su kapaciteti mnogo brže iskorišteni nego što je bilo prvobitno planirano, zapravo je još jedan dokaz nedovoljno ozbiljnog i sistemskog pristupa ovoj problematici i posljedicama koje nekontrolisano odlaganje otpada ima na životnu sredinu i zdravlje ljudi.

Državni plan upravljanja otpadom koji je trebao da ponudi mapu puta da se uspostavi pravilan sistem, uz uvažavanje visokih ciljeva reciklaže koje postavlja Evropska unija, nije opravdao

Građani ne učestvuju u odlukama

Jedan od važnih segmenata javnih politika u oblasti životne sredine, koji bi morao da se značajno unaprijedi, jeste primjena sva tri stuba Arhuske konvencije, koja garantuje pravo na adekvatno i pravovremeno informisanje, učešće u procesu donošenja odluka iz oblasti životne sredine i pravo na pravnu zaštitu u slučaju povrede tih prava. Trenutno ne postoji kvalitetna komunikacija Agencije za zaštitu životne sredine i zainteresovane javnosti, jer se podaci koji trebaju biti javni ne ustupaju nevladinim organizacijama koje se bave životnom sredinom i pokušavaju dati doprinos unapređenju postojećeg stanja.

očekivanja. Ovaj dokument koji je ažuriran više puta, otvorio je prostor za kontraverzne projekte poput spalionice otpada, koja bi bila nacionalnog karaktera i gdje se opština Nikšić prepoznaje kao optimalna lokacija, što je još jedan apsurd ukoliko se ima u vidu nedostatak potrebne infrastrukture za jedan takav objekat, ali i nepostojanje potrebnih preciznih podataka o generisanim količinama i morfolškom sastavu otpada.

Kao i u slučaju kvaliteta vazduha, nepostojanje adekvatnog monitoringa i strateškog pristupa utemeljenog na kvalitetnoj međusektorskoj saradnji i podršci cijelog sistema, pokazuje da se radi o neodgovornom odnosu donosilaca odluka na najvećem nivou.

Nakon nepotpune sanacije jalovišta u Mojkovicu, država je (dobijanjem kredita od Svjetske banke u visini od 50 miliona dolara) krenula u pravcu sanacije jednog dijela tzv. "crnih tačaka", gdje su planirani: deponija grita u Jadranskom Brodogradilištu u Bijeloj, Flotaciono jalovište Gradac u Pljevljima, deponija pepela i šljake "Maljevac" u Pljevljima i čvrstog otpada i bazeni crvenog mulja u Kombinat u aluminijuma u Podgorici.

Zahtjevne procedure, koje iziskuju dodatne napore administracije i značajno vrijeme, pokazale su se kao krupna prepreka, što je takođe posledica nedostatka kapaciteta institucija sistema, nekvalitetnog planiranja i nedovoljne međusektorske saradnje i efikasnosti.

Veliki problem je i nepostojanje podataka o potencijalima područja za kandidovanje za NATURA 2000 mrežu evropskih zaštićenih prostora, što je obaveza države na samom kraju procesa EU integracija u dijelu poglavlja 27. Taj nedostatak se negativno odražava u dijelu planiranja prostora ali i mnogih drugih razvojnih pravaca. Nedostatak provjerenih podataka se odražava i na upravljanje cijelim sistemom, što se uzročno - posledičnim efektima negativno odražava na ukupno stanje životne sredine, ali i na kvalitet života ljudi.

Foto: Crnogorsko društvo ekologa

► **Devastirana
Buljarička plaža,
iako je zaštićeno
prirodno dobro**

SLUČAJ BERANSELO

Građani pobijedili ekološki teror

Mještani Beransela dugo godina su se nalazili u bezizlaznoj situaciji zbog problema sa neselektivnim i nezakonitim odlaganjem otpada. Na divljem smetlištu Vasove vode, prema nekim procjenama, u proteklih desetak godina odloženo je do milion tona otpada.

Nakon bezuspješnih pokušaja mještana da se ukaže na problem koji im zadaje deponija, prije tri godine su počeli sa blokadama kako bi zabranili dalje zatrpavanje smećem. Nekoliko emisija “Robin Huda” posvećeno je ekološkoj katastrofi na sjeveru naše zemlje. Predstavnici nadležnih institucija tada su u emisiji priznali da se otpad nezakonito odlaže, no tužilaštvo nije reagovalo na ovo javno priznanje. Građani su smatrali da je riječ o višegodišnjem sistemskom ekološkom teroru nad mještanima Beransela, koji su se borili da Vasovim vodama vrate prirodnu namjenu, a koja nikako nije nelegalna deponija opasnog otpada.

Beranselci su konačno pobijedili sistem kada je država neposredno prije lokalnih izbora 2014. godine odustala od daljeg odlaganja smeća na Vasovim vodama. Sve je rezultiralo odlukom Vlade o sanaciji jedne od najvećih divljih deponija na sjeveru Crne Gore. Poruka nadležnim institucijama, kroz ovaj slučaj, jeste da su građani Crne Gore, za razliku od donosilaca odluka, prepoznali životnu sredinu kao jednu od prioritarnih oblasti, i da je borba mještana Beransela - borba svih ekološki osviještenih ljudi bez obzira u kom dijelu ekološke države žive.

Foto: www.vijesti.me

Građani su u ovom slučaju prepoznali posljedice nepravilnog upravljanja otpadom, i pozvali na odgovornost zaslužne za takvo stanje. Mještani su, u ovom slučaju, branili pravni poredak Crne Gore, koja je ekološka država i koja predviđa vladavinu prava, naročito kada je u pitanju zaštita životne sredine i to Ustavom i nizom zakona, uključujući i Krivični zakonik, kao i niz međunarodnih ugovora.

- ▶ **Sad već pokojni starac iz Beransela, Đordije Tomović, ostaće upamćen kao najstariji stanovnik Beransela i prepoznatljivo lice borbe za čist vazduh i zdravu životnu sredinu**

BITKA ZA VALDANOS

Umjesto maslina planirali betoniranje

Maslinada u Valdanosu i cijela uvala je ekspropisana 1978. godine uz obrazloženje “za potrebe odbrane”, a odmah nakon toga je izgrađeno vojno odmaralište. Borbu za povraćaj ove imovine vlasnici su pokrenuli još 1980. godine pred sudovima bivše SFRJ. Prema informacijama iz studije Instituta za suptropske kul-

ture u Baru, urađenoj kada se najavljivala restitucija, dokazano je da su masline plaćene po veoma niskoj cijeni, s jedne strane, dok je jednoj manjini koja je uložila žalbu (oko četiri do pet procenata od 204 vlasnika) isplaćen, po kratkom postupku, tri do pet puta viši iznos.

Ako se izuzme činjenica da se određen broj vlasnika nije nikada pomirio sa eksproprijacijom i nije uzeo nadoknadu, opet su za povraćaj dva nesporna osnova: nikada nije utvrđen javni interes i zemljište nije privedeno namjeni, niti je većini isplaćena pravična nadoknada.

Opštinska Komisija koja je formirana i radila do prije devet godina, počela je sa povraćajem zemljišta i maslina ranijim vlasnicima. No, tada su donijete Izmjene i dopune Zakona o restituciji koje su sve eksproprijacije nakon 1974. godine proglasile pravno valjanim. Očigledno, sa ciljem da se ne povrati imovina u Valdanosu. To je urađeno zbog planova koji su kasnije postali jasni donošenjem Studije i otvaranjem međunarodnog konkursa za “valorizaciju” Valdanosa.

Studija lokacije za Valdanos upućuje na sumnju da se radi o nezakonitom i štetnom poslu koji govori o namjerama pripreme terena za naručioca odnosno unaprijed poznate investitore. Ova studija donijeta je u krajnje neregularnoj proceduri, a njen sadržaj je skandalozan. Javna rasprava za Studiju lokacije je otvorena krajem 2008. godine, a samo sedam dana kasnije je raspisan tender. Dakle, tender je raspisan bez prethodno donijetog planskog dokumenta, odnosno bez učešća i uvažavanja stavova svih zainteresovanih strana u ovom postupku, a koje mu jedino mogu dati legitimitet. Time su drastično prekršeni standardi koji obavezuju na učešće i uvažavanje lokalne zajednice i stručne javnosti pri donošenju strateških programa i projekata.

Pomenuta Studija lokacije je, skriveno od očiju javnosti, rađena dvije godine, da bi tek dva mjeseca nakon usvajanja na sjednici Vlade (krajem 2010. godine) postala javna. Za to vrijeme su, očigledno u dosluhu sa nereferentnom firmom, vodeći računa o privatnim interesima, a nikako države i lokalne zajednice, pravljeni planovi koje mogu ići na ruku jedino investitoru. Na

DRŽAVA: JAVNA DOBRA

dva međunarodna tendera, redovno se javlja samo ta firma. To se može vidjeti i iz Investicionog plana sadržanog u Studiji, u kome se čak trećina investicije (74 miliona eura od ukupno 211) odnosi na „procjenjenu vrijednost zemljišta sa vrijednošću na prenos apsolutnih prava“. To je zapravo samo potvrda da zemljište u Valdanosu suštinski vrijedi mnogo, a da se tenderom daje pod zakup za 18 centi po metru kvadratnom.

Pod imenom zakupa, poznatom investitoru se omogućavala prodaja vila, kao i betoniranje 111.284 metara kvadratnih. Time bi Valdanos, iako u samoj Studiji označen kao unikat, bio za uvijek devastiran. To bi značilo i trajno uništenje njegove obale iako je plaža Valdanosa spomenik prirode iz 1968. godine. Studijom se sasvim nezakonito omogućava pretvaranje poljoprivrednog zemljišta u građevinsko, i to još kompleksa Maslinade, koja je Zakonom o maslinarstvu stavljena „pod posebnu zaštitu države“. Studijom je predviđeno da se „u slučajevima gdje je to neophodno, obezbijedi presađivanje stoljetnih maslina“ i to buldožerima i kašikarima.

Prema Izvještaju barskog Instituta za subtropske kulture, koji je naručilo Ministarstvo poljoprivrede, između 13 i 14 hiljada stabala maslina je zapušteno, 20 godina nije bilo berbe, a pet odsto stabala se osušilo. Milioni su izgubljeni samo na osnovu propuštenih berbi i to u godinama kada sve mediteranske zemlje, naročito zemlje kandidati za članstvo u Evroskoj uniji, užurbano sade nove, milionske zasade.

► **Za „čuvanje“ maslina u Valdanosu se godišnje privatnom obezbjeđenju plaća oko 70.000 eura**

Na osnovu eksproprijacije, oduzeto je oko 19.000 stabala maslina porodicama i vjerskim zajednicama. Bez maslina su ostale 204 porodice i vjerske organizacije, iako državni organ ima samo 118 spornih dostavnica u posjedu. Na taj način je ovim porodicama učinjena nepravda jer su ostali i bez radnih mjesta i bez dostojanstva i bez perspektive.

Zbog stanja u kome se nalaze masline u Valdanosu, iz godine u godinu, dovodi se u pitanje sigurnost tih maslina od mogućeg požara.

Sadašnjih vlasnika (pravnih nasljednika) koji čekaju na povraćaj je oko 600 dok je od nepravdnog oduzimanja prošlo 38 godina.

Imajući u vidu da porodice kojima su oduzete masline ne obrađuju svoje maslinjake, ne proizvode maslinovo ulje i ne iznose masline na tržište, prisiljeni su da rade neki treći posao čime se, nekima od njih, dovodi u pitanje čak i egzistencija.

Ako jedno stablo stare masline može minimalno roditi 50 kilograma maslina, od čega se može proizvesti 8 litara maslinovog ulja, procjene su da je na uvali Valdanos zakatančeno 900.000 kilograma maslina ili 144.000 litara ulja godišnje.

Prema zaključcima iz Izvještaja barskog Inštituta za suptropske kulture hitno se mora pristupiti revitalizaciji i spašavanju Maslinade u Valdanosu.

Prema podacima MONSTAT-a, država Crna Gora uveze oko 400.000 kilograma konzumnih maslina, uključujući i konzervirane masline, kao i oko 150.000 kilograma maslinovog ulja.

Ako je prosječna cijena litra maslinovog ulja 10 eura, a kilogram prerađenih maslina 6 eura, godišnje propadne oko 5.400.000 eura konzumnih maslina kao i oko 1.440.000 eura za maslinovo ulje koje bi se moglo proizvesti.

BRIGA O ZDRAVLJU GRAĐANA

Posljednje mjesto među 35 evropskih zdravstvenih sistema

Prema Ustavu i Zakonu o zdravstvenoj zaštiti, svaki građanin Crne Gore ima pravo na zdravstvenu zaštitu u skladu sa najvišim mogućim zdravstvenim standardima i dostignućima savremene medicinske teorije. Međutim, situacija u praksi je sasvim drugačija.

Crna Gora našla se na posljednjem mjestu na listi 35 evropskih zdravstvenih sistema u ovogodišnjem izvještaju Evropskog zdravstvenog potrošačkog indeksa (EHCI). Naša država je u 2015. godini ostvarila 23 boda više nego 2014, što ipak nije bilo dovoljno da se pomjeri sa posljednjeg mjesta. U izvještaju se navodi da je Crna Gora zemlja koja ima samo 650.000 stanovnika, zbog čega bi reforme mogle veoma brzo da se sprovedu. EHCI analizira nacionalne zdravstvene sisteme na osnovu 48 indikatora, koji uključuju oblasti kao što su prava i obaveštenost pacijenata, pristup zdravstvenoj zaštiti, ishodi liječenja, obim i područje usluga, prevencija i korišćenje farmaceutskih proizvoda.

Zašto je situacija takva? Nedovoljna posvećenost najodgovornijih za probleme u zdravstvu, nedovoljna angažovanost, nedostatak profesionalnog odnosa nosioca sistema i ono što je ključno – njihova pravna i moralna (ne)odgovornost.

Zakon u korist privatnih ustanova

Kao poseban predmet pažnje u posljednjem periodu je novousvojeni Zakon o umrežavanju privatnih zdravstvenih ustanova. Zakon je izglasan prije tri godine sa namjerom da se na ovaj način pokuša rastereti rad Kliničkog centra Crne Gore (KCCG) kao najveće zdravstvene ustanove i da se smanji period čekanja na određene specijalističke preglede. Motiv je više nego legitiman, međutim, sam Zakon po sebi nije regulisao niz drugih pitanja, a posebno dio koji se odnosi na mehanizme kontrole eventualnih zloupotreba. Sada, kao posljedicu imamo činjenicu da većina ljekara specijalista iz KC-a ima i privatni angažman u mnogim privatnim zdravstvenim ustanovama (PZU). Ovakvo stanje ukazuje na prostor za ogroman sukob interesa, pa se vrlo brzo krenulo u pravljenje “fantomskih lista” čekanja pacijenata. Prema podacima NVO Krug života, koja se bavi zaštitom prava pacijenata, uočen je negativan trend po pitanju finansiranja pojedinih specijalističkih odjeljenja u sastavu državnih ustanova, što direktno utiče na njihov rad i vodi tihom gašenju.

Primjer: (Ne)namjerno gašenje Klinike za liječenje steriliteta i vantjelesnu oplodnju

Ova klinika pri Opštoj bolnici na Cetinju je godinama davala sjajne rezultate iz svoje oblasti. Uspješan rad i dobro rukovodstvo bili su krunisani proslavom čak 100-te rođene bebe početkom 2010. godine. Ministarstvo zdravlja nije imalo sluha za uspjeh, ali i potrebe ovog odjeljenja, pa sva nastojanja da se poveća budžet klinike nijesu urodili plodom. Iznos novca koji je bio potreban za pokrivanje operativnih troškova zaposlenih i nastavak naučnog rada kretao se oko 100.000 eura, što se pod izgovorom “nedostatka sredstava” nije obezbijedilo. Kao posljedicu takvog postupanja, došlo je do odlivanja kadrova sa klinike koja je danas na rubu opstanka. Istovremeno, na tržištu pružanja zdravstvenih usluga otvaraju se nove privatne zdravstvene ustanove koje se bave istim problemima i koje su počele da bilježe sve veći broj građana koji im se obraća za pomoć. Podaci do kojih je došla NVO Krug života govore da su privatne zdravstvene ustanove iz ove oblasti u prethodne dvije godine potraživale od Fonda zdravstva preko 800.000 eura godišnje na ime liječenja pacijenta i to najčešće onih koji su poslati iz Kliničkog centra. Cifre pokazuju da se na ovaj način zbog izgovora nedostatka novca, polako gurnula u propast Klinika za liječenje steriliteta i vantjelesnu oplodnju na Cetinju, a danas višestruko veći iznos državnog novca se opredjeljuje iz Fonda za privatne zdravstvene ustanove koje obavljaju taj posao za ogroman profit.

Godinama unazad zdravstveni sistem je prepoznat kao sistem sa najvećim stepenom korupcije. U rezultatima godišnjeg istraživanja javnog mnjenja navodi se da najveći broj ispitanika, njih blizu 19 odsto, smatra da je korupcija prisutna u zdravstvu.⁹ Među građanima postoji ogromno nezadovoljstvo radom medicinskih radnika, nedostatak lijekova i brojne afere morali bi značiti alarm da je krajnje vrijeme da se stvari mijenjaju.

UNICEF-ov izvještaj o stanju u porodilištima iz 2011. godine koji je skrivan i prikazan javnosti tek 2013. pokazuje užasavajuću situaciju u jednom od najosjetljivijih segmenata zdravstvene zaštite. Infekcije beba u KCCG iz 2010. i Bijelom Polju iz 2014. godine samo su, nažalost, potvrdile činjenice iz izvještaja. Niz pojedinačnih slučajeva koji su završili smrtnim ishodom postali su uobičajena praksa. Nijedan od ovih slučajeva nije dobio zadovoljavajući pravni ishod.

Nedostatak lijekova, naročito onih za hronične bolesnike, neispravnost opreme koja je uslovlila višemjesečna čekanja na specijalističke preglede, i primjeri korupcije koji vrlo rijetko dobiju pravnu poruku, postaju razglednica crnogorskog zdravstva.

⁹ Istraživanje je za potrebe Uprave za antikorupcijsku inicijativu (UAI) sprovela Agencija za ispitivanje javnog mnjenja Damar, od 1. do 7. decembra na uzorku od hiljadu ispitanika u devet gradova.

Pravo na lijekove i liječenje uz medijski pritisak

- ▶ Fond zdravstva je institucija na čiji rad u kontinuitetu stižu pritužbe građana. U slučaju Vladimira Vukčevića, Fond zdravstva je 2009. godine uporno odbijao da ga uputi na liječenje u londonsku bolnicu, specijalizovanu za njegovu bolest - angiodisplazija krvnih sudova na crijevima. U emisiji Robin Hud je dokazano da je naš zdravstveni sistem zakazao u slučaju liječenja čovjeka koji je, tek nakon medijskog pritiska, upućen na operaciju crijeva koja mu je spasila život.
- ▶ Nestašica lijekova u državnim apotekama, krajem 2014. godine, dovela je zabrinjavajuće veliki broj penzionera i drugih građana u situaciju da ne mogu nastaviti sa primjenom neophodne terapije. Nakon nekoliko mjeseci od prikazivanja ovog problema u našoj emisiji, država je donijela odluku da građani koji lijekove ne mogu pronaći u državnim apotekama, sa receptom terapiju mogu preuzeti u privatnim apotekama. Međutim, od novembra 2015. godine recepti se mogu podizati, opet, samo u državnim apotekama.
- ▶ Nemar i greška ljekara se gotovo i ne tretiraju od strane nadležnih organa. Ipak, u dva tragična slučaja koja je javnost pratila, zajedničko im je nepoštovanje Zakona o radu, koji predviđa suspenziju ljekara do okončanja sudskog postupka, a razlikuju se u odgovoru na zahtjeve da se suspenduju doktori protiv kojih se vode sudski procesi. Naime, Miladin Šoč se pet godina bori na sudu i traži pravdu za smrt svoje kćerke, koju su ljekari, prema njegovim navodima, zbog naizgled benignog gripa u KBC-u pogrešno liječili i poslali u smrt u tridesetogodini života. Šoč ističe da bi ona i danas bila živa da nije bilo nemara ljekara koji su srljali sa pogrešnom terapijom, a potom je u teškom stanju otpustili iz bolnice, nakon čega je sutradan preminula. Iako su ljekari na optuženičkoj klupi, i pored činjenice da je protiv njih pokrenuta optužnica, oni i dalje liječe. Suspenzija bjelopoljskih ljekara je uslijedila tek nakon što su očevi beba štrajkovali glađu u dva navrata, ukupno 13 dana. Bebe su inficirane u porodilištu, a jedna od njih je, nažalost, i preminula.
- ▶ April 2012. godine, u Komanskom mostu ostao je upamćen po smrti dvoje štíćenika koji nisu vakcinisani protiv gripa, koji je tada harao Crnom Gorom. Uprkos javnom pozivu građana za vakcinaciju od strane Instituta za javno zdravlje, apel nije primijenjen i na štíćenike u ovoj ustanovi. Iako su prošle skoro četiri godine, za njihovu smrt još niko nije odgovarao.

STANJE U VISOKOM OBRAZOVANJU

Neusklađenost obrazovne politike i tržišta rada

Reforma obrazovanja u Crnoj Gori počela je 2004. godine usvajanjem Zakona o visokom obrazovanju. Iako je prošlo punih 12 godina, Crna Gora se ne može pohvaliti velikim rezultatima.

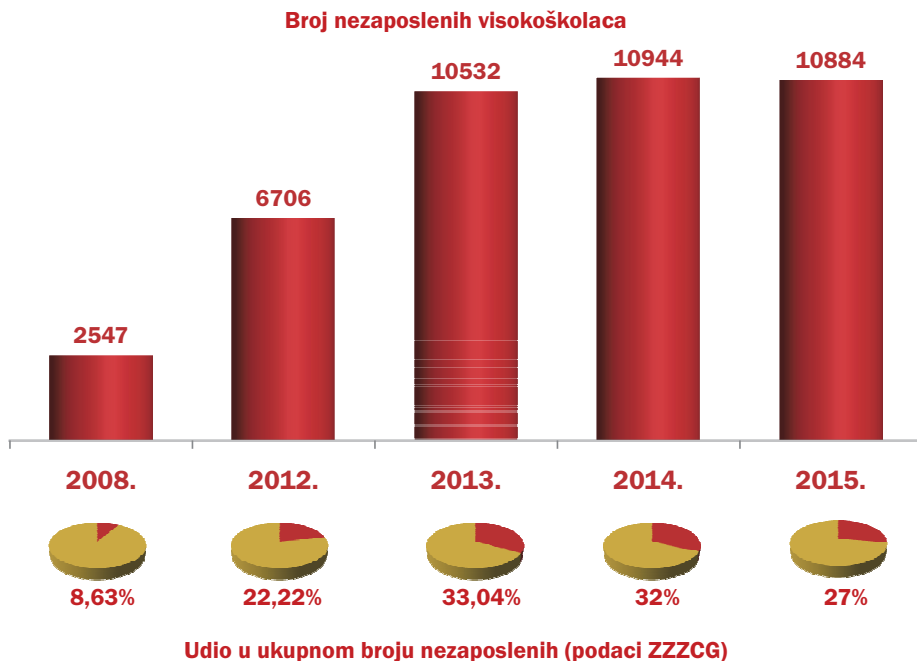
The European Law Students' Association
MONTENEGRO

Zakon o visokom obrazovanju usvojen je u oktobru 2003. godine, u istoj godini kada je Crna Gora zvanično postala potpisnica Bolonjske deklaracije. Prihvatanjem ove deklaracije i Lisabonske konvencije, Crna Gora je napravila korak kako bi se približila evropskim standardima i omogućila bolju mobilizaciju studenata i kvalitetnije studiranje. U toku studijske 2006/2007 godine prvim studentima osnovnih studija koji su studirali u skladu sa Bolonjskim principima su dodijeljene diplome. Nakon više od deceniju od potpisivanja ove deklaracije, Univerzitet Crne Gore je odlučio da evaluiira njenu primjenu, te revidira opravdanost studiranja po Bolonji. Izveštaj o eksternoj evaluaciji ustanova visokog obrazovanja u Crnoj Gori identifikovao je 21 preporuku koje su podijeljene skoro podjednako na one koje su upućene samim ustanovama, i one upućene nadležnim ministarstvima i drugim institucijama. Utvrđene su i četiri sistemske slabosti sektora visokog obrazovanja u Crnoj Gori:

- ▶ Broj malih ustanova je previsok.
- ▶ Previše ustanova u fokusu ima obuku za poslovni menadžment.
- ▶ Kao najveća i najstarija ustanova, Univerzitet Crne Gore ima ulogu predvodnika i kao takav treba da se otvori prema drugim ustanovama i sarađuje sa njima kako bi se u cijelom sektoru obezbijedio visok kvalitet.
- ▶ Potrebno je da sve ustanove razviju viši nivo strateških kapaciteta i napuste personalizovan proces donošenja odluka sa fokusom na rektoru, i pređu na institucionalizovane procese.

Porast broja visokoškolaca u Crnoj Gori, po mišljenju mnogih, nije unaprijedio kvalitet oblasti za koje su se ti mladi ljudi školovali. Ključne kritike su da su potrebe tržišta rada i upisna politika i dalje neusklađene, te da nema podsticaja ni uslova za bavljenje naučno istraživačkim radom. Tako, ostaju otvorena pitanja za one koji se bave sistemom visokog obrazovanja – koliko su crnogorski studenti konkurentni na evropskom tržištu rada kojem Crna Gora teži? Koliko su konkurentni i u Crnoj Gori s obzirom na evidentan rast nezaposlenih visokoškolaca i njihov udio u opštoj nezaposlenosti?

► **Trendovi nezaposlenosti visokoškolaca**

Privatni fakulteti gase smjerove na državnim

Otvoreni su privatni univerziteti – Mediteran i Donja Gorica, čiji su vlasnici crnogorski biznismeni Duško Knežević odnosno Tomislav Čelebić i premijer Milo Đukanović. Zanimljivo je da se na privatnim univerzitetima otvaraju smjerovi koji se na državnom proglašavaju za nerentabilne i gase.

Visok rast nezaposlenih visokoškolaca ostvarivan u proteklih nekoliko godina posljedica je znatnog povećanja broja srednjoškolaca koji se upisuju na visokoobrazovne ustanove (sada već preko 80 odsto), što potvrđuje i prisutan trend smanjivanja prijavljenih srednjoškolaca na evidenciji nezaposlenih. Od akademske 2000/01 do 2014/15 utrostručio se broj studenata, dok je broj diplomiranja godišnje porastao 3,3 puta. Zanimljivo je i da je udio ženske studentske populacije iznosio 57 posto i u smislu studiranja i diplomiranja akademske 2000/01, dok je 2014/15 zabilježen pad na 53 procenta u diplomiranju, a rast do 60 procenata u diplomiranju.

Crnogorsko znanje zauzelo poslednja mjesta

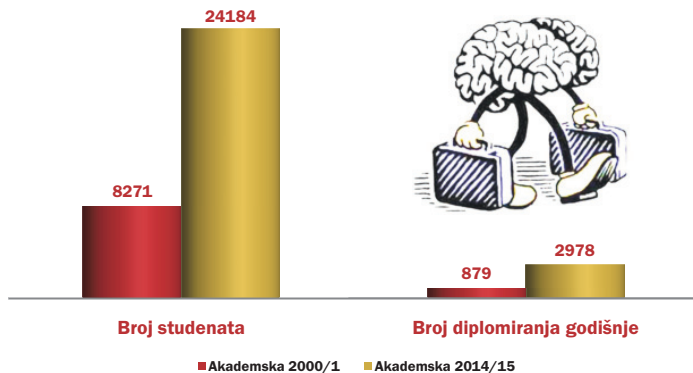
Na posljednjem PISA testu koji je organizovan 2012, crnogorski đaci osvojili su tek 55. mjesto i 410 bodova među ukupno 65 zemalja u kojima se sprovodilo testiranje. PISA testiranje organizuje se svake treće godine dok je ovogodišnje testiranje u Crnoj Gori u toku a rezultati će biti poznati krajem godine. Tokom ovog testiranja se provjeravaju znanja i vještine u matematičkoj, čitalačkoj i naučnoj pismenosti.

Međunarodna saradnja na Univerzitetu i dalje je na jako niskom stepenu razvoja, iako su očigledni napori da se ista unaprijedi. Mnogo veće šanse studentima za sticanje iskustava u inostranstvu (kako kroz razmjene tako i kroz prakse) pružaju studentske organizacije nego sam Univerzitet Crne Gore. I pored toga, podrška studentskim organizacijama je sporadična i uglavnom zavisi od volje profesora i nadležnih na fakultetu. Sticanje znanja i vještina kroz vannastavne aktivnosti, opet, zavisi kako od pojedinca tako i od predmetnog profesora. Mobilnost studenata sigurno je jedno od polja kojem se posvećuje najviše pažnje ali je, nažalost, i to više deklarativnog karaktera. Nema preciznih podataka i ne vodi se evidencija mladih koji studiraju u inostranstvu, niti o onima koji su zbog daljih usavršavanja napustili našu državu i koji bi se potencijalno mogli/željeli vratiti u Crnu Goru kao stručnjaci.

9.946

visokoškolaca je na Birou rada, prema podacima Zavoda za zapošljavanje iz februara ove godine. Od tog broja je 270 magistara i devet doktora nauka.

Trend upisivanja studija i diplomiranja

Da li Crna Gora može sebi da priušti situaciju u kojoj svršeni visokoškolci stečeno znanje ne mogu da valorizuju u naučno-istraživačkom radu ili na tržištu rada?

FINANSIRANJE NVO IZ BUDŽETSKIH SREDSTAVA

Zloupotrebe i ignorisanje sudskih presuda

Finansiranje civilnog sektora iz državnih fondova do sada je bila oblast praćena brojnim kontrolama i neregularnostima koje su dobile potvrdu u nizu izvještaja sa različitih adresa ali i presuda crnogorskih sudskih instanci, koje izgleda nijesu bile dovoljne da nadležni konačno smognu snagu i krenu u rješavanje ovog problema, a odgovorni usljed pokazanog nedostatka moralne odgovornosti konačno odgovaraju pred zakonom. Zloupotreba budžetskih sredstava predviđenih za djelovanje i razvoj NVO i dalje ostaje konstanta i ključni problem koji ne dozvoljava adekvatno buđenje građanske svijesti i zahtijevanje odgovornije, efikasnije i transparentnije uprave. Sve ove tvrdnje najbolje potkrijepljuju činjenice u Izvještaju o reviziji finansiranja nevladinih organizacija koji je objavila Državna revizorska institucija.

Osnovni problem u oblasti finansiranja nevladinih organizacija je vrlo jasan - nepoštovanje Zakona o nevladinim organizacijama koji je usvojen 2011. godine. Ovim zakonom precizno se i prilično kvalitetno uređuje oblast finansiranja nevladinih organizacija kroz rješenje da se formira jedinstvena, centralizovana i profesionalizovana komisija koja će potpuno objektivno i bez uticaja sa strane vršiti raspodjelu novca, ali i evaluaciju sprovedenih aktivnosti kao i finansijskih izvještaja. Usvajanjem Zakona o NVO planirano je da se još tri zakona usaglaše sa njim: Zakon o ljudskim i manjinskim pravima (nije usaglašen), Zakon o igrama na sreću (nije usaglašen), Zakon o kulturi (usaglašen). Vlada je tokom 2013. godine zadužila Ministarstvo finansija da dostavi Vladi normativno - pravni okvir koji reguliše ovu oblast i predloži mjere za rješavanje otvorenih pitanja.

O raspodjelama u prethodne tri godine, najbolje govori činjenica da je Upravni sud poništio sve tri odluke o dodjeli sredstava (za 2011, 2012, i 2013. godinu). Posljednja presuda Upravnog suda, kojom se poništava Odluka o raspodjeli dijela prihoda od igara na sreću u iznosu od oko dva miliona eura samo je potvrda kontinuiranog nezakonitog rada nadležne Komisije, a s druge strane i potvrda njene spremnosti i Ministarstva finansija da nastavi sa ovakvom praksom i u narednom periodu. Nažalost, pored brojnih obraćanja, nadležni ministri nijesu pokazali sluha za ove odluke Suda, te se čini da takav odnos preporučuje ukidanje sudskih instanci kako bi potpuno i bez odgovornosti moglo da se radi kako se kome prohtje.

U toku 2013. godine Prijedlog Odluke o raspodjeli je jednoglasno podržan na sjednici Komisije održanoj krajem 2013. godine. Na sljedećoj sjednici, mjesec dana kasnije, kada je Odluka već

Karakteristične nepravilnosti

Zbirne bodovne liste koje potpisuju članovi potkomisije i na osnovu kojih se vrši odabir projekata i programa kojima će biti dodijeljena sredstva, nijesu ispunjene u kolonama predviđenim za komentare (dobre strane i nedostaci) i nijesu praćene drugom dokumentacijom iz koje bi se mogao steći uvid u način rada potkomisija (pregled i ocjenjivanje projekata i programa). Ne postoji razvijena procedura ili metodologija za „ocjenjivanje i odabir projekata i programa“ na osnovu kriterijuma, podkriterijuma i bodovne liste; zbirne bodovne liste na osnovu kojih se vrši odabir projekata i programa kojima će biti dodijeljena sredstva nemaju klasifikacione ili evidencione brojeve, nijesu ovjerene pečatom niti je na njima upisan datum, pa se ne može steći uvjerenje o njihovoj vjerodostojnosti ili datumu nastanka.

bila objavljena i novac podijeljen, obavezuju se svi članovi Komisije da “hitno dostave sekretaru Komisije pripremljene i potpisane bodovne liste preostalih planova i programa koji su evaluirani na konkursu, kao i da hitno potpišu zajednički pripremljene integralne bodovne liste po potkomisijama”. Traženje bodovnih lista nakon usvojene Odluke ukazuje da zapravo Odluka o raspodjeli nije donešena na osnovu bodovnih lista potpisanih od strane svih članova potkomisije koji su učestvovali u ocjenjivanju plana i programa, što nije u skladu sa članom 4 Poslovnika.

Uvidom u Odluku o raspodjeli za 2013. godinu i uzorkom odabrane planove i programe, utvrđeno je da su pojedini članovi Komisije – potkomisija učestvovali u ocjenjivanju planova i programa organizacija koje su ih predložile za članove, što potvrđuju potpisi na zbirnim bodovnim listama, suprotno potpisanim Izjavama o nepristrasnosti. Ove činjenice dovode u pitanje objektivnost ocjenjivanja i upućuju na mogućnost postojanja konflikta interesa članova Komisije (odnosno potkomisija).

Komisija nije dostavila Vladi Izvještaj o radu za 2013. godinu, što je u suprotnosti sa članom 11 Uredbe, shodno kojem je bila u obavezi to učiniti do kraja prvog kvartala tekuće za prethodnu godinu.

O situaciji u oblasti finansiranja civilnog sektora iz državnih fondova se ukazuje i u poslednjem Izvještaju o napretku u Crnoj Gori. U tom dokumentu se apostrofira kako je neophodno uspostaviti transparentne Vladine procedure za saradnju sa civilnim sektorom a posebno u dijelu finansiranja nevladinih organizacija.

- ▶ **Novi saziv Komisije za dodjelu dijela prihoda od igara na sreću formiran je sredinom prošle godine te se u skladu sa tim, u ovoj oblasti, očekuju pozitivni pomaci.**

Ponižavajući status za potomke poslednje crnogorske dinastije

Usvajanjem zakona o statusu potomaka dinastije Petrović Njegoš 2011. godine stvoreni su i formalni uslovi da se regulišu pitanja od značaja za status potomaka ove dinastije koja je detronizovana 1918. godine. Sa druge strane stvoreni su uslovi i da potomci čuvaju i afirmišu tradiciju dinastije vršenjem kulturnih, humanitarnih i drugih nepolitičkih poslova u cilju afirmacije crnogorskog identiteta, kulture i tradicije.

Po članu 7 Zakona o statusu potomaka dinastije Petrović Njegoš predsjednik Crne Gore, predsjednik Skupštine i predsjednik Vlade mogu ovlastiti predstavnika potomaka dinastije da obavi pojedine protokolarne i nepolitičke poslove. Bitno je napomenuti da princ Nikola nikada nije tražio da mu se vrati sve što je pripadalo njegovoj porodici.

► Tek nakon urgencije Ambasade Velike Britanije, crnogorski princ Nikola je pozvan na prijem koji je organizovan povodom posjete britanskog princa Čarlsa Crnoj Gori

Međutim, u praksi je situacija posve drugačija pa prilikom posjete princa Čarlsa, britanskog prestolonasljednika, Crnoj Gori državni protokol je izostavio da pozove i princa Nikolu Petrovića. I to uprkos istorijskoj povezanosti Crne Gore preko princeze Ane Petrović (Ane von Batenberg) sa britanskom kraljevskom porodicom Vindzor. Crnogorski princ je tek posredstvom Ambasade Velike Britanije i njihove urgencije, pozvan da se susretne sa princom Čarlsom. Donedavni ministar vanjskih poslova i evropskih integracija Igor Lukšić je tom prilikom princu Nikoli Petroviću „velikodušno, na licu mjesta ponudio da zajedno dočekaju i uđu u kuću” prinčevih predaka. Član 12, istog zakona, potomcima dinastije daje na trajno korišćenje kuću kralja Nikole I Petrovića Njegoša na Njegušima. Kuća je ustupljena, ali ona propada. Država, do sada, nije uradila ništa, kako bi spriječila da takvo naslijeđe odoli zubu vremena. Isti član Zakona nalaže da će se potomcima dinastije izgraditi i dati u svojinu porodična kuća na Cetinju, površine do 300 metara kvadratnih, sa pripadajućim zemljištem površine do 5.000 kvadratnih metara, kao i dati u svojinu stan u Podgorici površine do 130 kvadratnih metara.

Tek nakon četiri godine od stupanja na snagu ovog Zakona, zemljište na Bajicama, gdje treba da se gradi kuća, preneseno je u vlasništvo Petrovićima. Do danas, kuća nije sagrađena.

Princ Nikola Petrović je 1990. godine utemeljio crnogorsko Bijenale koje je imalo podršku Vlade do 2004. godine, kada je ista Vlada obustavila finansijsku podršku za taj projekat. Odluka ministra kulture 2010. godine da Marina Abramović obnovi Bijenale, a ne princ Nikola, kao i činjenica da ga tim povodom niko nije kontaktirao niti pitao za mišljenje, najbolje oslikava odnos države prema njemu i dinastiji Petrovića.

► **Ljetnikovac Kralja Nikole u Nikšiću prepušten zubu vremena**

DRUŠTVENO NASLJEĐE

Kultura za privilegovane

ATAK

Kultura svake zemlje je pitanje njenog identiteta i ogledalo njenog nacionalnog bića. U tom smislu, Crna Gora ima dobre i važne umjetnike. Nakon decenije od crnogorske nezavisnosti, može se konstatovati da je kulturna politika zemlje vođena na različite načine. Tu se prepoznaju izvjesni pomaci u smislu upućivanja građana na kulturu putem raznih festivala i smotri umjetnosti, međutim, na neki značajniji iskorak još uvijek se čeka. Za početak, Crna Gora je u prošloj deceniji dobila ime za svoj jezik i fakultet na kom se taj jezik izučava.

U jednom od nacionalnih progama za razvoj kulture Crne Gore stoji da se na postulatima Evropske unije nalaze temelji crnogorskog kulturnog identiteta. Politiku u oblasti kulture, Evropska unija najčešće određuje kao „jedinstvo u raznolikosti“. Crna Gora je sredinom 2006. godine postala 192. država - članica Ujedinjenih nacija, a godinu kasnije punopravna članica Savjeta Evrope, čime je u obavezi da poštuje dokumenta ovih instanci. I Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, naša država se obavezala da će unapređivati kulturnu saradnju.

Ministarstvo kulture je do sada koordiniralo dva najznačajnija programa EU, mahom namijenjena NVO sektoru, ali i institucijama kulture: Kultura 2007 - 2013 i Evropa za građane 2012. U kategoriji Kultura 2007 - 2013, za otprilike četiri godine funkcionisanja, kandidovana su 33 projekta iz oblasti prevodenja, izdavaštva, evropski kulturni festivali..., a podršku je dobilo šest projekata. Godišnja crnogorska kontribucija je bila oko 20.000 eura, a ukupna podrška ovim projektima za četiri godine bila je 150.000 eura. Treba podsjetiti i na jedan od najdugotrajnijih programa Ministarstva kulture od vremena nezavisnosti do danas, a to je program „Crna Gora jedna kulturna adresa“. Projekat „Program razvoja kulture u opštinama na sjeveru Crne Gore“, čiji je inicijator Ministarstvo kulture počeo je da se realizuje 2009. godine i crnogorska Vlada je za tu namjenu izdvojila 5,65 miliona eura, od čega je za programske sadržaje utrošeno oko milion eura.

Ne samo u periodu tranzicije ili u deset godina nezavisnosti, promocija kulturne politike Crne Gore svodila se uglavnom na pojedinačne inicijative, a rijetko na strateški dobro osmišljen program i u saglasju s nacionalnim interesima upotrebljiv državni koncept. Što se tiče novca iz budžeta Crne Gore, u izdvajanju za kulturu uvijek se osjećala „naklonost“ prema pozorišnoj djelatnosti, tačnije Crnogorskom narodnom pozorištu i ljetnjim festivalima kontrolisanim od ljudi vezanih za ovu instituciju. Većina ostalih institucija nalazila se u položaju dobijanja mrvica od ostatka ukupnog budžeta za kulturu.

► **U proteklih 10 godina nezavisnosti nije bilo značajnijih pozorišnih događaja, bar ne značajnih za ostatak Evrope ili svijeta**

Crna Gora još uvijek nema kinematografiju dovoljno razvijenu i dovoljno iskusnu da bi ostvarila na tom polju neke značajnije rezultate. U posljednjih 10 godina donijet je Zakon o kinematografiji, a očekuje se formiranje Filmskog centra, koji bi se između ostalog pozabavio jednim od ključnih pitanja za crnogorsku kinematografiju, a to je – zašto Crna Gora još uvijek nije članica ozbiljnih evropskih ili svjetskih filmskih fondova?

Prema ovogodišnjem planu budžeta Ministarstvu kulture pripalo je 6,79 miliona što je skoro 700.000 eura više nego prošle godine. I dalje su aktuelni konkursi za sufinansiranje projekata iz kulture, naravno, bez mogućnosti učešća civilnog sektora. U civilnom sektoru, u posljednjih 10 godina pojavilo se nekoliko značajnih organizacija koje se bave kulturom, a mnoge, nekad institucije od državnog značaja, pretvorene su u NVO organizacije. Za njih još uvijek nema mjesta na konkursima resornog Ministarstva, čime je u značajnoj mjeri onemogućeno funkcionisanje velikog broja udruženja likovnih umjetnika, izdavača, muzičara, pozorišnih djelatnika...

Ostaje nada da će decenije pred nama Crnu Goru učiniti otvorenijom i boljom za ljude koji vole umjetnost i one koji se njom se bave, jer na kraju, ostaju samo ona svjedočanstva koje umjetnici ostavljaju, koja su trag da je jedna zemlja nekad postojala i nešto značila u svom vremenu.

ZBUNJUJUĆI KRITERIJUMI

Ko su crnogorski “istaknuti kulturni stvaraoci”?

Zakon o kulturi predviđa da Vlada Crne Gore, na predlog Ministarstva kulture, dodjeljuje status “istaknuti kulturni stvaralac” umjetniku ili stručnjaku u kulturi čija su djela i stvaralaštvo od izuzetnog značaja za Crnu Goru.

Oni imaju pravo na doživotnu mjesečnu naknadu od dana dodjele statusa i to u visini jedne do dvije prosječne neto zarade u Crnoj Gori (koja je u martu ove godine iznosila 488 eura).

Prema uslovima koje je odredila Vlada i predlogu Ministarstva kulture status, između ostalih, nijesu dobili:

- ▶ Miodrag Šćepanović, vajar, dobitnik prve nagrade na Jesenjem salonu u Parizu.
- ▶ Vlatko Gilić, reditelj, koga je NBC uvrstio u listu 50 najboljih reditelja svijeta. Dobitnik je i srebrnog medvjeda na festivalu u Berlinu.
- ▶ Darinka Matić Marović, proslavljena dirigentica.
- ▶ Miloš Karadaglić, svjetski priznat gitarista.

Za stvaralaštvo od izuzetnog značaja za kulturu

Status istaknutog umjetnika, između ostalih, dobili su: Aleksić Svetozar Purko, Banjević Branko, Bošković Radojica, Brković Jevrem, Dapčević Gojko, Đurović Žarko, Glamočak Zlatko, Janković Filip, Karadžić Dragan, Keković Aleksandar, Kilibarda Novak, Mićunović Branislav, Mijušković Miodrag Mijo, Pavičević Milija, Pavlović Milika, Pejović Pavle, Popović Branimir, Popović Milorad, Plamenac Vladislav, Radović Veljko, Stojović Milorad, Todorović Rajko, Vavić Nikola, Vujošević Nikola, Vulcanović Vojislav, Vojvodić Radmila...

ZEMLJA EVROPSKIH ŠAMPIONA

Sport je visokopolitizovan

Crna Gora je, trenutno, jedina država evropskog kontinenta koja sa centralnog budžeta finansira i krovne sportske organizacije (saveze) i osnovne sportske organizacije (klubove) dok Crnogorski olimpijski komitet ima posebnu stavku u Budžetu Crne Gore što sistem finansiranja sporta dodatno komplikuje. Osnovnim strateškim dokumentima nijesu tretirana finansijska sredstva namijenjena razvoju sporta od prihoda od igara na sreću, što imajući u vidu prethodno, čini dovoljno sistemskih anomalija za sveobuhvatnu analizu i prilagođavanje postojećeg sistema finansiranja sporta po ugledu na važeće međunarodne preporuke i standarde.

Sport u Crnoj Gori je visokopolitizovan. Rijetki su primjeri da u rukovodstvu Saveza ne sjede funkcioneri vladajućih partija, a to je najvidljivije kada se analiziraju izvršni odbori nacionalnih saveza najpopularnijih sportova poput fudbala, košarke, rukometa...

Nepotizam u Skijaškom savezu

Poseban problem je i nepotizam, koji je najvidljiviji u Skijaškom savezu Crne Gore. Porodica Kosić drži sve moguće pozicije u alpskoj sekciji Saveza. Otac je selektor, sin reprezentativac, majka mjerilac vremena na cilju, a kćerka trener.

► **Za zemlju evropskih šampiona, sport je na marginama**

DRŽAVA: SERVIS GRAĐANA

Foto: www.volimpodgoricu.me

OMBUDSMAN, DRŽAVNA REVIZORKA INSTITUCIJA, USTAVNI SUD

Opstrukcija progresa

Četvrta grana vlasti, koja je u posljednje vrijeme napravila značajne pomake i ima tendenciju jačanja nezavisnosti, nailazi na različite vrste opstrukcija. Pozitivni trendovi razvoja ovih institucija se posmatraju kroz činjenice da nemaju naslijeđe iz nedemokratskog perioda, te da kao nofomirane mnogo brže napreduju i ostvaruju funkciju. Njihova profesionalizacija se usporava na više načina. Nezavisni regulatori, ali i ostale institucije ove grane, neadekvatno su vrednovane kroz Zakon o zaradama u javnom sektoru. Kod drugih se usporava proces imenovanja članova Savjeta kroz Skupštinu dok se za treće ne opredjeljuje dovoljno novca kroz budžet ili ih, naprosto, ograničavaju loša zakonska rješenja.

Posljednji Izvještaj Evropske komisije o napretku Crne Gore ukazuje:

„Institucionalni kapacitet Državne revizorske institucije (DRI) je i dalje razlog za brigu. DRI bi trebalo da ima ukupno 83 zaposlena lica. Do danas, DRI ima 39 revizora, što je polovina od predviđenog broja. Ovo je nedovoljno za odgovornosti DRI, uključujući i povećanje od 20 odsto u broju revizija u planu revizija DRI za 2015. Ograničen poslovni prostor onemogućava primanje novih zaposlenih lica. DRI je ostvarila napredak u sprovođenju Strateškog razvojnog plana za period 2012 - 2017, i usvojila novi poslovnik u januaru. Sadrži strukturisanu politiku obuke, uključujući i program sertifikacije: 70 odsto eksternih revizora je sertifikovano.“

„...Sprovođenje preporuka DRI je potrebno poboljšati. Vlada je uspostavila formalni mehanizam za praćenje preporuka eksterne revizije, ali nedostaje transparentnosti i nema postavljenih rokova za rješavanje slabosti. Kapacitet Skupštine da osigura efektivno istraživanje nad cijelim budžetskim procesom, uključujući revizorske izvještaje i preporuke DRI, potrebno je poboljšati.“

Evropska komisija ističe da je Ustavni sud u 2014. godini riješio više nego tri puta veći broj predmeta u odnosu na prethodnu godinu, ali da je neophodno dodatno poboljšati njegovu efikasnost u cilju izlaženja na kraj sa zaostalim predmetima i prilivom novih predmeta, ali i kako bi se predmeti rješavali u zakonski predviđenom roku od 18 mjeseci.

Institucija Ombudsmana je, prema izvještaju za prošlu godinu, dostigla najveću efikasnost u procesuiranju žalbi građana od čak 98 procenata. Ipak, prema mišljenju Evropske komisije, kapaciteti ove institucije da na djelotvoran način rješava žalbe i dalje su ograničeni, a njenu unutrašnju organizaciju neophodno je ojačati kako bi sprovodila svoja široka ovlaštenja.

► **DRI ima samo 39 revizora, što je polovina predviđenog broja**

„Sveukupno posmatrano, ključne institucije zadužene za politiku ljudskih prava, uključujući nadležno Ministarstvo, nemaju dovoljno kadra, dok je postojećem kadru potrebna dalja obuka, prvenstveno o međunarodnim standardima u oblasti ljudskih prava.“

Iz EK ukazuju i na to da tužilaštvo ima vodeću ulogu u krivičnim istragama ali da, u praksi, saradnja između policije i tužilaštva u pretkrivičnim postupcima treba da se poboljša kao i kapaciteti za sprovođenje finansijskih istraga. Prema njihovoj ocjeni Specijalnom tužilačkom odjeljenju u sklopu Vrhovnog državnog tužilaštva nedostajao je direktan pristup relevantnim bazama podataka i specijalizovano ekspertsko znanje. Iako je novo Specijalno tužilaštvo za borbu protiv korupcije, organizovanog kriminala, ratnih zločina, terorizma i pranja novca počelo sa radom u julu, proces zapošljavanja specijalnih tužilaca i specijalizovanih stručnjaka još uvijek nije završen.

„Borbu protiv korupcije ograničavaju česte izmjene zakonodavstva i poništavanje presuda na osnovu žalbi, koje se, uglavnom, odnose na tehničke stvari. Većina navoda o korupciji koje prima državno tužilaštvo dolazi od predstavnika javnosti, NVO i privatnih preduzeća. Veoma mali broj slučajeva je dostavljen od strane policije, a gotovo da nema žalbi koje su rezultat administrativnih kontrola i revizorskih tijela“, zaključuje se u Izveštaju Evropske komisije o napretku Crne Gore.

Neophodno da Ustavni sud bude efikasniji

Ustavni sud je od nezavisnosti Crne Gore imao više faza u svom radu. Uvođenjem instituta ustavne žalbe 2007. godine Ustavni sud je proširio svoju nadležnost. Kvalitet rada u tom periodu kvalifikuje Evropski sud za ljudska prava koji kroz presude "Mijušković protiv Crne Gore" i "Živaljević protiv Crne Gore" ukazuje da je ustavna žalba nedjelotvoran pravni lijek. Sa promjenama u sudu 2014. godine povećana je i efikasnost što je potvrdio i Evropski sud krajem prošle godine konstatujući da je ustavna žalba u Crnoj Gori efikasno pravno sredstvo.

Rad Ustavnog suda

	2011.	2012.	2013.	2014.
Ukupno predmeta	1.376	1.537	1.529	3.088
Riješeno predmeta	574	603	427	1.692
Ukupno primljeno predmeta	840	747	759	1.736
Ukupno primljeno predmeta iz oblasti Normativna kontrola	120	106	101	107
Ukupno primljeno predmeta iz oblasti Ustavne žalbe	720	641	759	772
Prenešeno predmeta iz ranijih godina	536	790	770	1.352
Nezavršeno predmeta	790	919	1.352	1.396
Nezavršeno predmeta iz 2008. godine	10	3	/	/
Nezavršeno predmeta iz 2009. godine	12	3	1	/
Nezavršeno predmeta iz 2010. godine	167	51	17	/
Nezavršeno predmeta iz 2011. godine	581	291	155	19
Nezavršeno predmeta iz 2012. godine	/	569	384	214
Nezavršeno predmeta iz 2013. godine	/	/	795	475
Nezavršeno predmeta iz 2014. godine	/	/	/	688
Nezavršeno predmeta iz oblasti Normativna kontrola	143	146	185	199
Nezavršeno predmeta iz oblasti Ustavne žalbe	646	770	1.167	1.196

IZBORI U CRNOJ GORI

Građani nemaju povjerenja u izborni proces

U Crnoj Gori je od proglašenja nezavisnosti održano pet nacionalnih izbora, troje parlamentarnih i dvoje predsjedničkih.

Parlamentarni izbori 2006.

Na prvim parlamentarnim izborima nakon obnove nezavisnosti, održanim 10. septembra 2006. godine, učestvovalo je 12 izbornih lista, od kojih je osam uspjelo da osvoji dovoljan broj glasova za ulazak u Parlament. Ukupno je glasalo 345.757 birača.

Izborna lista	Broj osvojenih glasova	Broj osvojenih mandata
KOALICIJA ZA EVROPSKU CRNU GORU – MILO ĐUKANOVIĆ – DPS-SDP	164.737	41
SRPSKA LISTA – ANDRIJA MANDIĆ	49.730	12
SNP-NS-DSS-KOALICIJA: SOCIJALISTIČKA NARODNA PARTIJA CRNE GORE, NARODNA STRANKA I DEMOKRATSKA SRPSKA STRANKA	47.683	11
POKRET ZA PROMJENE – NEBOJŠA MEDOJEVIĆ	44.483	11
“LIBERALI I BOŠNJAČKA STRANKA-ISPRAVNI U PROŠLOSTI, PRAVI ZA BUDUĆNOST“ MIODRAG MIKO ŽIVKOVIĆ	12.748	3
DUA – FERHAT DINOŠA	3.693	1
KOALICIJA DEMOKRATSKI SAVEZ U CRNOJ GORI – PARTIJA DEMOKRATSKOG PROSPERITETA, MEHMET BARDHI	4.373	1
“ALBANSKA ALTERNATIVA“	2.656	1

Misija OSCE/ODIHR je ocijenila da je izborni proces uglavnom protekao u skladu sa preuzetim obavezama OEBS-a i ostalim međunarodnim standardima za demokratske izbore, iako ostaje da se riješi određeni broj izazova koji se ponavljaju. Centar za demokratsku tranziciju (CDT) je kritikovao nespremnost vlasti da dobre prakse i procedure ustanovljene na referendumu o nezavisnosti inkorporira i u izbornu zakonodavstvo.

Predsjednički izbori 2008.

Prvi predsjednički izbori, nakon obnove nezavisnosti, održani su 6. aprila 2008. godine. Ukupno je glasalo 334.455 birača. Na izborima su učestvovala četiri kandidata, a kandidat Filip Vujanović je osvojio više od polovine važećih glasova birača koji su glasali, čime je u prvom krugu izbora izabran za Predsjednika Crne Gore.

Kandidat	Broj osvojenih glasova
Filip Vujanović	171.118
Andrija Mandić	64.473
Nebojša Medojević	54.874
Srdan Milić	39.316

OSCE/ODIHR i PACE su ustvrdili da su skoro svi aspekti izbora bili u skladu sa obavezama preuzetim od OSCE-a i standardima Savjeta Evrope za demokratske izbore. Istaknuto je i da su kontinuirani dokazi o postojanju nejasne razlike između države i partijskih struktura i dalje u suprotnosti sa Kopenhavskim dokumentom. Pored toga, CDT je ukazivao i na kontradiktornosti i nedostatke u izbornim zakonima, i kašnjenje u usklađivanju izbornog zakonodavstva sa Ustavom Crne Gore.

Parlamentarni izbori 2009.

Na parlamentarnim izborima održanim 29. marta 2009. godine, učestvovalo je 16 izbornih lista, od kojih je osam osvojilo poslaničke mandate. Ukupno je glasalo 329.819 birača.

Izborna lista	Broj osvojenih glasova	Broj osvojenih mandata
EVROPSKA CRNA GORA – MILO ĐUKANOVIĆ	168.290	48
SNP- SOCIJALISTIČKA NARODNA PARTIJA CRNE GORE – SRĐAN MILIĆ	54.547	16
NOVA SRPSKA DEMOKRATIJA – ANDRIJA MANDIĆ	29.883	8
POKRET ZA PROMJENE – MOŽEMO – NEBOJŠA MEDOJEVIĆ	19.546	5
UDSH – DUA FERHAT DINOSHA	4.747	1
FORCA – NAZIF CUNGU	2.939	1
ALBANSKA LISTA – LISTA SHQIPTARE: DEMOKRATSKI SAVEZ U CRNOJ GORI – LIDHJA DEMOKRATIKE NË MAL TË ZI – MEHMET BARDHI & ALBANSKA ALTERNATIVA – ALTERNATIVA SHQIPTARE – GJERGJ CAMAJ	2.898	1
„ALBANSKA KOALICIJA – PERSPEKTIVA” „KOALICIONI SHQIPTAR – PERSPEKTIVA”	2.619	1

Posmatračka misija OSCE/ODIHR, OSCE PA i PACE je ocijenila da su izbori ispunili skoro sve zahtjeve OSCE-a i Savjeta Evrope, mada je i ovaj izborni proces podvukao potrebu za daljim demokratskim razvojem. Glavni izazov je povjerenje javnosti. Česti navodi o izbornim prevarama i miješanje državnih i partijskih struktura, stvorili su negativnu atmosferu među mnogim glasačima.

CDT je ocijenio da su izbori uglavnom sprovedeni uz poštovanje zakona i fundamentalnih sloboda, ali uz nedovoljno inkorporiranje preporuka međunarodne zajednice koje su date u cilju povećanja demokratskog potencijala izbornog zakonodavstva, i pozvao novi saziv parlamenta da počne sa ozbiljnim radom na reformi izbornog zakonodavstva.

U septembru 2011. godine, nakon četvorogodišnjih pregovora, Skupština Crne Gore je usvojila izmjene i dopune Zakona o izboru odbornika i poslanika. Harmonizacija izbornog zakonodavstva sa Ustavom Crne Gore je bila jedan od ključnih uslova EU za otvaranje pristupnih pregovora sa Crnom Gorom. Izmjenama su usvojene neke, ali ne sve, preporuke OSCE/ODIHR i Venecijanske komisije. Za usvajanje zakona bila je potrebna dvotrećinska većina. Albanske nacionalne partije nijesu dale podršku zakonu, izražavajući zabrinutost da će nove odredbe negativno uticati na predstavljenost građana albanske nacionalnosti u parlamentu. Tokom 2011. i 2012. godine pristupilo se i izmjenama Zakona o finansiranju političkih partija, budući da su NVO ukazivale na finansiranje kampanje kao jedan od ključnih problema izbornog procesa.

Parlamentarni izbori 2012.

Na parlamentarnim izborima održanim 14. oktobra 2012. godine, učestvovalo je 13 izbornih lista, od kojih je osam osvojilo poslaničke mandate. Ukupno je glasalo 362.714 birača.

Izborna lista	Broj osvojenih glasova	Broj osvojenih mandata
KOALICIJA EVROPSKA CRNA GORA – MILO ĐUKANOVIĆ	165.380	39
DEMOKRATSKI FRONT – MIOBRAG LEKIĆ	82.773	20
SNP – SOCIJALISTIČKA NARODNA PARTIJA CRNE GORE- I RIJEČ I DJELO	40.131	9
“POZITIVNA CRNA GORA – DARKO PAJOVIĆ”	29.881	7
BOŠNJAČKA STRANKA – RAFET HUSOVIĆ	15.124	3
FORCA ZA JEDINSTVO - FORCA PËR BASHKIM – Genci Nimanbegu – Vasef Sinishtaj – Zana Sarvan	5.244	1
ALBANSKA KOALICIJA: DEMOKRATSKI SAVEZ U CRNOJ GORI, DEMOKRATSKA PARTIJA I ALBANSKA ALTERNATIVA KOALICIONI SHQIPTAR: LIDHJA DEMOKRATIKE NË MAL TË ZI, PARTIA DEMOKRATIKE DHE ALTERNATIVA SHQIPTARE	3.824	1
HRVATSKA GRAĐANSKA INICIJATIVA (HGI) – ODLUČNO	1.470	1

Ograničena OSCE/ODIHR misija je ocijenila da su izbori protekli u mirnoj i pluralističkoj atmosferi, uz dalje usaglašavanje načina sprovođenja demokratskih izbora sa opredjeljenjima OEBS-a. Međutim, konstatovano je i da veliki broj navoda o preplitanju državnih i partijskih aktivnosti i o izbornim neregularnostima ukazuje na nedostatak povjerenja javnosti u izborni proces. Preporučeno je da treba unaprijediti sastavljanje biračkih spiskova, nadzor nad finansiranjem predizbornih kampanja i razmatranje prigovora kako bi se ulilo veće povjerenje javnosti u izborni proces.

Predsjednički izbori 2013.

Na predsjedničkim izborima održanim 7. aprila 2013. godine učestvovala su dva kandidata – Filip Vujanović i Miodrag Lekić. Ukupno je glasalo 326.803 birača. Filip Vujanović je osvojio 161.940 glasova, a Miodrag Lekić 154.289 glasova.

Izbore je obilježilo osporavanje ustavnosti treće po redu kandidature Filipa Vujanovića za Predsjednika, koja je pravno okončana na način što je Ustavni sud ocijenio da kandidovanje nije suprotno Ustavu, ali je nastavila da opterećuje proces u političkom smislu. Pored toga, izbori su bili opterećeni brojnim navodima o zloupotrebama državnih i opštinskih resursa, u izborne svrhe od strane vladajuće partije. Misija OSCE/ODIHR je ponovila da nejasna linija razdvajanja između države i partije nije u skladu sa stavom 5.4 Kopenhaškog dokumenta OEBS-a iz 1990. godine. Ovaj problem je kulminirao kroz „Aferu Snimak“ – kada su objavljeni snimci na kojima državni funkcioneri i funkcioneri DPS-a razgovaraju o sistemu selektivnog zapošljavanja svojih pristalica.

Izborni dan je protekao u atmosferi nepovjerenja, i po prvi put od 2000. godine – bez prisustva posmatrača nevladinih organizacija. U noći izbora oba kandidata su proglasila pobjedu, a pristalice Miodraga Lekića nijesu prihvatile rezultat izbora, iznoseći navode o brojnim nepravilnostima.

„Afera Snimak“ i dešavanja tokom predsjedničkih izbora rezultirali su formiranjem parlamentarne radne grupe koja je dobila zadatak da radi na izgradnji povjerenja u izbore kroz zakonodavne promjene. Tokom 2013. i 2014. godine, Parlament je zajedno sa predstavnicima NVO sektora i međunarodne zajednice pripremio i usvojio izmjene Zakona o izboru odbornika i poslanika, i novi Zakon o biračkom spisku i Zakon o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja. Rad na izbornom zakonodavstvu pratila je ozbiljna politička kriza, protesti dijela opozicije, i pregovori o prelaznoj vladi čiji bi zadatak bio organizovanje fer i slobodnih izbora. U godini obilježavanja decenije od obnove nezavisnosti održavaju se parlamentarni izbori, na kojima je potrebno u potpunosti primjeniti izbornu zakonodavstvo.

61%

građana ne vjeruje da su izbori fer i slobodni (istraživanje CDT- a, februar 2016)

KRŠENJA PRAVILA IGRE

“Jedan zaposleni, to su četiri glasa”

Još uvijek je svježe sjećanje na snimak poznat kao “Mašane prelomi u glavi” gdje su aktivisti Demokratske partije socijalista (DPS) i Državne bezbjednosti ubjeđivali zetskog domaćina da glasa te 2006. godine za nezavisnu Crnu Goru a zauzvrat će mu biti plaćeni računi za struju. Iako je postojao i video zapis ovog događaja, sve je ostalo bez reakcije nadležnih državnih organa i niko nije procesuiran.

Afera „Snimak“ iz 2012. godine je kroz audio snimke sa sjednica DPS-a pokazala kako se zloupotrebljavaju javni fondovi i institucije za partijske političke ciljeve. Preko Zavoda za zapošljavanje i projekata, formula sigurnog glasa: “nastojaćemo da zaposlimo isključivo naše ljude, članove DPS-a. Jedan zaposleni to su četiri glasa. Ako uspijemo da zaposlimo našeg čovjeka smanjili smo njima jedan glas, a povećali nama.”

Sudski epilog je pokazao da je većina krivičnih prijava, dostavljenih tužilaštvu u vezi sa ovom aferom, odbačena.

► Evropski parlament pozvao je Crnu Goru da primjerenije politički odgovori na aferu "Snimak"

Jednokratne socijalne pomoći u Pljevljima, uoči izbora 2012. godine, bile su povod za nove krivične prijave. Prvostepenom presudom 10 optuženih je oslobođeno od optužbi zbog nedostatka dokaza. Viši sud u Bijelom Polju je u februaru 2015. godine revidirao odluku Osnovnog suda u Pljevljima od septembra 2014, i izrekao strožije kazne za direktora Centra za socijalni rad i službenika te ustanove. Ostali su imali ponovno suđenje koje je završeno izricanjem uslovnih zatvorskih kazni od šest mjeseci.

Podgorički Osnovni sud je u maju 2015. godine osudio pet osoba za kupovinu ličnih karata u ime vladajućeg DPS-a prije podgoričkih lokalnih izbora u maju 2014. Jedan od optuženih osuđen je na pet mjeseci zatvora a ostali su dobili uslovne kazne. Šest lica je oslobođeno svih optužbi. Istraga nije uspjela da rasvijetli ko je nalogodavac kupovine ličnih karata.

Od 10 krivičnih prijava, koliko ih je Socijalistička narodna partija (SNP) podnijela protiv odgovornih lica zbog zloupotrebe prava glasanja u toku predsjedničkih izbora 2008. i lokalnih 2013. godine, državno tužilaštvo odbacilo je polovinu, dok je sudbina preostalih neizvjesna.

Po pitanju izbora i izbornih zloupotreba u posljednjem Izvještaju o napretku Crne Gore Evropska komisija jasno ukazuje da „sudski epilog u vezi sa navodnom zloupotrebom javnih fondova u partijske svrhe mora biti završen i osigurana politička odgovornost u vezi sa tim“.

Evropski parlament, u poslednjoj rezoluciji o Crnoj Gori iz marta ove godine, “poziva Vladu da u cijelosti sprovede novo izbornu zakonodavstvo prije novih izbora, i da dodatno ojača Državnu izbornu komisiju koja treba uspješno da izvršava zadatke iz svog mandata”. Iz Evropskog Parlamenta su konstatovali da postoji napredak u pratećoj pravosudnoj istrazi afere “Snimak”, ali apeluju da se ponovo istraje u potrebi za primjerenijim političkim odgovorom.

Slučajevi:

- ▶ Odbor za izbor i imenovanje SO Pljevlja podržao je izbor Nade Borović za odbornicu DPS-a, uprkos činjenici da je pravosnažno osuđena za zlupotebe tokom izbora. Ona je, zajedno sa devet aktivista DPS-a, osuđena na šest mjeseci zatvora uslovno, zbog zloupotreba prilikom raspodjele jednokratne novčane pomoći.
- ▶ Predsjednik Crne Gore Filip Vujanović pomilovao je aktivistu Demokratske partije socijalista (DPS) Petra Koljčevića, osuđenog zbog falsifikovanja pet potpisa u biračkom spisku na predsjedničkim izborima 2008. godine. Koljčević je, zbog falsifikovanja potpisa 14 osoba, osuđen na 30 dana zatvora i isplatu 759 eura sudskih troškova.
- ▶ Zoran Jelić, jedan od glavnih aktera afere “Snimak” i dalje je poslanik u Skupštini Crne Gore

PARTNERSTVO OTVORENIH VLADA

Sud dokazao samovolju jednog čovjeka

Globalna inicijativa Partnerstvo otvorenih Vlada (POV) ima za cilj da pomogne vladama da budu što transparentnije, efikasnije i pouzdanije — sa institucijama koje osposobljavaju i motivišu ljude da reaguju. Vlada Crne Gore je 2011. godine pristupila POV-u, a ubrzo kasnije i formirala Operativni tim za implementaciju Partnerstva otvorenih vlada koji je bio sastavljen od predstavnika Vlade i civilnog sektora. Međutim nakon skoro pet godina od pristupanja Partnerstvu otvorenih vlada, imali smo kreiranje prilično lošeg prvog Akcionog plana, uopštenog i bez jasnih indikatora za praćenje implementacije, a na kraju još lošiju njegovu implementaciju.

Posvećenost Operativnog tima u poboljšanju postojećih rješenja na čelu sa prethodnim rukovodiocem, bila je na zavidnom nivou, međutim Vlada je pokazala nedostatak političke volje da prijedloge i sugestije usvoji, čime je stavila do znanja da ne želi na suštinski način da radi na ispunjavanju svih ovih ciljeva.

Dolaskom novog šefa vladine Službe za odnose sa javnošću Srđana Kusovca, prestaje adekvatna komunikacija sa civilnim sektorom, sve inicijative i alatke koje su se realizovale do tada uslijed loše implementacije ulaze u fazu svog praktičnog gašenja, a izvještaja o realizaciji bilo kojeg od pomenutih projekata, pa i Akcionog plana - više nije bilo.

Krajem 2014. godine Služba za odnose sa javnošću u okviru Generalnog sekretarijata je pokrenuo proceduru formiranja novog Operativnog tima a za predstavnike civilnog sektora raspisan je Javni poziv u saradnji sa Kancelarijom za saradnju sa nevladinim organizacijama. Nakon završenog javnog poziva, fomiran je Operativni tim uz grubo kršenje svih procedura koje imaju za cilj da obezbijede transparentnost, nezavisnost i profesionalnost u procesu odlučivanja.

- **Rukovodilac Službe za odnose sa javnošću Vlade Crne Gore, Srđan Kusovac, direktno je uticao da izbor članova Operativnog tima ispred NVO-a bude nelegitiman i nelegalan.**

Rukovodilac Službe za odnose sa javnošću Vlade Crne Gore je načinio niz prestupa kojima je direktno uticao na nelegitiman i nelegalan izbor članova Operativnog tima ispred nevladinih organizacija. To je i dokazala presuda Upravnog suda kojom je ova Odluka poništena. Nakon toga, šef vladine Službe za odnose sa javnošću je načinio korak dalje predloživši Vladi novu Odluku kojom se definiše potreba formiranja novog Operativnog tima (ali ovoga puta sa novim nazivom). Kompletna procedura sprovedena je uz kršenje osnovnih pravila postupka a na kraju uz samovoljno odlučivanje jedne osobe. Šef Službe je za dvije oblasti u Timu postavio dva predstavnika civilnog sektora za koje je i sam u prvom krugu konstatovao da nijesu ispunili uslove propisane pozivom, a između dva jednaka kandidata odlučio mimo procedura, subjektivno i bez obrazloženja o kriterijumima.

Imajući u vidu štetnost koju je nanijelo ovakvo postupanje i rad jednog državnog službenika, kada su u pitanju procesi povećanja transparentnosti, odgovornosti, nezavisnosti i profesionalizma (sve ono za šta treba da se zalaže tim na čijem je čelu bio) Građanska alijansa je nakon konačne presude Upravnog suda pokrenula i krivičnu prijavu protiv šefa Službe za odnose sa javnošću Vlade Crne Gore.

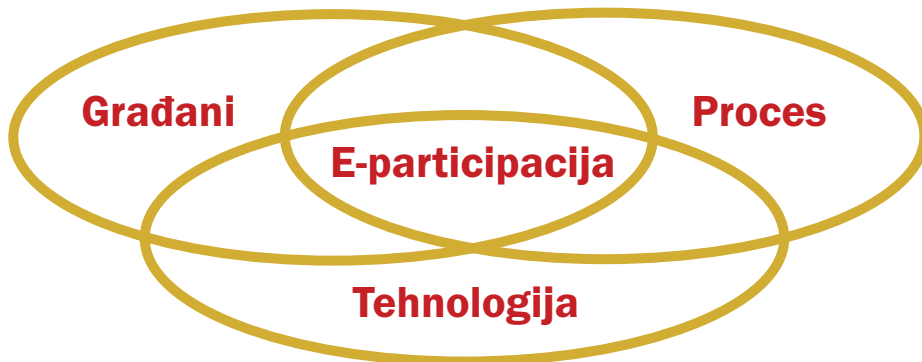
KORIŠĆENJE MODERNIH TEHNOLOGIJA ZA PARTICIPACIJU GRAĐANA

Jedna peticija za četiri godine

Glas građana e-peticije je portal koji ima za cilj da omogući građanima da participiraju u procesu kreiranja javnih politika na način što će podnositi peticije Vladi Crne Gore u elektronskoj formi tj. onlajn putem. Projekat je zvanično pušten u rad oktobra 2012. godine a realizovan je u saradnji sa Programom Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) kancelarija u Podgorici. Portal "Glas građana" omogućava svakom crnogorskom punoljetnom državljaninu koji ima biometrijsku ličnu kartu, kao i strancu sa stalnim nastanjenjem u Crnoj Gori koji posjeduje ličnu kartu za strance, da podnesu peticiju iz bilo koje oblasti u okviru nadležnosti Vlade Crne Gore.

U dosadašnjem periodu od 42 mjeseca izglasane su svega dvije peticije dok je ukupno podnijeto 46 peticija, 24 nijesu uspjele sakupiti dovoljan broj potpisa a 20 njih je odbijeno zbog neispunjavanja uslova.

Podršku je dobila peticija kojom se zahtijeva hitna izgradnja i/ili dogradnja vrtića u Podgorici, Baru i drugim opštinama gdje je prisutan problem ograničenih smještajnih kapaciteta. Izglasana je krajem 2012. godine a kasnije i usvojena na sjednici Vlade. Realizacija te peticije je u toku Druga peticija "Da ime Policijske akademije u Danilovgradu nosi ime Slavoljub Slavko Ščekić", izglasana je početkom 2013. godine, ali je nakon toga odbijena na sjednici Vlade. Nedostatak platforme ogleda se u činjenici da je podrška za ove dvije inicijative sakupljena i tzv. oflajn putem, tačnije potpisivanjem peticija po trgovima gradova, što implicira da platforma nije u potpunosti uspjela da obezbijedi ono zbog čega je prvobitno i kreirana - da omogući građanima da lakše i jednostavnije participiraju.

Vlada je zadužila Operativni tim da radi na pripremi preporuka za unapređenje ovog portala da bi kasnije odbila dio bitnih zaključaka tog tijela. Neke od ključnih sugestija bile su: smanjenje potrebnog broja potpisa sa 6.000 na 3.000 što odgovara informatičkoj pismenosti, stepenu upotrebe interneta u Crnoj Gori kao i ukupnim socioekonomskim uslovima koji postoje, i povećanje vremenskog roka u kojem je potrebno prikupiti potpise sa dva na tri mjeseca. Platforma „Glas građana“ nije obezbjeđena na albanskom i romskom jeziku, ne pruža mogućnost obraćanja lokalnim samoupravama dok dodatne komplikacije i traženje suvišnih podataka udaljavaju građane od pružanja podrške peticijama.

Odbijanjem najbitnijih sugestija, Vlada nije pokazala da dijeli kapacitete Operativnog tima pa se nije prevazišla postojeća situaciju u kojoj postoji platforma koja je zbog neadekvatnih kriterijuma obesmišljena. Činjenica da već godinu i po nema aktivnih peticija na ovom portalu kao i da za isti period nijedna nije podnijeta zapravo najbolje svjedoči o funkcionalnosti ovog instrumenta.

Da li će se ovakvim ograničenjima i nedostacima građani potpuno obeshrabriti i izgubiti povjerenje i entuzijazam za buduće slične projekte, koji će se sprovoditi u okviru Partnerstva otvorenih vlada, i da li se ovakvom implementacijom Partnerstva zaista ispunjavaju krajnji ciljevi zbog kojih je platforma i pokrenuta?

The screenshot shows the homepage of the 'Glas građana' e-Peticije website. The header features the Montenegrin coat of arms and the title 'Glas građana e-Peticije latinica | ćirilica'. A navigation menu includes 'Početna', 'Peticije', 'Dokumentacija', 'Uputstva', 'Novosti', and 'Kontakt'. The main content area is titled 'e-Peticije' and contains a photo of a person at a computer workstation, a text block with a welcome message and details about the portal, and a statistics table. Two buttons are visible: 'Glasaj za peticiju >>' and 'Podnesi peticiju >>'. At the bottom, there are three category links: 'Najnovije peticije', 'Peticije koje ističu', and 'Peticije sa najviše glasova'.

Glas građana
e-Peticije
latinica | ćirilica

Početna Peticije Dokumentacija Uputstva Novosti Kontakt

e-Peticije

Poštovani građani,

Dobrodošli na „Glas građana“ – portal na kome svaki punoljetni državljanin Crne Gore ili stranac sa stalnim nastanjenjem u našoj zemlji može podnijeti ili glasati za elektronsku peticiju koja se odnosi na neku od oblasti rada Vlade Crne Gore. Svaka peticija koja u roku od 60 dana dobije podršku najmanje 6.000 građana biće od strane nadležnog ministarstva pretočena u formalnu inicijativu i podnijeta Vladi na razmatranje.

Cilj „Glasa građana“ je da, na jednostavan način, omogući građanima da svojim konstruktivnim inicijativama pomognu Vladi u njenom opredjeljenju da obavlja ustavne nadležnosti po mjeri i u najboljem interesu svih građana Crne Gore.

Opširnije >>>

Statistika

Aktivnih peticija:	0
Izglasanih peticija:	2

Najnovije peticije   **Peticije koje ističu**   **Peticije sa najviše glasova**

Službena vozila u privatne svrhe

Jedan od krupnih problema crnogorskog društva, kada je u pitanju zloupotreba državnih resursa je zloupotreba službenih vozila u privatne svrhe. Platforma ima za cilj da obezbijedi uslove građanima da korišćenjem modernih tehnologija i interneta prijave sumnje na zloupotrebu na način što će dokumentovanu sumnju (fotografiju sa opisom zloupotrebe) prijaviti.

Vladina Služba za odnose s javnošću koji administrira ovu platformu prema propisanim procedurama ima obavezu da sve dokumentovane sumnje dostavljene na ovaj način, objavi na sajt i prosljedi ih organima državne uprave na dalje postupanje.

Od pokretanja servisa, prije tri godine, do marta 2015. godine, Službi za odnose s javnošću su dostavljene 233 prijave građana koje su ispunjavale kriterijume za dalje procesuiranje, a koje su objavljene na sajtu. Objavljena su 204 odgovora, dok za 29 prijava odgovor nije još stigao.

Ova platforma u svom radu ima opadajući trend koji se ogleda u činjenici da je sve manji i manji broj prijava sumnji na zloupotrebu. Suštinski problem je u tome što su nadležne državne institucije, na više nego očigledne zloupotrebe, pokazale težnju da bezuslovno stanu u zaštitu svojih zaposlenih a samim tim i zloupotreba. Njihovi odgovori o eventualnim zloupotrebama su neracionalni, neutemeljeni i neargumentovani, a i često se ne poklapaju sa opisom činjenične situacije koju dokumentuje prijava i fotografija. Nedostatak se ogleda i u neobjavlivanju informacija o broju i eventualnim načinima na koji su službenici koji su zloupotrijebili službeno vozilo sankcionisani.

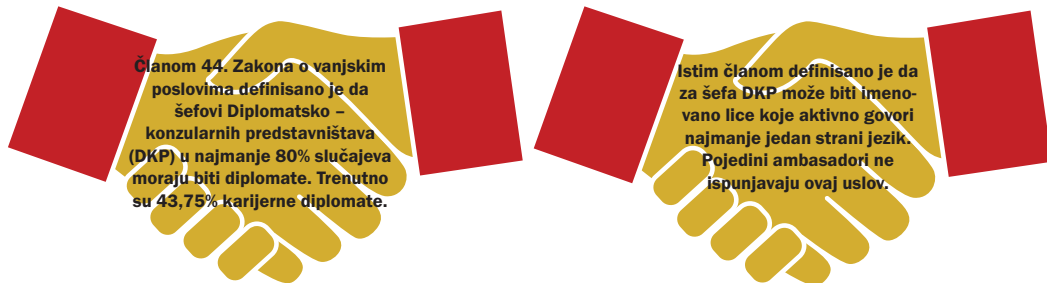
Smanjenje broja prijava putem ove platforme ne znači da se uticalo na rješavanje ovog problema, već naprotiv da jedna dobra ideja nije imala uspješnu realizaciju, te da se nije radilo na njenom unapređenju. U prilog ovome najbolje svjedoči činjenica da su od početka godine prijavljene svega tri sumnje za zloupotrebu službenih vozila.

- ▶ **Na službenom vozilu ministra za ljudska i manjinska prava Suada Numanovića, vikendom su se mijenjale službene registarske oznake privatnim. Odgovornost za to pala je na ministrovog vozača koji je osuđen, a nakon toga i pomilovan.**

SPOLJNJA POLITIKA

Nekompetentna diplomatska služba

Državna revizorska institucija je krajem aprila ove godine dala negativno mišljenje na finansijsku reviziju i negativno mišljenje na reviziju pravilnosti Ministarstva vanjskih poslova i evropskih integracija za 2014. godinu.

► Izvor: MVPEI

- Prema podacima Passport Indexa za 2016. godinu pasoš Crne Gore zauzima 41. mjesto u svijetu i pruža mogućnost putovanja u 101 zemlju bez vize dok prema zvaničnim podacima sa sajta Ministarstva vanjskih poslova i evropskih integracija Crnogorci mogu putovati bez viza u 68 zemalja. Očigledna neusklađenost ovih podataka zapravo najbolje svjedoči o neažurnosti nadležnog ministarstva u tretiranju viznog režima.

ISBN 978-9940-9483-4-4

9 789940 948344 >

